Modern Klasikler Dizisi - 125

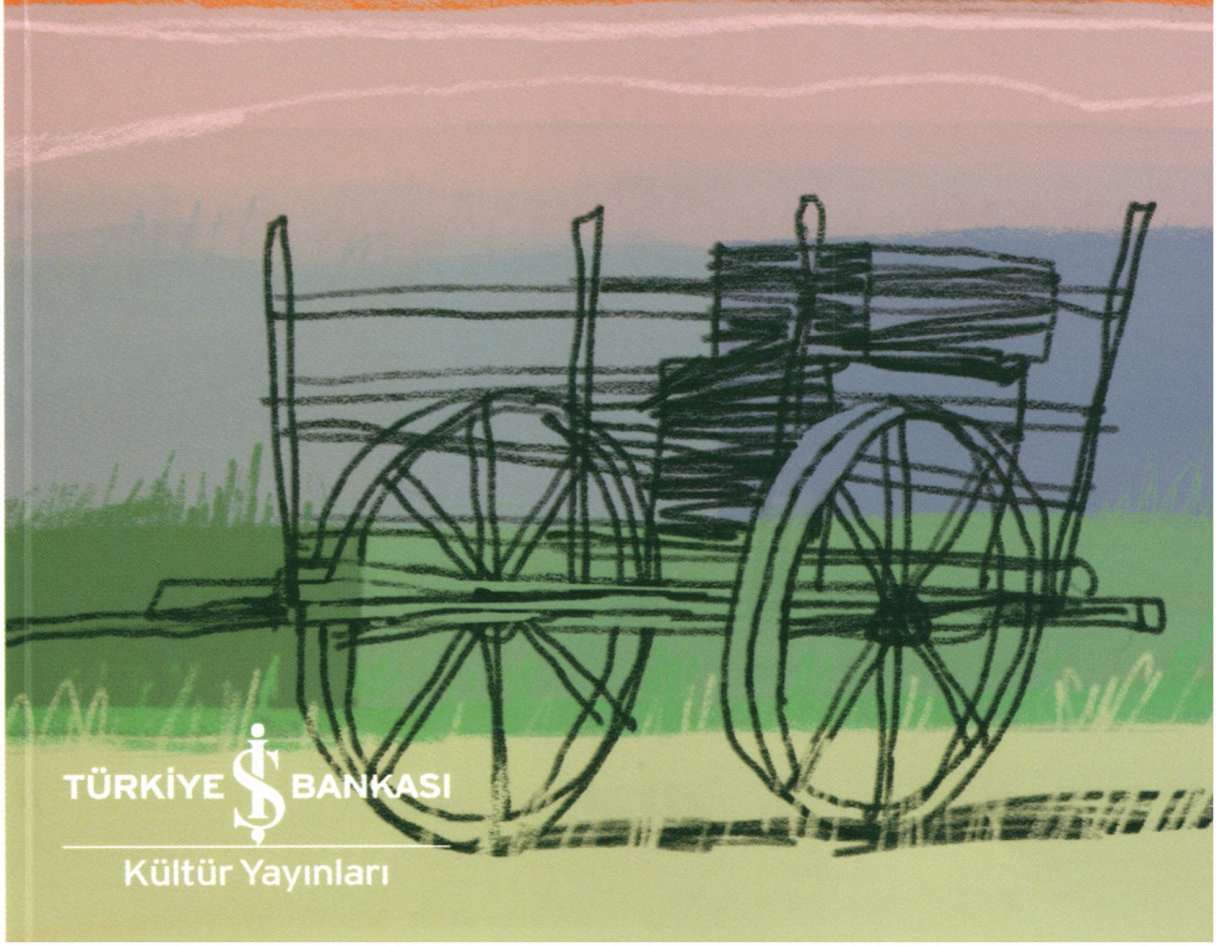
ANTON ÇEHOV

BOZKIR

BİR YOLCULUK HİKÂYESİ

Rusça aslından çeviren:
AYŞE HACIHASANOĞLU

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Genel Yayın: 4384

ANTON PAVLOVİÇ ÇEHOV
BOZKIR
BİR YOLCULUK HİKÂYESİ

ÖZGÜN ADI
СТЕПЬ
(ИСТОРИЯ ОДНОЙ ПОЕЗДКИ)

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2018
SERTİFİKA NO: 40077

EDİTÖR
KORHAN KORBEK

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
MEHMET CELEP

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM OCAK 2019, İSTANBUL

ISBN 978-605-295-697-7

BASKI: AYHAN MATBAASI
Mahmutbey Mah. 2622. Sokak No:6/31 Bağcılar/İstanbul
Tel. (0212) 445 32 38 Sertifika No: 22749

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İstiklal Caddesi, Meşelik Sokak No: 2/4 Beyoğlu 34433 İstanbul
Tel. (0212) 252 39 91 Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

ÇEVİREN: AYŞE HACIHASANOĞLU

(1952) DTCF Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Bir süre SSCB Büyükelçiliği Basın Bürosu'nda çevirmen olarak çalıştı. Edebiyat ve sosyal bilimler alanında çeviriler yaptı. Dostoyevski, Tolstoy, Gorki, Bagirov eserlerini Türkçeye kazandırdığı yazarlar arasında yer almaktadır.

Modern
Klasikler
Dizisi - 125

Anton Pavloviç Çehov

Bozkır

Bir Yolculuk Hikâyesi

Rusça aslından
çeviren: Ayşe Hacıhasanoğlu

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

I

Rusya'da artık sadece tüccar kâhyalarının, hayvan satıcılarının ve yoksul papazların seyahat ettikleri cinsten, kullanıla kullanıla canı çıkmış yaysız yolcu arabası, bir temmuz sabahı erkenden Z. ilinin N. ilçesinden hareket etmiş, posta yolunda gürültüyle ilerliyordu. En ufak harekette tangır tungur sesler çıkarıyor, keskin çığlıklar atıyordu; arkasına bağlı bir kova da bu sesleri iç karartıcı bir şekilde tekrarlıyordu. Yalnızca bu seslerden ve tüyleri dökülmüş gövdesi üzerinde sallanan perişan durumdaki deri parçalarından arabanın köhneliğine, artık hurdaya çıkmak üzere olduğuna karar verilebilirdi.

Arabanın içinde N. ilçesinin iki sakini oturuyordu: Tıraşlı yüzü, gözlüğü ve hasır şapkasıyla tüccardan çok bir memura benzeyen N.'li tüccar İvan İvanıç Kuzmiçov ve sırtında gri yelken bezinden kaftanı, başında geniş kenarlı silindir şapkası, belinde işlemeli, renkli kemeriyle uzun saçlı ufak tefek bir ihtiyar olan N.'deki Nikolayevsk Kilisesi'nin başrahibi Peder Hristofor Siriyskiy. Birincisi tüm dikkatiyle bir şey düşünüyor, bastıran uykuyu kovmak için başını sallıyordu; yüzünde iş bilir bir adamın alışılmış soğukluğuyla biraz önce yakınlarına veda etmiş ve adamakıllı içmiş bir insanın huzurlu hali savaşıyordu; ikincisi ise nemli gözleriyle şaşkın şaşkın çevreye bakıyor, öyle geniş geniş gülümsüyordu ki,

gülümsemesi sanki silindir şapkasının kenarlarına kadar yayılıyordu; yüzü kıpkırmızıydı, üşümüş gibi görünüyordu. İkisi de, Kuzmiçov da Peder Hristofor da yün satmaya gidiyorlardı. Biraz önce ev halkıyla vedalaşırken tıka basa kaymaklı pufböreği yemişler, sabahın körü olduğu halde kafayı çekmişlerdi... İkisinin de keyfi yerindeydi.

Anlattığımız bu iki kişiyle kıpır kıpır doru kısrakları aralıksız kamçılayan arabacı Deniska'dan başka arabada bir yolcu daha vardı: Güneş yanığı yüzü gözyaşlarıyla ıslanmış, dokuz yaşlarında bir erkek çocuk. Kuzmiçov'un yeğeni Yegoruşka'ydı* bu çocuk. Dayısının izni ve Peder Hristofor'un hayır duasıyla gimnaziyaya** kaydolmaya gidiyordu. Yegoruşka'nın annesi, bir kolej kâtibinin dul karısı ve Kuzmiçov'un öz kardeşi olan, okumuş insanlarla soyluları seven Olga İvanovna, yün satmaya giden kardeşine Yegoruşka'yı da yanına alması ve onu gimnaziyaya yazdırması için yalvarmıştı; işte şimdi çocuk, nereye ve niçin gittiğini anlamaksızın arabacı yerinde, Deniska'nın yanında oturuyor, düşmemek için Deniska'nın dirseğine tutunuyor ve ızgaranın üstündeki çaydanlık gibi zıplıyordu. Hızlı gittikleri için kırmızı gömleğinin sırtı şişiyor, tavus tüylü yeni arabacı şapkası arada bir ensesine kayıyordu. Kendini çok mutsuz hissediyor, ağlamak istiyordu.

Araba hapishanenin yanından geçerken Yegoruşka, yüksek beyaz duvarın yanında sessizce yürüyen nöbetçilere, demir parmaklıklı küçük pencerelere, çatının tepesinde parlayan haça baktı ve bir hafta önce Kazan Meryemi Günü'nde anneciğiyle birlikte dini bayram nedeniyle hapishane kilisesine gittiğini anımsadı; daha önce, paskalyada da aşçı Ludmila ve arabacı Deniska'yla birlikte hapishaneye gitmiş, paskalya çöreği, yumurta, börek ve kızarmış sığır eti götürmüştü; mahkûmlar teşekkür etmişler, haç çıkarmışlar,

---

* Yegor, Yegoriy, Yegorka ve Yegoruşka, Georgiy isminden türetilmiş isimlerdir. (ç.n.)

** Gimnaziya, genel eğitim veren orta dereceli okuldur. (ç.n.)

içlerinden biri, Yegoruşka'ya kendi yaptığı kurşun kol düğmelerini armağan etmişti.

Çocuğun baktığı yerler tanıdık yerlerdi, ancak aşağılık araba bunların yanından hızla geçip gidiyor, hepsini geride bırakıyordu. Hapishanenin arkasından is içinde kapkara demirci dükkânları, onların da arkasında taştan örülmüş bir duvarla çevrili, yeşil, huzurlu mezarlık görünüp kayboldu; vişne ağaçlarının yeşili içine gizlenmiş, uzaktan beyaz lekeler halinde görünen beyaz haçlarla heykeller duvarın ardından neşeyle bakıyordu. Yegoruşka, vişneler çiçek açtığında bu beyaz lekelerin vişne çiçekleriyle karışarak bembeyaz bir deniz oluşturduğunu, vişneler olgunlaştığında ise beyaz heykellerle haçların kan kırmızısı beneklerle örtüldüğünü anımsadı. Duvarın gerisinde, vişnelerin altında Yegoruşka'nın babası ve büyükannesi Zinaida Danilovna gece gündüz uyuyorlardı. Büyükannesi öldüğünde uzun, dar bir tabuta koymuşlar, kapanmak istemeyen gözlerini iki tane beş kapiklikle örtmüşlerdi. Büyükanne ölmeden önce sapasağlamdı ve pazardan üzerine haşhaş tohumu serpilmiş yumuşak, küçük simitler getirirdi, şimdi ise uyuyor, uyuyordu...

Mezarlığın arkasındaki tuğla fabrikalarından dumanlar tütüyordu. Uzun kamışlardan yapılmış, yere doğru basık çatıların altından koyu, kara bir duman büyük kümeler halinde çıkıp tembel tembel yukarı yükseliyordu. Fabrikaların ve mezarlığın üstünde gökyüzünün rengi koyuydu, duman kümelerinden düşen iri gölgeler tarla ve yol boyunca ilerliyordu. Çatıların yanında dumanların arasında kırmızı tozla kaplanmış insanlarla atlar ileri geri gidip geliyorlardı...

Fabrikaların ardında kent bitiyor, tarlalar başlıyordu. Yegoruşka, kente son kez baktı, yüzünü Deniska'nın dirseğine dayayıp acı acı ağlamaya başladı...

— Hadi, kes zırlamayı, sulugöz! –dedi Kuzmiçov.– Şımarık, yine akıttın salyalarını! Gitmek istemiyorsan gitme, kal o zaman. Kimse seni kolundan çekerek götürmüyor!

— Tamam, tamam Yegor biraderim, yok bir şey... –diye hızlı hızlı mırıldanmaya başladı Peder Hristofor.– Yok bir şey, birader... Tanrı'ya yakar... İyi bir şey için gidiyorsun sen, kötü değil ki. Ne derler, okumak ışıktır, cehaletse karanlık... Sahiden de öyledir.

— Geri dönmek mi istiyorsun? –diye sordu Kuzmiçov.

— İs... istiyorum... –diye yanıtladı Yegoruşka, hıçkırarak.

— Dönsen keşke. Boşu boşuna dünyanın öbür ucuna gidiyorsun zaten.

— Tamam, tamam, birader... –diye devam ediyordu Peder Hristofor.– Tanrı'ya yakar... Lomonosov* da aynı böyle balıkçılarla birlikte yola düşmüştü, ama Avrupa çapında bir adam oldu. Akıl inançla birleşince Tanrı'nın istediği meyveleri verir. Ne deniyor duada? Yaratana şan, ana babalarımıza teselli, kiliselere ve vatana fayda... Öyle işte.

— Faydadan faydaya fark var... –dedi Kuzmiçov, ucuz purosunu içerken.– Kimi yirmi yıl okur, hiçbir anlamı olmaz ama.

— Öyle de olur.

— Bilim kimine fayda sağlar, kiminin de aklı karışır. Kız kardeşim, anlayışı kıt bir kadın, her işi aristokrat gibi yapmaya kalkıyor, Yegorka'dan bir bilgin çıkarmak istiyor, benim yanımda çalışsa Yegorka'yı ilelebet mutlu kılabileceğimi ise hiç anlamıyor. Bunu size şöyle açıklayayım: Herkes bilgin ve soylu olacak olsa, ticaret yapacak, ekin ekecek kimse kalmaz. Herkes açlıktan ölür.

— Ama herkes ticaret yapacak ve ekin ekecek olursa da bilim öğrenecek kimse kalmaz.

Her ikisi de inandırıcı, önemli bir şey söylediklerini düşünen Kuzmiçov ve Peder Hristofor ciddi yüz ifadeleri takınıp aynı anda öksürdüler. Onların konuşmasına kulak kabartan

---

* Mihail Vasilyeviç Lomonosov (1711-1765), ilk büyük Rus bilim insanı, dünya çapında doğabilimci, fizikçi ve kimyacıdır. (ç.n.)

ve hiçbir şey anlamayan Deniska kafasını salladı ve belini doğrultup her iki doru atı da kamçıladı. Bir sessizlik oldu.

Bu arada arabadakilerin gözlerinin önünde artık çevresi sıra sıra tepelerle sarılmış uçsuz bucaksız bir ova uzanıyordu. Bu tepeler, birbirine sıkışarak, biri diğerinin ardından görünerek yolun sağından ta ufka kadar uzanan ve leylak rengi uzaklarda kaybolan bir sırt oluşturuyordu; gidiyor, gidiyordun ve bu sırtın nerede başlayıp nerede bittiğini hiç anlamıyordun... Güneş artık kentin arkasından görünmüş, sessiz, telaşsız işini yapmaya koyulmuştu. İlkönce ilerde, göğün yerle birleştiği yerde, küçük tepelerin ve uzaktan bakınca kollarını sallayan ufak tefek bir adamı andıran yel değirmeninin yakınında, toprağın üstünde açık sarı, geniş bir şerit uzanıyordu; bir dakika sonra biraz daha yakında aynı böyle bir şerit parlamaya başladı, sağa doğru kaydı ve tepeleri kapladı; Yegoruşka'nın sırtına ılık bir şey değdi, arkadan sessizce yaklaşan ışık şeridi arabanın ve atların üstünden çabucak geçti, diğer ışık şeritleriyle buluştu ve birden geniş bozkırın her yeri sabahın hafif gölgesini üzerinden attı, gülümsedi ve çiylerle parlamaya başladı.

Biçilmiş çavdar, yabani ot, sütleğen, yabani kendir, sıcaktan kavrulmuş, sararmış ve yarı ölü haldeki her şey şimdi çiyle yıkanarak, güneşle okşanarak yeniden çiçek açmak için canlanıyordu. Yolun üstünde yağmurkuşları neşeli çığlıklar atıyor, tarla sincapları otların arasında birbirlerine sesleniyor, kızkuşları solda, uzakta bir yerde ağlıyordu. Bir keklik sürüsü arabadan ürkerek havalandı, yumuşak bir "pırr" sesiyle tepelere doğru uçtu. Çayır çekirgeleri, ocak çekirgeleri, cırcırböcekleri ve danaburunları otların arasında cızırdayan tekdüze bir müzik tutturmuştu.

Fakat biraz zaman geçince çiyler buharlaştı, hava donuklaştı ve aldanan bozkır bezgin temmuz görüntüsünü aldı. Otlar boynunu büktü, yaşam durdu. Güneşten koyulaşmış, boz-yeşil, daha ilerde gölge gibi sakin tonlarıyla leylak rengi

tepeler, uzak yerleri sisler içindeki ova ve bunların tepesinde uzanan, ormanlardan, yüksek tepelerden yoksun bir bozkırda korkunç derecede derin ve saydam görünen gökyüzü uçsuz bucaksız ve sıkıntıdan donakalmış gibiydi şimdi...

Ne kadar boğucu ve sıkıcı! Araba hızla ilerliyor, Yegoruşka ise hep aynı şeyi görüyordu: gökyüzü, ova, tepeler... Çayırdaki müzik susmuştu... Yağmurkuşları uçup gitmişti, keklikler görünmüyordu. Ekinkargaları yapacak bir işleri olmadığından solmuş çayırın üstünde dolaşıyor, hepsi birbirine benzediğinden bozkırı daha da tekdüze hale getiriyordu.

Bir çaylak, kanatlarını ağır ağır sallayarak toprağın hemen üstünde uçuyor ve sanki hayatın ne kadar sıkıcı olduğu aklına gelivermiş gibi ansızın havada duruyor, sonra kanatlarını silkiyor ve bozkırın üstünde ok gibi ileri fırlıyor, neden uçtuğu, ne yapmak istediği anlaşılmıyor. Uzaklarda ise bir değirmen kanatlarını sallıyor...

Değişiklik olsun diye yabani otların arasında beyaz bir kafatası ya da yuvarlak bir taş görünüp kayboluyor; gri bir kadın heykeli ya da en üst dalına mavi bir gökkuzgun konmuş kuru bir aksöğüt ağacı bir an boy atıyor, bir tarla sincabı yolu koşarak geçiyor ve gözlerin önünde yine yabani otlar, tepeler, ekinkargaları koşuyor...

Ama çok şükür, işte karşıdan ekin demetleri taşıyan bir araba geliyor. En tepesinde bir kız uzanmış yatıyor. Uykulu, sıcaktan halsiz düşmüş kız kafasını kaldırıp karşıdan gelenlere bakıyor. Deniska, kıza bakakalıyor, doru atlar başlarını ekin demetlerine doğru uzatıyorlar, araba gıcırdayıp yük arabasına değecek gibi oluyor, sivri uçlu başaklar Peder Hristofor'un silindir şapkasını süpürerek geçiyor.

— İnsanların üstüne üstüne geliyorsun şişko! –diye bağırıyor Deniska.– Şuna bak, suratını nasıl da ekşitmiş, sanırsın arı sokmuş!

Kız uykulu uykulu gülümsüyor, dudaklarını oynatıp tekrar yatıyor... İşte tepenin üstünde tek başına bir kavak ağacı

görünüyor; onu kim dikmiş, neden orada, Tanrı bilir. Düzgün gövdesinden ve yeşil giysisinden gözünü ayıramıyorsun. Bu yakışıklı mutlu mudur? Yazın yakıcı sıcağı, kışın ayazı ve kar fırtınalarını, sonbaharda sadece karanlığı gördüğü ve öfkeyle uluyan serseri bir rüzgârdan başka hiçbir ses duymadığı korkunç geceler, asıl önemlisi de ömür boyu yalnız, yapayalnız... Kavak ağacının ardında, tepenin üstünden ta yola kadar açık sarı bir halı gibi buğday tarlaları uzanıyor. Tepenin üstünde ekinler biçilmiş, demetler halinde toplanmış, aşağıda ise daha yeni biçiyorlar... Altı biçici yan yana dikilmiş tırpanlarını sallıyorlar; tırpanlar neşeyle parlıyor ve uyumlu bir şekilde hep birlikte "vıjj, vıjj!" diye ses çıkarıyor. Demetleri bağlayan kadınların hareketlerinden, biçicilerin yüzlerinden, tırpanların parlamasından kavurucu, boğucu bir sıcak olduğu anlaşılıyor. Dili dışarda kara bir köpek, havlamaya başlamak niyetiyle olacak, biçicilerin yanından arabaya doğru koşuyor, ama yarı yolda duruyor ve onu kamçısıyla tehdit eden Deniska'ya kayıtsızca bakıyor: Havlamak için hava çok sıcak! Bir kadın yerinden doğruluyor, ağrıyan belini iki eliyle tutup, Yegoruşka'nın al basmadan gömleğini gözleriyle uğurluyor. Al renk mi hoşuna gitti yoksa kendi çocuklarını mı anımsadı bilinmez, sadece uzun zaman kımıldamadan dikiliyor ve arkalarından bakıyor...

Buğday tarlaları da geride kaldı işte. Yine yanık ova, yanık tepeler, yakıcı gökyüzü uzayıp gidiyor, yine toprağın üstünde bir çaylak dolaşıyor. Uzakta bir değirmen önceki gibi kanatlarını sallıyor, yine kollarını sallayan ufak tefek bir adama benziyor. Değirmene bakmak bıkkınlık veriyor insana, yanına asla varamayacakmışsın, arabadan kaçıyormuş gibi geliyor.

Peder Hristofor ve Kuzmiçov konuşmuyorlardı. Deniska doru atları kamçılıyor ve bağırıyordu, Yegoruşka ise artık ağlamıyor, kayıtsızca iki yanına bakıyordu. Aşırı sıcakla bozkırın sıkıcılığı yormuştu onu. Çok uzun zamandır yol-

culuk ediyormuş ve zıplayıp duruyormuş, güneş çok uzun zamandır sırtını yakıyormuş gibi geliyordu Yegoruşka'ya. Henüz on verst* bile gitmemişlerdi, ama o şimdiden "Durup da bir dinlensek!" diye düşünüyordu. Dayısının yüzündeki huzur yavaş yavaş gitmiş, yalnızca iş bilir bir adamın soğukluğu kalmıştı. Bu soğukluk, özellikle de gözlük taktığında ve burnuyla şakaklarını toz kapladığında tıraşlı, ince yüzüne acımasız, zorbaca bir ifade veriyordu. Peder Hristofor ise Tanrı'nın yarattığı dünyaya hayretle bakarak gülümsemeye devam ediyordu. Hiç konuşmadan neşeli, güzel bir şey düşünüyordu, yüzünde iyilik dolu, sakin bir gülümseme donup kalmıştı. Sıcak nedeniyle beyninde de güzel, neşeli bir düşünce donup kalmıştı sanki...

— Ne dersin Deniska, arabaları bugün yakalar mıyız? –diye sordu Kuzmiçov.

Deniska gökyüzüne baktı, hafifçe doğruldu, atları kamçıladı ve sonra soruyu yanıtladı:

— Akşama doğru yakalarız Tanrı izin verirse.

Bir köpek havlaması duyuldu. Altı iri çoban köpeği, sanki yattıkları pusudan ansızın fırlamış gibi azgın bir ulumayla arabaya doğru atıldılar. Örümcek gibi tüylü suratları, öfkeden kızarmış gözleriyle hepsi birbirinden hırçın köpekler arabanın çevresini sardılar ve kıskançlıkla birbirlerini iterek hep bir ağızdan hırlayıp havlamaya başladılar. Köpeklerin nefreti korkunçtu; sanki atları da, arabayı da, insanları da paramparça etmeye hazırdılar. Hayvanları kızdırmaya ve kamçılamaya bayılan Deniska böyle bir fırsat çıkmasına sevindi, yüzüne pis pis sırıtan bir ifade verip aşağı doğru eğildi ve köpeklerden birine kamçısını indirdi. Köpekler daha fazla hırlamaya başladı, atlar hızlandı; arabacı koltuğunda zar zor tutunan Yegoruşka da köpeklerin gözlerine ve dişlerine bakarken yere düşse onu anında paramparça edeceklerinin farkındaydı, ama korkmuyor, tıpkı Deniska

* Verst, 1,06 kilometrelik bir uzunluk ölçüsüdür. (ç.n.)

gibi, pis pis sırıtarak bakıyor, elinde kamçı olmadığına hayıflanıyordu.

Araba koyun sürüsüyle aynı hizaya gelmişti.

— Dur! –diye bağırdı Kuzmiçov.– Durdur şunu! Brss!

Deniska bütün gövdesiyle geriye çekilerek doru atları dizginledi. Araba durmuştu.

— Gel buraya! –diye bağırdı Kuzmiçov çobana.– Sustur şu lanet olası itleri!

Üzerine yırtık pırtık bir şeyler, kafasına kalın bir şapka giymiş, beline kir içinde bir torba bağlamış, elinde ucu kancalı uzun bir sopa tutan çıplak ayaklı yaşlı çoban –bu haliyle tamı tamına Eski Ahit'ten fırlamış bir figür gibiydi– köpekleri sakinleştirdikten sonra şapkasını çıkarıp arabanın yanına geldi. Eski Ahit'ten çıkmışa benzeyen bir başka figür daha sürünün öbür ucunda kımıldamadan duruyor, umursamadan yolculara bakıyordu.

— Kimin bu sürü? –diye sordu Kuzmiçov.

— Varlamov'un! –diye yanıtladı yaşlı adam yüksek sesle.

— Varlamov'un! –diye yineledi sürünün diğer ucunda dikilen öbür çoban.

— Peki, Varlamov dün buradan geçti mi?

— Geçmedi... Kendilerinin kâhyası geçti, doğrusu...

— Yürü!

Araba hızla yola koyuldu, hırçın köpekleriyle birlikte çobanlar geride kaldılar. Yegoruşka, isteksiz isteksiz ileriye, leylak rengi ufka bakıyordu, kanatlarını sallayan değirmen yakınlaşmış gibi geliyordu artık ona. Değirmen gitgide büyüyordu, sonunda iyice büyüdü ve iki kanadını açık seçik görmek mümkün oldu. Bir kanadı eski ve yamalıydı, yakın zamanda yeni bir ağaçtan yapılmış olan diğeri ise güneşte parlıyordu.

Araba düz gidiyordu, ama değirmen nedense sola kaçıyordu. Gidiyorlar, gidiyorlar, değirmen ise hep sola kaçıyor, gözden hiç kaybolmuyordu.

— Boltva oğluna esaslı bir değirmen kurdu! –dedi Deniska.

— Çiftliği görünürde yok.

— Şurada, hendeğin ardında.

Boltva'nın çiftliği kısa süre sonra göründü, yel değirmeni ise hâlâ geriye gitmiyor, arkada kalmıyor, parlayan kanadıyla Yegoruşka'ya bakıyor ve dönüyordu. Bu nasıl bir büyüydü!

II

Öğlene doğru araba yoldan sağa saptı, birkaç adım daha gidip durdu. Yegoruşka, hafif, çok tatlı bir şırıltı duydu, daha farklı bir havanın serin bir kadife gibi yüzüne değdiğini hissetti. Kocaman eğri büğrü kayalardan doğanın birbirine yapıştırarak oluşturduğu bir tepede, meçhul bir hayırseverin baldıran sapından yaptığı küçük bir borudan incecik şerit halinde su akıyordu. Toprağa düşüyor ve güneşte parlayarak, usul usul mırıldanarak, kendini güçlü, taşkın bir sel zannederek sol tarafta bir yere doğru berrak, neşeli bir hızla koşuyordu. Küçük dere, tepenin biraz ilerisinde bir su birikintisi halinde yayılıyordu; yakıcı güneş ışınları ve kızgın toprak açgözlülükle içerek derenin gücünü elinden alıyordu; ancak araba yaklaşırken tepenin yüz adım kadar ilerisinde, suyun aktığı yönde, içinden üç tane çulluğun çığlık çığlığa havalandığı sık ve gür bir çayır yeşerdiğine göre biraz ötede kendisi gibi başka bir derecikle birleşiyordu galiba.

Yolcular, dinlenmek ve atları yemlemek için derenin kenarına yerleştiler. Kuzmiçov, Peder Hristofor ve Yegoruşka, arabadan ve koşumları çözülmüş atlardan düşen cılız gölgeye serilmiş keçeye oturdular, yemek yemeye koyuldular. Sıcak nedeniyle Peder Hristofor'un beyninde donup kalmış olan güzel ve neşeli düşünce, peder su içtikten ve bir haşlanmış yumurta yedikten sonra dışarı çıkmak istiyordu. Tatlı tatlı Yegoruşka'ya baktı, ağzındakini çiğnedi ve konuşmaya başladı:

— Birader, ben de okudum. Çok küçük yaştan itibaren Tanrı bana akıl, fikir vermiş, öyle ki, daha senin kadarken diğer çocuklardan farklı olarak anlama yeteneğimle anamı, babamı ve öğretmenlerimi sevindirirdim. Daha on beş yaşımda bile değildim, ama Latinceyi Rusça kadar konuşuyor, Latince şiir yazıyordum. Hatırlıyorum, Piskopos Hristofor'un asa taşıyıcısıydım. Bugün gibi hatırlıyorum, bir gün, İmparator Aziz Aleksandr Pavloviç'in* ad gününde piskopos, kilisenin mihrap bölümünde üstünü çıkarmış, bana sevgiyle bakmış ve "Puer bone, quam appellaris?"** diye sormuştu. Ben de "Christophorus sum,"*** diye cevap vermiştim. O, "Ergo connominati sumus," dedi yani biz adaşız demektir bu... Sonra Latince "Sen kimin oğlusun?" diye sordu. Ben de Latince cevap verdim, Lebedinsk köyünden Zangoç Siriyskiy'in oğlu olduğumu söyledim. Piskopos, cevaplarımın çabukluğunu ve açıklığını görünce beni takdis edip "Babana, kendisini bırakmayacağımı, seni de gözümün önünden ayırmayacağımı yaz," dedi. Mihrap bölümünde bulunan başpapazlarla papazlar, Latince konuşmayı duyunca az şaşırmadılar, teker teker beni överek memnuniyetlerini açıkladılar. Daha bıyığım bile terlememişti ama Latince, Yunanca, Fransızca okuyordum birader; felsefe, matematik, seküler tarih ve bütün bilimler konusunda bilgim vardı. Tanrı bana şaşılacak bir bellek vermişti. İki kez okuduğum bir şeyi ezberden hatırlıyordum. Öğretmenlerim ve velinimetlerim hayretler içinde kalıyorlar, benden çok bilgili bir adam, bir kilise aydınlatıcısı çıkacağını tahmin ediyorlardı. Kendim de Kiev'e gitmeyi, okumaya devam etmeyi düşünüyordum, ama annemle babam razı gelmediler. "Sen," –diyordu babam,– "ömür boyu okuyup duracaksın da biz seni ne ka-

---

* 1777-1825 yılları arasında yaşamış, 1814 yılında Senato tarafından "Aziz" unvanı verilmiş Rusya imparatoru I. Aleksandr. (ç.n.)

** (Lat.) Sevimli çocuk, adın nedir? (ç.n.)

*** (Lat.) Hristofor. (ç.n.)

dar bekleyeceğiz?" Bu sözleri duyunca okumayı bırakıp işe girdim. Elbette benden bir bilim adamı olmadı, ama anama babama itaatsizlik de etmedim, onları yaşlılıklarında sevindirdim, yüzümün akıyla toprağa verdim. İtaatkârlık, oruç tutmaktan da dua etmekten de yeğdir!

— Artık bütün bilimleri unutmuşsunuzdur herhalde! – dedi Kuzmiçov.

— Nasıl unutmam? Tanrı'ya şükür seksenimi devirdim! Felsefe ve retorikten bir şeyler hatırlıyorum, ama dillerle matematiği tamamen unuttum.

Peder Hristofor gözlerini yumdu, bir an düşündü ve alçak sesle şöyle dedi:

— Varlık nedir? Varlık, kendisini gerçekleştirmek için başkasını gerektirmeyen özgün bir şeydir.

Başını hafifçe döndürdü ve duygulanarak gülmeye başladı.

— Manevi gıda! –dedi.– Gerçekten de maddi gıda vücudu besler, manevi gıda ise ruhu!

— Bilimler şöyle dursun, –diye iç çekti Kuzmiçov,– Varlamov'a yetişemezsek görürüz bilimi.

— İnsan bu, iğne değil ya, buluruz. Buralarda dolaşıp duruyordur şimdi.

Tanıdık üç çulluk çayırdan havalandı, kuşların ötüşünde de dereden kovulmalarının endişesi ve sıkıntısı duyuluyordu. Atlar ağırbaşlılıkla yemlerini çiğniyorlar, pofurduyorlardı; Deniska, atların etrafında dolaşıyordu, efendilerin yedikleri hıyarları, börekleri ve yumurtaları hiç umursamıyormuş gibi görünmeye çalışarak kendini atların karınlarına ve sırtlarına yapışan sığır sinekleriyle karasinekleri vurup öldürme işine vermişti tamamen. Gırtlağından bir tür özel, sinsice zafer kazanmış gibi bir ses çıkararak uyuşuk uyuşuk vuruyordu kurbanlarına; başarılı olamayınca sıkıntıyla bağırıyor, ölümden kurtulan şanslı sineği bakışlarıyla uğurluyordu.

Kuzmiçov, derin bir iç çekerek, böylelikle de artık doyduğunu belli ederek:

— Deniska, neredesin? Gel de yemek ye! –dedi.

Deniska, çekinerek keçe yaygıya yaklaştı ve "sarı" olarak adlandırılan iri ve sararmış hıyarlardan beş tane seçti (daha ufak ve daha taze olanlardan seçmemek için kendini zor tutmuştu), iki tane kara ve çatlak haşlanmış yumurta aldı, daha sonra sanki uzattığı eline vurmalarından korkuyormuş gibi kararsız bir şekilde parmağının ucuyla böreğe dokundu.

— Al, al! –diye onu teşvik etti Kuzmiçov.

Deniska, kararlı biçimde bir börek aldı ve uzaklaşarak arabaya arkasını dönüp yere oturdu. Anında öyle müthiş bir çiğneme sesi duyuldu ki, atlar bile başlarını çevirip kuşkuyla Deniska'ya baktılar.

Yemeğini bitiren Kuzmiçov arabadan bir torba aldı ve Yegoruşka'ya:

— Ben uyuyacağım, bakarak ol da torbayı başımın altından almasınlar, –dedi.

Peder Hristofor papaz cüppesini, kemerini, kaftanını çıkardı; Yegoruşka, pedere bakınca hayretten donakaldı. Din adamlarının pantolon giydiklerini hiç tahmin etmezdi, oysa Peder Hristofor'un üstünde paçaları uzun çizmelerinin içine sokulmuş kaba keten bezinden gerçek bir pantolon ve renk renk ipliklerden el dokuması pamuklu bir kumaştan dikilmiş kısa ve dar bir ceket vardı. Yegoruşka, papaza bakarken onun, unvanına yakışmayan bu giysiler içinde, uzun saçları ve sakalıyla Robinson Crusoe'ya çok benzediğini düşündü. Üstlerini çıkaran Peder Hristofor ve Kuzmiçov, yüzleri birbirine dönük olarak arabanın gölgesine yatıp gözlerini kapadılar. Yemeğini bitiren Deniska göbeğini kızgın güneşe verip uzandı ve o da gözlerini yumdu.

— İyi bak, atları kimse alıp götürmesin! –dedi Yegoruşka'ya ve hemen uykuya daldı.

Ortalık sessizleşmişti. Sadece atların pofurdamaları ve çiğneme sesleriyle, uyuyanların horultuları işitiliyordu; uzakça bir yerde bir kızkuşu ağlıyordu ve arada bir davetsiz

misafirlerin gidip gitmediğine bakmaya gelen üç çulluğun cıvıltısı duyuluyordu; derecik tatlı, peltek sesler çıkararak şırıldıyordu, ama bütün bu sesler sessizliği bozmuyor, donup kalmış havayı uyandırmıyor, aksine doğayı bir uyuklama haline sokuyordu.

Yegoruşka, yemekten sonra çok daha fazla hissedilen kavurucu sıcaktan güçlükle soluk alarak çayırlığa koştu, buradan çevreye göz attı. Öğleden önce gördüklerinin aynısını gördü: Ova, tepeler, gökyüzü, leylak rengindeki enginler; sadece tepeler daha yakındı, çok geride kalmış olan değirmen de artık yoktu. Derenin aktığı kayalık tepenin arkasından daha düz, daha geniş bir başka tepe yükseliyordu; beş altı haneli küçük bir köy tepenin üstüne yapışmış gibi görünüyordu. Evlerin yanında ne bir insan ne bir ağaç ne de bir gölge vardı, köy sıcak havanın içinde adeta boğulmuş, kuruyup kalmıştı. Yegoruşka, yapacak başka iş olmadığından otların arasından bir cırcırböceği yakaladı, kulağına götürüp böceğin keman çalışını uzun uzun dinledi. Müzikten bıktığında, sürü halinde su içmeye, çayıra gelen sarı kelebekleri kovaladı, sonra farkına bile varmadan tekrar arabanın yanına geldi. Dayısı ve Peder Hristofor derin uykuya dalmışlardı, atlar dinlendiği sürece, yani iki üç saat daha uyumaya devam edeceklerdi. Bu kadar uzun bir zamanı nasıl öldürebilir ve korkunç sıcaktan nereye kaçabilirdi? Akıl ermez bir iş... Yegoruşka, ağzını ince oluktan akan suya dayadı alışkanlıkla; ağzının içine bir soğukluk ve baldıran kokusu yayıldı; önce istekle, daha sonra kendini zorlayarak, keskin bir soğuk ağzından bütün vücuduna yayılana ve gömleğine su sıçrayana dek içti. Sonra arabanın yanına gidip uyuyanları incelemeye koyuldu. Dayısının yüzünde önceki gibi iş bilir bir adamın soğukluğu vardı. İşinin tutkunu olan Kuzmiçov, her zaman, hatta uykusunda ve kilisede dua ederken, "Melekler" ilahisi söylendiği sırada bile işlerini düşünür, bir an olsun işini aklından çıkaramazdı; şimdi de herhalde düşünde yün

balyalarını, at arabalarını, fiyatları, Varlamov'u görüyordu. Yumuşak başlı, tasasız ve güler yüzlü Peder Hristofor ise hayatı boyunca ruhunu boa yılanı gibi boğabilecek tek bir iş bilmezdi. Ömür boyu üstlendiği çok sayıda işin hepsinde onu çeken şey, işin kendisinden çok, her çeşit işe özgü koşuşturmalar ve insanlarla temas kurmak olmuştu. Öyle ki, bu yolculukta da onu yünden, Varlamov'dan ve fiyatlardan ziyade uzun yol, yolculuk sırasında yapılan sohbetler, arabanın altında uyumak, vakitsiz yenilen yemek ilgilendiriyordu. İşte şimdi yüz ifadesine bakılırsa düşünde Piskopos Hristofor'u, Latince konuştuğunu, karısını, kaymaklı pufböreklerini ve Kuzmiçov'un rüyasına giremeyecek her şeyi görüyor olmalıydı.

Yegoruşka uyuyan yüzlere bakarken birden hafif bir şarkı duyuldu. Pek de yakın olmayan bir yerde bir kadın şarkı söylüyordu, tam olarak nerede, hangi tarafta olduğunu anlamak zordu. Ağlamayı andıran, zar zor duyulan hafif, yavaş ve acıklı bir şarkı bazen sağdan, bazen soldan, bazen yukardan, bazen yerin altından geliyordu, sanki bozkırın tepesinde görünmez biri dolaşıyor ve şarkı söylüyordu. Yegoruşka etrafa bakınıyor, bu garip şarkının nereden geldiğini anlayamıyordu; sonra dikkatlice kulak kabarttığında ise Yegoruşka'ya sanki otlar şarkı söylüyormuş gibi gelmeye başladı; yarı ölü, artık yok olmak üzere olan ot, şarkısında, sözsüz ama yakınarak ve içtenlikle birini hiçbir suçu olmadığına, güneşin onu boşu boşuna yakıp kavurduğuna, tutkuyla yaşamak istediğine, henüz genç olduğuna, kavurucu sıcak ve kuraklık olmasa güzel olabileceğine inandırmaya çalışıyordu; suçu yoktu ama yine de birinden af diliyor, dayanılmaz bir acı çektiğine, üzüldüğüne ve kendi kendisine acıdığına yemin ediyordu.

Biraz dinledikten sonra hava, bu acıklı ve ağır şarkı yüzünden Yegoruşka'ya sanki daha boğucu, daha sıcak, daha durgun geldi. Şarkının sesini bastırmak için bir şarkı

mırıldanarak ve ayaklarını yere vurmaya çalışarak çayırlığa doğru koştu. Buradan dört bir yana baktı ve şarkıyı kimin söylediğini gördü. Köyde, en kenardaki evin yanında kısa iç gömlekli, balıkçıl gibi uzun bacaklı bir kadın ayakta durmuş bir şey eliyordu; elindeki eleğin altından aşağıdaki tepeciğe beyaz bir toz tembel tembel dökülüyordu. Şarkıyı kadının söylediği belliydi artık. Kadından bir sajen* uzaklıkta sırtında sadece bir gömlek olan, kafası açık küçük bir oğlan hareketsiz duruyordu. Sanki şarkıdan büyülenmiş gibi kımıldamıyor, aşağıda bir yere, galiba Yegoruşka'nın al basmadan gömleğine bakıyordu.

Şarkı kesilmişti. Yegoruşka ağır ağır arabanın yanına gitti ve yapacak bir iş olmadığından tekrar akan suyla uğraşmaya koyuldu.

Ağır, can sıkıcı şarkı tekrar duyuldu. Köyde, tepeciğin ardındaki uzun bacaklı kadın yine şarkı söylüyordu. Yegoruşka önceki can sıkıntısını tekrar hissetti ansızın. Olukla uğraşmayı bırakıp bakışlarını yukarı kaldırdı. Gördüğü öyle beklenmedik bir şeydi ki biraz korktu. Tepesinde, eğri büğrü kayalardan birinin üstünde, sırtında gömleğiyle, tombul, şiş göbeği ileri fırlamış, ince bacaklı küçük bir oğlan duruyordu, biraz önce kadının yanında dikilen oğlanın ta kendisiydi. Sanki karşısında öbür dünyadan gelmiş birilerini görmüş gibi donuk bir şaşkınlıkla ve korkuyla ağzını açmış, gözünü kırpmadan Yegoruşka'nın kırmızı basma gömleğine ve arabaya bakıyordu. Gömleğin kırmızı rengi onu kendine çekiyor, gözünü okşuyordu, araba ve arabanın altında uyuyanlar da merakını uyandırıyordu; hoş kırmızı rengin ve merakının onu köyden aşağıya çektiğini belki kendisi de fark etmemişti, galiba şimdi cesaretine kendisi de şaşıyordu. Yegoruşka çocuğu uzun uzun süzdü, çocuk da onu. İkisi de konuşmuyorlar, kendilerini biraz rahatsız hissediyorlardı. Uzun bir suskunluktan sonra Yegoruşka:

---

* Sajen, 2,13 metrelik bir uzunluk ölçüsüdür. (ç.n.)

— Adın ne? –diye sordu.

Yabancı çocuğun yanakları daha da şişti; sırtını kayaya dayadı, gözlerini fal taşı gibi açtı, dudaklarını oynattı ve kısık bir bas sesle yanıtladı:

— Tit.

Çocuklar birbirlerine başkaca söz etmediler. Gizemli Tit, biraz daha sustuktan sonra gözlerini Yegoruşka'dan ayırmadan bir ayağını yukarı kaldırdı, tabanıyla yoklayarak sağlam bir dayanak aradı ve kayaya tırmandı; buradan geri geri giderek ve sanki arkadan ona vurmasından korkuyormuş gibi gözünü Yegoruşka'dan ayırmaksızın bir sonraki kayanın üstüne çıktı ve tepenin doruğunda tamamen gözden kaybolana dek bu şekilde tırmandı.

Yegoruşka, onu gözleriyle uğurladıktan sonra kollarıyla dizine sarılıp başını öne eğdi. Kızgın ışınlar ensesini, boynunu, sırtını yakıyordu. Acıklı şarkı bazen kesiliyor, bazen durgun, boğucu havada yeniden işitiliyor, dere tekdüze bir sesle şırıldıyor, atlar ağızlarındaki yemi çiğniyor, zaman ise sonsuz biçimde uzayıp gidiyordu, sanki donmuş, durmuştu zaman. Sabahtan bu yana bir asır geçmiş gibiydi. Yoksa Tanrı, Yegoruşka'nın, arabanın ve atların bu havada donakalmalarını, tıpkı tepeler gibi taş kesilmelerini, sonsuza dek aynı yerde kalmalarını mı istiyordu?

Yegoruşka başını yukarı kaldırdı, donuk gözlerle ileriye baktı; şimdiye dek kımıldamayan leylak rengi ufuk sallanmaya başlamış, gökyüzüyle birlikte daha da ileriye gitmişti... Boz renkli otları da, çayırı da peşinden sürükleyip götürmüştü, Yegoruşka da kaçan ufkun peşinden olağanüstü bir hızla koşmuştu. Bir güç Yegoruşka'yı ses çıkarmadan bir yere doğru sürüklüyor, yakıcı sıcak ve bıktırıcı şarkı ise hızla peşinden koşuyordu. Yegoruşka başını eğdi, gözlerini kapattı...

En önce Deniska uyandı. Ansızın yerinden sıçradığına göre bir şey ısırmıştı Deniska'yı, hızlı hızlı omzunu kaşıdı ve:

— Hay geberip kalasıca, dokuz canlı mısın nesin! –diye söylendi.

Sonra dereye gitti, su içti, uzun uzun yüzünü yıkadı. Deniska'nın çıkardığı sesler ve suyun şıpırtısı Yegoruşka'yı derin dalgınlığından çıkardı. Çocuk, Deniska'nın su damlalarıyla iri çiller yüzünden mermeri andıran ıslak suratına bakıp:

— Yakında gider miyiz? –diye sordu.

Deniska güneşin ne kadar yüksekte olduğuna baktı ve:

— Herhalde gideriz yakında, –diye yanıtladı.

Gömleğinin ucuyla sildiği yüzüne çok ciddi bir ifade verip tek ayağının üstünde zıplamaya başladı.

— Hadi kim daha önce çayırlığa varacak bakalım! –dedi.

Yegoruşka, yakıcı sıcaktan ve yarı uyur yarı uyanık olmaktan bitkin düşmüştü, ama yine de Deniska'nın peşinden sıçramaya başladı. Deniska yirmi yaşlarındaydı, arabacı olarak çalışıyordu ve evlenmeye hazırlanıyordu, ama hâlâ çocukluktan kurtulamamıştı. Uçurtma uçurmayı, güvercin kovalamayı, aşık ve kovalamaca oynamayı, çocukların oyunlarına ve kavgalarına karışmayı pek severdi. Tek ayak üstünde sıçramak ya da taş atmak türünden bir şey yapması için sadece patronlarının gitmeleri ya da uyumaları yeterliydi. Yetişkin biri, onun, küçük yaştaki çocuklar arasında nasıl bir içtenlikle hoplayıp zıpladığını görünce "Vay koca kazık!" dememek için kendini zor tutardı. Çocuklarsa koca arabacının kendi alanlarına girmesinde bir gariplik görmezlerdi: Oynasın varsın, yeter ki kavga etmesin! Tıpkı küçük köpeklerin, iri, samimi bir köpeğin aralarına girmesinde ve onlarla birlikte oynamasında bir gariplik görmedikleri gibi.

Deniska, Yegoruşka'yı geçmiş, görünüşe göre bundan çok da memnun kalmıştı. Göz kırptı ve tek ayağının üstünde istediği her mesafeye sıçrayarak gidebileceğini göstermek için Yegoruşka'ya seke seke yolun öbür tarafına geçmeyi, sonra da hiç dinlenmeden karşıdan bu yana, arabaya kadar

sıçrayarak geri dönmeyi teklif etti. Yegoruşka nefes nefese kaldığı ve yorgun düştüğü için bu teklifi reddetti.

Deniska, aniden çok ciddi bir yüz ifadesi takındı, Kuzmiçov'un onu azarladığı ya da bastonuyla üzerine yürüdüğü zamanlarda bile yüzünde böyle bir ifade olmazdı; etrafa kulak kabartarak bir dizinin üstüne çöktü ve yüzünde, inanılmaz şeyler duyan insanların yüzündeki gibi sert ve korkulu bir ifade belirdi. Gözlerini tek bir noktaya dikti, bir kayık gibi açık tuttuğu elini yavaş yavaş yukarı kaldırdı ve birden karın üstü yere düştü, elini pat diye otlara indirdi. Zafer kazanmış bir edayla ve hırıldayarak:

— İşte yakaladım! –dedi, sonra ayağa kalkıp kocaman bir çayır çekirgesini Yegoruşka'nın gözlerine doğru uzattı.

Yegoruşka ve Deniska, çayır çekirgesinin hoşuna gideceğini düşünerek parmaklarıyla çekirgenin geniş yeşil sırtını okşadılar, duyargalarına dokundular. Sonra Deniska kan emmiş yağlı bir sinek yakalayıp onu çayır çekirgesine ikram etti. Çekirge sanki Deniska'yla çok uzun zamandır tanışıyormuş gibi çok teklifsiz bir şekilde miğfer siperini andıran iri çenelerini oynatmaya başlayıp sineği karnından ısırdı. Çayır çekirgesini bıraktılar. Çekirge kanatlarının pembe astarını ışıldattı ve çayıra konup hemen türküsünü çığırmaya başladı. Sineği de salıverdiler; sinek kanatlarını düzeltti ve karnı olmadan atlara doğru uçtu.

Arabanın altından derin bir soluk duyuldu. Kuzmiçov uyanmıştı. Kuzmiçov hemen başını kaldırdı, huzursuzca uzaklara baktı; Yegoruşka'yla Deniska'nın yanından ilgisizce kayıp giden bu bakıştan Kuzmiçov'un uyanır uyanmaz yünleri ve Varlamov'u düşündüğü anlaşılıyordu.

— Peder Hristofor, hadi kalkın, vakit geldi! –dedi telaşla.– Uyuyup durursak işler kaçacak! Deniska, atları koş!

Peder Hristofor, yüzünde uykuya daldığı zamanki gülümsemeyle uyandı. Yüzü uykudan ezilmiş, kırışmış, iki kat küçülmüştü. Elini yüzünü yıkayıp üstünü giyindikten sonra

acele etmeden cebinden yağlı, küçük bir Zebur kitabı çıkardı, yüzünü doğuya çevirip fısıltıyla okumaya, haç çıkarmaya başladı.

— Peder Hristofor! –dedi Kuzmiçov sitemle.– Vakit geldi, atlar çoktan hazır, siz de, vallahi...

— Hemen, hemen... –diye mırıldandı Peder Hristofor.– Kafizmaları* okumam lazım... Bugün henüz okumadım.

— Kafizmalar sonra da okunabilir.

— İvan İvanıç, her gün yaptığım bir şey bu benim. Okumasan olmaz...

— Tanrı günah yazmaz ya neyse.

Peder Hristofor, koskoca bir on beş dakikadır yüzü doğuya dönük olarak kımıldamadan duruyor ve dudaklarını oynatıyor, Kuzmiçov ise nerdeyse nefretle ona bakıyor ve sabırsızlıkla omuzlarını silkiyordu. En çok da Peder Hristofor'un her "şükür"den sonra havayı içine çekmesi, çabuk çabuk, öbürleri de yapsınlar diye mahsus sesini yükselterek haç çıkarması ve üç kez:

— Şükürler olsun, şükür sana Tanrım! –demesi Kuzmiçov'u kızdırıyordu.

Sonunda Peder Hristofor gülümsedi, yukarıya, gökyüzüne bakıp Zebur'u cebine koyarken:

— Finis!** –dedi.

Bir dakika sonra araba yola koyuldu. Sanki ileri değil, geri gidiyordu, yolcular öğleden önce gördüklerinin aynısını görüyorlardı. Tepeler hâlâ leylak rengi ufukta batıp kayboluyor, bir türlü sonları gelmiyordu; yabani otlar, taşlar görünüp kayboluyor, yol yol biçilmiş ekin tarlaları hızla geçiyordu, aynı ekinkargaları ve kanatlarını ağırbaşlılıkla çırpan çaylak bozkırın üzerinde uçuyordu. Hava, yakıcı sı-

---

* Kafizma, Zebur'un ayin bölümüdür. Kafizma sözcüğü Yunancadan alınmıştır ve oturmak anlamındadır, ayin sırasında Zebur okunurken oturmaya izin verildiği için böyle denmiştir. (ç.n.)

** (Lat.) Bitirdim! (ç.n.)

caktan ve sessizlikten daha da çok donup kalıyor, uysal doğa suskunluk içinde uyuşuyordu... Ne bir rüzgâr ne canlı, taze bir ses ne de küçücük bir bulut.

İşte sonunda güneş batıya doğru inmeye başladığında bozkır, tepeler ve hava, ağırlığa daha fazla dayanamadılar ve sabırları tükenip, bitkin düşerek boyunduruğu üzerlerinden atmaya kalkıştılar. Tepelerin arkasından beklenmedik bir anda kıvrımlı, kül rengi bir bulut göründü. "Ben hazırım," der gibi bozkırla bakışıp suratını astı. Durgun havada birden bir yırtılma oldu, rüzgâr hızla ileri atıldı, uğuldayarak, ıslık çalarak bozkırda dönmeye başladı. Aynı anda çayırlarla geçen yıldan kalan yabani otlar mırıltılarını yükselttiler, yoldaki tozlar sarmal biçimde dönmeye başladı, bozkırda koştu ve peşinden samanları, kızböceklerini, tüyleri sürükleyerek dönen kara bir sütun halinde göğe yükseldi ve güneşi bulutlandırdı. Deveelmaları duraksayarak ve sıçrayarak, enlemesine ve boylamasına bozkırda koştu, içlerinden biri kasırganın içine düştü, dönmeye başladı, kuş gibi göğe uçtu ve orada kara bir noktaya dönüşüp gözden kayboldu. Ardından bir başkası, sonra bir üçüncüsü ve Yegoruşka, iki deveelmasının mavi gökte çarpışıp güreşir gibi birbirine tutunduğunu gördü.

Yoldan küçük bir toy kuşu havalandı. Güneş ışığında kanatları ve kuyruğu parlayan kuş, bir balık zokasına ya da suyun üzerinde görünüp kaybolurken kanatları antenlerine karışan ve antenleri hem önünden hem arkasından hem de yanlarından çıkıyormuş gibi görünen bir havuz kelebeğine benziyordu... Havada böcek gibi titreyen, alacalı renkleriyle dans eden toy kuşu düz bir çizgi üzerinde yukarıya yükseldi, sonra herhalde toz bulutundan ürkerek yana kaçtı ve parıltısı uzun bir süre daha gözden kaybolmadı...

Bu arada kasırgadan endişelenen ve ne olduğunu anlamayan bir bıldırcın kılavuzu otların içinden havalandı. Bütün kuşlar gibi rüzgâra karşı değil, rüzgârın ardından uçtu;

bu yüzden tüyleri havalanıp kabardı, tavuk büyüklüğüne ulaştı ve çok öfkeli, ciddi bir görünüm aldı. Bir tek bütün ömürlerini bozkırda geçiren ve bozkırda ortaya çıkan paniklere alışkın olan ekinkargaları çayırların üstünde sakin sakin dolaşıyor ya da hiçbir şeyi umursamadan kalın gagalarıyla kuru toprağı gagalıyorlardı.

Tepelerin ardından boğuk bir gök gürültüsü duyuldu; bir serinlik geldi. Deniska neşeyle ıslık çalıp atları kamçıladı. Peder Hristofor ve Kuzmiçov, şapkalarını tutarak gözlerini tepelere diktiler... Yağmur atıştırsa ne iyi olurdu!

Biraz çaba göstermiş olsaydı elbette bozkır üstün gelirdi. Ama görünmeyen, ezici bir güç rüzgârı ve havayı yavaş yavaş zincire vurdu, tozu yatıştırdı ve sanki hiçbir şey olmamış gibi ortalık tekrar sessizleşti. Bulut saklandı, güneş yanığı tepeler suratlarını astı, hava uysalca durgunlaştı, yalnızca telaşlı kızkuşları bir yerlerde ağlıyor, kaderlerinden yakınıyorlardı...

Sonra hemen akşam oldu.

III

Akşamın alacakaranlığında paslı demir çatısıyla, karanlık pencereleriyle tek katlı büyük bir ev göründü. Hana benzemese ve bozkırın ortasında etrafını çeviren bir şey olmasa da bu eve han diyorlardı. Hanın biraz ötesinde çevresinde çiti olan küçük, bakımsız bir vişne bahçesi kararıyor, pencerelerin altındaki ayçiçekleri ağır kafalarını eğmiş uyuyorlardı. Küçük bahçede ses çıkararak tavşanları korkutmak için konmuş minik bir değirmen tıkırdıyordu. Evin yanında başka bir şey görünmüyor, bozkırdan başka hiçbir şey duyulmuyordu.

Araba sundurmalı küçük girişin önünde durur durmaz evden biri bir erkeğe, diğeri bir kadına ait sevinç sesleri duyuldu, yaylı kapı gıcırdadı ve bir anda arabanın yanında kollarını ve redingotunun arka eteklerini sallayan uzun

boylu, zayıf bir adam belirdi. Yüzü çok solgun, güzel sakalı çini mürekkebi gibi kapkara, orta yaşlı han sahibi Moysey Moyseyiç'ti bu. Yıpranmış siyah bir redingot giymişti. Redingotu dar omuzlarında askıda asılıymış gibi sallanıyor, Moysey Moyseyiç sevinçten ya da korkudan ellerini çırptığında arka etekleri sanki kanat çırpıyordu. Han sahibinin üstünde ayrıca redingottan da geniş uzun, beyaz bir pantolonla sarı çiçekleri dev tahtakurularını andıran kadifeden bir yelek vardı.

Gelenlerin kim olduğunu anlayınca ilkin duygu hücumu yüzünden donup kaldı Moysey Moyseyiç, sonra ellerini çırpıp bir inilti kopardı. Redingotunun arka etekleri sallandı, beli büküldü ve sanki arabayı görmek sadece hoş değil, aynı zamanda son derece tatlı bir şeymiş gibi bir gülümsemeyle solgun yüzü kırıştı.

Soluğu tıkanarak, dört dönerek ve hareketleriyle yolcuların arabadan inmesini engelleyerek ince, melodik sesiyle konuşmaya başladı:

— Aman Tanrım, aman Tanrım! Benim için ne kadar mutlu bir gün bugün! Ah, şimdi ben ne yapayım! İvan İvanıç! Peder Hristofor! Ne kadar da yakışıklı bir beyzade oturuyor arabanın önünde, Tanrı benim cezamı versin! Aman Tanrım, ben niye burada dikilip duruyorum da konukları içeri davet etmiyorum? Buyurun, naçizane rica ediyorum... buyurun lütfen! Bütün eşyalarınızı bana verin... Aman Tanrım!

Moysey Moyseyiç, arabanın içinde orayı burayı ellerken ve yolcuların inmelerine yardım ederken birden başını arkaya çevirip, sanki boğuluyormuş da yardım çağırıyormuş gibi yabani ve boğuk bir sesle:

— Solomon! Solomon! –diye bağırmaya başladı.

— Solomon, Solomon! –diye evin içinde tekrarladı bir kadın sesi.

Yaylı kapı gıcırdadı, eşikte kısa boylu, kızıl saçlı, iri gaga burunlu, sert kıvırcık saçlarının ortasında dazlağı olan genç

bir Yahudi göründü; arka etek uçları yuvarlak, kolları kısa, boyu da kısa, çok yıpranmış bir ceketle onu kısa boylu ve yolunmuş bir kuş gibi gösteren kısa bir triko pantolon vardı üstünde. Bu, Moysey Moyseyiç'in kardeşi Solomon'du. Hiçbir şey söylemeden, selam falan vermeden, sadece tuhaf tuhaf gülümseyerek arabanın yanına geldi.

Moysey Moyseyiç, sanki kardeşinin kendisine inanmayacağından korkuyormuş gibi ona:

— İvan İvanıç ve Peder Hristofor gelmişler! –dedi.– Vay vay, hayret edilecek bir iş, böyle iyi insanlar kalkmışlar gelmişler! Hadi Solomon, eşyalarını al! Buyurun, değerli konuklar!

Biraz sonra Kuzmiçov, Peder Hristofor ve Yegoruşka, büyük, karanlık, boş bir odada, eski meşe masanın başında oturuyorlardı. Büyük odada bu masadan, delik deşik bir muşambayla kaplı geniş bir kanepeden ve üç sandalyeden başka bir mobilya olmadığı için masa, odada neredeyse tek başınaydı. Sandalyelere de sandalye demeye bin şahit isterdi. Bu sandalyeler muşambaları ömrünü doldurmuş, çocuk kızağına benzetecek şekilde arkalıkları anormal bir kuvvetle geriye doğru kıvrılmış zavallı mobilya müsveddeleriydi. Bilinmeyen bir marangozun arkalıkları böyle acımasızca kanırtırken nasıl bir rahatlık duygusunu göz önüne aldığını anlamak zordu; marangozun değil, buraya yolu düşmüş, sahip olduğu güçle övünmek isteğiyle sandalyelerin arkalıklarını eğen, sonra düzeltmeye çalışırken daha da çok eğen bir pehlivanın suçlu olduğunu düşünüyordu insan. Oda iç karartıcı görünüyordu. Duvarlar griydi, tavan ve kornişler islenmişti, çatlakların uzayıp gittiği döşemede nasıl oluştuğu anlaşılamayan kara kara delikler vardı (insanın aklına bunları da yine aynı pehlivanın ayakkabısının ökçesiyle açtığı düşüncesi geliyordu) ve onlarca lamba asılı olsa bile bu oda sanki karanlıktan kurtulamaz gibiydi. Ne duvarlarda ne de pencerelerde süse benzer bir şey vardı. Bununla birlikte, du-

varlardan birinde gri ahşap bir çerçeve içinde, üzerinde iki başlı kartal resmi olan birtakım kural listeleri, bir diğerinde ise aynı çerçeve içinde üzerinde "İnsanların Umursamazlığı" yazan bir gravür asılıydı. İnsanlar neyi umursamıyorlardı, anlamak mümkün değildi, çünkü gravür zamanla iyice solmuş, üzeri bolca sinek pisliğiyle dolmuştu. Odada küf kokusuyla birlikte ekşi bir koku daha vardı.

Moysey Moyseyiç konukları odaya getirirken eğilip bükülmeye, ellerini çırpmaya, ezilip büzülmeye, sevinçle haykırmaya devam ediyordu. Bütün bunları yapmayı olağanüstü nazik ve kibar görünmek için gerekli sayıyordu.

— Bizim yük arabaları ne zaman geçti buradan? –diye sordu Kuzmiçov, Moysey Moyseyiç'e.

— Bir parti bugün sabahtan geçti, diğeri de öğlen burada dinlenip, akşam olmadan yola çıktı İvan İvanıç.

— Peki... Varlamov geçti mi buradan?

— Hayır, İvan İvanıç. Dün sabah kâhyası Grigoriy Yegoroviç geçti, Varlamov'un şimdilerde Molokan'ın* çiftliğinde olacağını söylüyordu.

— Çok iyi. Demek ki birazdan arabaları yakalayacağız, sonra da Molokan'ın çiftliğine doğru gideceğiz.

— Tanrı esirgesin, İvan İvanıç! –diyen Moysey Moyseyiç, korku içinde ellerini çırptı.– Gece gece nereye gidiyorsunuz? Hele bir yemek yiyin, kendinize gelin, gece burada kalın, yarın da Tanrı'nın izniyle sabahtan yola çıkar, kime yetişecekseniz yetişirsiniz!

— Hiç vaktimiz yok, hiç... Kusura bakmayın Moysey Moyseyiç, başka zaman, şimdi zamanımız yok. Çeyrek saatçik oturup gidelim, geceyi Molokan'ın evinde de geçirebiliriz.

— Çeyrek saatçik! –diye keskin bir çığlık attı Moysey Moyseyiç.– Tanrı'dan korkun İvan İvanıç! Şapkalarınızı saklamaya, kapıyı da kilitlemeye mecbur edeceksiniz beni! Hiç olmazsa bir şeyler atıştırıp çay içseydiniz!

---

* Molokanlar, bir Rus Hıristiyan tarikatının üyeleridir. (ç.n.)

— Çayla, şekerle geçirecek zamanımız yok, –dedi Kuzmiçov.

Moysey Moyseyiç başını yana eğdi, dizlerini büktü, sanki üzerine gelen yumruklardan korunacakmış gibi ellerini ileri uzatıp son derece tatlı bir gülümsemeyle yalvarmaya başladı:

— İvan İvanıç! Peder Hristofor! Lütfen bir çayımı için! Yoksa çayı bile içilmeyecek kadar kötü biri miyim ben? İvan İvanıç!

— Ne olur yani, bir çay içilebilir, –diye içini çekti Peder Hristofor acıyarak.– Ne kadar geciktirir ki bizi.

— Peki, tamam! –diye razı oldu Kuzmiçov.

Moysey Moyseyiç silkinip canlandı, bir sevinç çığlığı kopardı ve az önce buz gibi sudan çıkıp sıcacık bir yere girmiş gibi büzülerek kapıya koştu, daha önce Solomon'a seslendiği yabani, boğuk sesle bağırmaya başladı:

— Roza! Roza! Semaveri getir!

Bir dakika sonra kapı açıldı ve odaya elinde büyük bir tepsiyle Solomon girdi. Tepsiyi masaya koyarken alay eder gibi yan tarafta bir yere bakıyor, önceki gibi tuhaf tuhaf gülümsüyordu. Şimdi lambanın ışığında gülümsemesi fark edilebiliyordu; çok karmaşık bir gülümsemeydi ve pek çok duyguyu dile getiriyordu, ama bu gülümsemede hâkim olan tek bir şey vardı, o da apaçık bir nefretti. Sanki gülünç ve aptalca bir şey düşünüyordu, birine katlanamıyor ve nefret ediyordu, bir şeye seviniyordu ve alay etmek, gülmekten katılmak için uygun anı bekliyordu. Uzun burnu, dolgun dudakları ve kurnaz, patlak gözleri sanki kahkahaları koyuverme isteğiyle gerilmiş gibiydi. Kuzmiçov, Solomon'un yüzüne bakıp alaycı bir gülümsemeyle:

— Solomon, bu yaz neden bizim N.'ye, Yahudileri panayırda temsil etmeye gelmedin? –diye sordu.

Bundan iki yıl önce, Yegoruşka'nın da çok iyi anımsadığı gibi, Solomon, N.'deki panayırda, barakalardan birinde Ya-

hudi günlük yaşamından sahneler anlatmış ve büyük başarı kazanmıştı. Bunun anımsatılması Solomon'un üzerinde hiç etki yapmadı. Hiçbir şey demeden odadan çıkıp biraz sonra semaverle geri geldi.

Masanın yanında işini yaptıktan sonra kenara çekildi, kollarını göğsünde kavuşturup, bir ayağını da öne atarak alaycı bakışlarını Peder Hristofor'a dikti. Duruşunda meydan okuyan, kibirli, aşağılayıcı, aynı zamanda da çok acınacak ve gülünç bir şey vardı, çünkü duruşu daha saygı uyandırıcı bir şekil aldıkça paçaları kısa pantolonu, dar ve kısa ceketi, karikatürü andıran burnu ve yolunmuş kuşa benzeyen görünüşü daha keskin çizgilerle ön plana çıkıyordu.

Moysey Moyseyiç öbür odadan bir tabure getirip masanın biraz ötesine oturdu.

— Afiyet şeker olsun! –diye konuklarla ilgilenmeye başladı.– İçin, için yarasın. Böyle ender bulunur konuklar, hele Peder Hristofor'u nerdeyse beş yıl oldu ben görmeyeli. Bu yakışıklı beyzadenin kim olduğunu bana söylemeye kimsenin niyeti yok mu? –diye sordu tatlı tatlı Yegoruşka'ya bakarak.

— Kız kardeşim Olga İvanovna'nın oğlu, –diye yanıtladı Kuzmiçov.

— Peki, nereye gidiyor?

— Okumaya. Gimnaziyaya götürüyoruz onu.

Moysey Moyseyiç nezaketen yüzüne bir şaşkınlık ifadesi oturtup başını anlamlı anlamlı salladı.

— A, ne güzel! –dedi parmağıyla semaveri tehdit ederek.– Ne güzel! Okuldan hepimizin şapka çıkaracağı bir beyefendi olarak mezun olacaksın. Akıllı, zengin, onurlu biri olacaksın, annen de sevinecek. Ne güzel!

Biraz sustu, dizlerini sıvazlayıp saygılı ve şakacı bir ses tonuyla konuşmaya başladı:

— Kusuruma bakmayın ama Peder Hristofor, tüccarların ekmeğini ellerinden aldığınıza dair piskoposa bir mektup

yazmaya niyetim var. Armalı bir kâğıt alacağım ve Peder Hristofor'un parası az gelmiş ki, ticaretle uğraşmaya, yün satmaya başlamış diye yazacağım.

— Ya evet, bu ihtiyar halimde birden aklıma düştü... – dedi Peder Hristofor ve gülmeye başladı.– Papazlıktan kaydımı sildirip tüccarlığa yazıldım. Evde oturup Tanrı'ya dua etmeliyim ama ben savaş arabasında bir firavun gibi dörtnala koşturuyorum... Dolaş dur!

— Ama çok paranız olacak!

— Ya evet! Zırnık alamazsın, ne parası. Mal zaten benim değil ki, damadım Mihaylo'nun.

— Öyleyse kendisi neden gitmedi?

— Neden olacak, dudaklarında anasının sütü daha kurumamış da ondan. Almasına almış yünü, ama satmak için akıl yok ki, toy daha. Parasının hepsini harcamış, kâr etmek ve göz boyamak istiyormuş, oraya buraya gitmiş, hiç kimse ona istediği fiyatı vermemiş. Böylece delikanlı bir yıl sıkıntı çektikten sonra bana geliyor, "Babacığım, bir iyilik yapın da şu yünü satıverin! Ben bu işlerden hiç anlamıyorum!" diyor. Aynen öyle. Şimdi babacığı olduk, önceden babacığına gerek duymuyordu. Satın alırken sormaz, şimdi yumurta kapıya gelince babacığım. Babacığı ne yapacak? Eğer İvan İvanıç olmasaydı, babacığı da hiçbir şeycik yapamazdı. Koşturup dur onlar için!

— Evet, çocuklar için uğraşıyoruz hep! –diye içini çekti Moysey Moyseyiç.– Bende de altı tane var. Birini okut, öbürünü tedavi ettir, üçüncüsünü kucağında taşı, büyüdükleri zaman daha da çok uğraş. Bu sadece şimdi değil, Kutsal Kitap'ta bile öyleymiş. Yakup, çocukları küçükken ağlarmış, büyüdüklerinde daha fena ağlamaya başlamış!

— E-evet... –diye kabul etti Peder Hristofor, dalgın dalgın bardağa bakarak.– Esasen benim Tanrı'yı öfkelendirecek bir şeyim yok, hayatımın sonuna geldim, Tanrı herkese nasip etsin... Kızlarımı iyi insanlara verdim, oğullarımı

adam ettim ve artık özgürüm, işimi yaptım, bitirdim, nereye istersem giderim artık. Karımla sessiz sakin yaşıyorum, yiyorum, içiyorum, uyuyorum, torunlarımla neşeleniyor, Tanrı'ya dua ediyorum, artık bana başka bir şey lazım değil. Bir elim yağda, bir elim balda, kimseye yaranmaya çalışacak değilim. Ömrümde hiç dert, acı görmedim, şimdi de diyelim ki çar, "Neye ihtiyacın var? Ne istersin?" diye soracak olsa, hiçbir şeye ihtiyacım yok! Her şeyim var çok şükür. Bütün kentte benden daha mutlu biri yoktur. Ama günahım çok, zaten ne demişler, bir tek Tanrı günahsızdır. Öyle değil mi?

— Doğru, öyledir.

— E, tabii dişlerim döküldü, yaşlılıktan belim ağrıyor, falan filan... nefes darlığı, her türlü şey... Hastalanıyorum, vücut zayıf düşüyor, daha ne olsun, ihtiyarladım! Yaş seksen! Bir asrı devirmek değil, vakitlice çekip gitmesini bilmek gerek.

Peder Hristofor'un aklına birden bir şey geldi, ağzındaki çayı bardağa geri püskürttü ve gülmekten öksürmeye başladı. Moysey Moyseyiç de nezaketinden gülmeye ve öksürmeye başlamıştı.

— Ne komik! –dedi Peder Hristofor ve elini salladı.– Büyük oğlum Gavrila bana misafir gelmişti. Kendisi sıhhiye birliğinde görevlidir, Çernigovskaya ilinde yerel yönetimde doktor olarak çalışır... Efendim... Ona dedim ki, "Bak işte nefes darlığım var, şu var, bu var... Sen doktorsun, babanı iyileştir!" Hemen beni soydu, tık tık sırtıma vurdu, dinledi, bir şeyler daha yaptı... karnıma bastırdı, sonra da "Babacığım, sizi basınçlı havayla tedavi etmek gerekiyor," dedi.

Peder Hristofor gözlerinden yaş gelene kadar kahkahayla güldü ve ayağa kalktı.

— Ben de ona, "Tanrı, şu basınçlı havanın iyiliğini versin!" dedim, –derken kahkahalar arasında iki elini birden salladı.– Tanrı iyiliğini versin şu basınçlı havanın!

Moysey Moyseyiç de ayağa kalktı ve iki eliyle karnını tutup, küçük bir süs köpeğinin havlamasını andıran incecik bir kahkaha koyuverdi.

— Tanrı iyiliğini versin o basınçlı havanın! –diye yineledi Peder Hristofor, kahkahalar atarak.

Moysey Moyseyiç iki nota yukardan aldı ve ayaklarının üstünde zor duracak kadar çırpınmalı bir kahkaha attı.

— Aman Tanrım... –diye inledi kahkahalar arasında.– Bir soluklanayım... Öyle güldürdünüz ki... Ah!.. Gülmekten öleceğim nerdeyse.

Gülüyor ve konuşuyordu, bu arada korku ve kuşkuyla Solomon'a bir göz atıyordu. Solomon önceki pozunda dikiliyor ve gülümsüyordu. Bakışlarında ve gülümsemesinde ciddi bir hor görme, bir nefret vardı, ama bu, onun yolunmuş görünüşüne öylesine ters düşüyordu ki, bu meydan okuyan pozu, sert ve aşağılayıcı ifadeyi maskaralık yapmak ve değerli konukları güldürmek için mahsus yapıyormuş gibi geliyordu Yegoruşka'ya.

Hiç konuşmadan altı bardak çay içen Kuzmiçov, masanın üstünde, önünde yer açtı; hani şu arabanın altında uyurken başının altına koyduğu torbayı alıp, ağzındaki ipi çözdükten sonra silkeledi. Torbadan masaya kâğıt para desteleri döküldü.

— Zamanımız varken sayalım, Peder Hristofor, –dedi Kuzmiçov.

Moysey Moyseyiç paraları görünce utandı, ayağa kalktı ve başkalarının sırlarını bilmek istemeyen nazik bir insan gibi parmaklarının ucuna basarak, kollarıyla da dengesini sağlayarak odadan çıktı. Solomon yerinde kalmıştı.

— Bir rublelik destelerden kaçar tane var? –diye sordu Peder Hristofor.

— Ellişer... Üç rubleliklerden doksanar... Yirmi beşlik ve yüz rublelikler biner biner destelendi. Siz Varlamov için yedi bin sekiz yüz ruble sayıp ayırın, ben de Guseviç için

ayıracağım. Gözünüzü dört açın, yanlış sayıp fazla para ayırmayın...

Yegoruşka, masadaki kadar koca bir yığın parayı ömründe görmemişti. Para herhalde o kadar çoktu ki, Peder Hristofor'un Varlamov için ayırdığı yedi bin sekiz yüz rublelik küme, paranın tümüyle kıyaslandığında çok küçük görünüyordu. Başka bir zaman bu kadar büyük para belki de Yegoruşka'yı hayrete düşürür, bu parayla kaç tane simit, aşık kemiği ve haşhaşlı çörek alınabileceğini düşünmesine neden olurdu; şimdi ise bu para yığınına ilgisizce bakıyor ve sadece paralardan yayılan iğrenç çürük elma ve gazyağı kokusunu duyuyordu. Sarsıntılı araba yolculuğu yüzünden halsiz düşmüş, yorulmuş, uykusu gelmişti. Kafası aşağı düşüyor, gözlerinden uyku akıyor ve düşünceler kafasında ip gibi birbirine karışıyordu. Mümkün olsa kafasını büyük bir zevkle masaya koyar, lambaları ve para yığınının üstünde hareket eden parmakları görmemek için gözlerini kapatır ve gevşek, uykulu düşüncelerinin daha da karışmasına izin verirdi. Uyuklamamak için çaba harcadığı sırada lambanın ışığı, fincanlar ve parmaklar çift görünüyor, semaver sallanıyor, çürük elma kokusu ise daha keskin, daha iğrenç geliyordu.

— Ah, paralar, paralar! –diye iç geçirdi Peder Hristofor, gülümseyerek.– Sizinle derdimiz var! Şimdi benim Mihaylo uyuyordur ve bu yığınla parayı ona götüreceğimi görüyordur herhalde rüyasında.

— Sizin Mihaylo Timofeyiç anlayışı kıt bir adam, –diyordu Kuzmiçov alçak sesle,– kendi işini üstlenmiyor, oysa siz işten anlıyorsunuz ve akıl yürütebiliyorsunuz. Size söylediğim gibi elinizdeki yünü bana verip evinize geri dönmüş olsaydınız, size fiyatınızın elli kapik üstünde para verirdim ben, o da sadece saygımdan...

— Hayır, İvan İvanoviç, –diye iç çekti Peder Hristofor.– Yakın ilginiz için size teşekkür ederiz... Elbette bana kalsa

lafı bile olmazdı, ama siz de biliyorsunuz ya mal benim değil...

Moysey Moyseyiç parmaklarının ucuna basarak içeri girdi. Nezaketinden para yığınına bakmamaya çalışarak sessizce Yegoruşka'nın yanına gitti ve gömleğinin arkasından tutup çekti.

— Hadi gidelim, beyzadem, –dedi alçak sesle,– sana öyle bir ayıcık göstereceğim ki! Öyle korkunç, öyle hiddetli! Ooo!

Yegoruşka uykulu uykulu ayağa kalkıp ayıya bakmak üzere Moysey Moyseyiç'in peşinden acele etmeden, tembel tembel yürüdü. Bir şey görmeden önce burada büyük odadan çok daha yoğun şekilde hissedilen ve büyük olasılıkla evin her yanına buradan yayılan ekşi ve küflü bir kokunun burnuna çarptığı küçük bir odaya girdi. Odanın bir yarısını üzeri yağlı, seyrek dikişli bir yorganla örtülü büyük bir yatak, diğer yarısını ise bir komodin ve sertçe kolalanmış küçük eteklerden minik çocuk pantolonlarına ve pantolon askılarına kadar her çeşit pılı pırtı işgal ediyordu. Komodinin üstünde bir mum yanıyordu.

Yegoruşka, göreceği söylenen ayının yerine siyah benekli kırmızı flanel elbiseli, saçları karmakarışık, iriyarı, çok şişman bir Yahudi kadın gördü; kadın, yatakla komodin arasındaki dar yerde güçlükle dönüyor, sanki dişleri ağrıyormuş gibi tekdüze, iniltili soluklar veriyordu. Yegoruşka'yı görünce ağlamaklı bir yüz ifadesi takındı, ağır ağır iç geçirdi ve Yegoruşka daha etrafına bakacak zaman bulamadan bal sürülmüş bir dilim ekmeği ağzına dayadı.

— Ye, çocuğum, ye! –dedi kadın.– Annen burada değil, karnını doyuracak kimsen yok. Ye!

Yegoruşka, kendi evinde her gün yediği akide şekerlerinden ve haşhaşlı çöreklerden sonra yarı yarıya balmumu ve arı kanatlarıyla karışık balda iyi bir şey bulamasa da yemeye başladı. Yegoruşka yiyor, Moysey Moyseyiç ve Yahudi kadın ise bakıp iç çekiyorlardı.

— Nereye gidiyorsun, çocuğum? --diye sordu Yahudi kadın.

— Okumaya, --diye yanıtladı Yegoruşka.

— Annenin kaç çocuğu var?

— Ben tekim. Başka çocuğu yok.

— Ah! --diye iç çekti Yahudi kadın ve gözlerini yukarı kaldırdı.– Zavallı annecik, zavallı annecik! Kim bilir nasıl özleyecek, nasıl ağlayacak! Bir yıl sonra biz de Naum'umuzu okula götüreceğiz! Ah!

— Ah, Naum, Naum! --diye iç çekti Moysey Moyseyiç ve yüzünün soluk derisi sinirli bir şekilde titremeye başladı.– Öyle de hasta ki.

Yağlı yorgan kımıldadı, altından incecik boyunlu, kıvırcık saçlı bir çocuk başı göründü; kapkara iki göz parladı ve merakla Yegoruşka'ya dikildi. Moysey Moyseyiç ve Yahudi kadın iç çekmeye ara vermeksizin komodinin yanına gittiler, Yahudice bir şeyler konuşmaya başladılar. Moysey Moyseyiç, hafif, alçak bir bas sesle konuşuyordu ve onun Yahudice konuşması genel olarak aralıksız bir "gal-gal-gal-gal..." sesine benziyordu, karısı ise ona ince bir hindi sesiyle yanıt veriyor, ağzından "tu-tu-tu-tu..." gibi bir şey çıkıyordu. Onlar konuşurken yağlı yorganın altından incecik boyunlu başka bir kıvırcık kafa, ardından üçüncüsü, sonra da dördüncüsü göründü... Eğer Yegoruşka'nın zengin bir hayal gücü olsaydı, yorganın altında yüz başlı bir yılanın yattığını düşünebilirdi.

— Gal-gal-gal-gal... --diyordu Moysey Moyseyiç.

— Tu-tu-tu-tu... --diye yanıtlıyordu Yahudi kadın.

Konuşma, Yahudi kadının derin bir iç çekerek komodini açıp, içinden yeşil bir beze sarılı kalp şeklinde, çavdar ununundan yapılmış bir tatlı çörek almasıyla sona erdi.

— Al, çocuğum, --dedi kadın, Yegoruşka'ya tatlı çöreği verirken. Anneciğin şimdi yanında değil, sana bir şey yedirecek kimsen yok.

Yegoruşka çöreği cebine koydu ve artık ev sahiplerinin yaşadıkları odadaki küf ve ekşi kokulu havayı soluyacak gücü kalmadığından geri geri kapıya doğru gitti. Büyük odaya döndükten sonra rahatça kanepeye kuruldu ve düşüncelerine artık engel olmadı.

Kuzmiçov, sayma işini yeni bitirmiş, paraları torbaya geri koyuyordu. Paralara karşı çok saygılı davranmıyor, onları kirli torbanın içine herhangi bir merasim yapmadan, sanki para değil de çöpe atılacak kâğıtmış gibi umursamadan atıyordu.

Peder Hristofor, Solomon'la sohbet ediyordu.

— E, ne var ne yok bilge Solomon, anlat bakalım? –diye soruyordu esneyerek ve ağzının üstünde haç çıkararak.– İşler nasıl?

— Hangi işleri soruyorsunuz? –diye sordu Solomon ve sanki bir suç işlediğini ima ediyorlarmış gibi kötü kötü baktı.

— Genel olarak... Neler yapıyorsun?

— Ne mi yapıyorum? –diye soruyla karşılık verdi Solomon ve omuz silkti.– Herkes ne yapıyorsa onu... Görüyorsunuz, ben bir uşağım. Kardeşimin uşağı, kardeşim yolcuların uşağı, yolcular Varlamov'un uşağı, on milyonum olsaydı Varlamov benim uşağım olurdu.

— Neden o senin uşağın olsun ki?

— Neden mi? Bir fazla kapik için uyuz bir Çıfıt'ın elini öpmeyecek bir bey ya da milyoner yoktur da ondan. Ben şimdi uyuz bir Çıfıt ve bir dilenciyim, herkes bana köpekmişim gibi bakıyor, oysa param olsaydı, Moysey'in sizin karşınızda yaptığı gibi, Varlamov da benim önümde kırıtır dururdu.

Peder Hristofor ve Kuzmiçov bakıştılar. İkisi de Solomon'u anlamamıştı. Kuzmiçov, sert ve soğuk bir şekilde Solomon'a baktı ve:

— Seni aptal, kendini Varlamov'la nasıl bir tutarsın? – diye sordu.

Solomon, konuştuğu kişilere alaycı gözlerle bakarak:

— Kendimi Varlamov'la bir tutacak kadar aptal değilim, – diye yanıtladı.– Varlamov Rus olsa da ruhen uyuz bir Çıfıt'tır; bütün hayatı para ve kârdan ibarettir, bense paralarımı fırına atıp yaktım. Bana ne para ne toprak ne de koyunlar lazım, benden korkmaları, arabayla geçerken şapkalarını çıkarıp selam vermeleri de lazım değil. Demek ki, ben sizin Varlamov'unuzdan daha akıllıyım ve daha çok insana benziyorum!

Bir süre sonra Yegoruşka, yarı uyku yarı uyanıklık arasında Solomon'un boğuk ve nefretten tıkanan sesiyle, bazı harfleri farklı telaffuz ederek, acele acele Yahudilerden söz etmeye başladığını duydu; önceleri Rusçayı doğru konuşuyordu, sonraysa Yahudi günlük yaşam anlatıcılarının tonuna düştü ve bir zamanlar panayır barakasındaki gibi, abartılı Yahudi aksanıyla konuşmaya başladı.

— Dur... –diye Solomon'un sözünü kesti Peder Hristofor.– İnancın hoşuna gitmiyorsa değiştir, alay etmek günahtır; kendi diniyle alay eden adamdan daha kötüsü yoktur.

— Hiçbir şey anlamıyorsunuz! –diye kaba bir şekilde lafı Peder Hristofor'un ağzına tıktı Solomon.– Ben size bir şey söylüyorum, sizse başka bir şey...

— Aptalın biri olduğun işte şimdi anlaşıldı, –diye iç çekti Peder Hristofor.– Ben becerebildiğim kadarıyla sana yol gösteriyorum, sense sinirleniyorsun. Ben sana yaşlı bir adam olarak, sakin sakin söylüyorum, sense hindi gibi, gulu-gulu-gulu! Garip adamsın doğrusu.

Moysey Moyseyiç içeri girdi. Solomon'a ve konuklarına endişeyle baktı ve yüzünün derisi yine sinirli sinirli titremeye başladı. Yegoruşka başını silkip etrafına bakındı; tam da dörtte üçü kendisine doğru dönükken ve uzun burnundan düşen gölge sol yanağını boydan boya geçerken Solomon'un yüzünü şöyle bir gördü; bu gölgeye karışan aşağılayıcı bir gülümseme, parlak, alaycı gözler, kibirli bir ifade ve yolun-

muş kuş görüntüsü Yegoruşka'nın gözlerinde çatallaşırken ve görünüp kaybolurken artık onu bir maskaraya değil, zaman zaman düşlerimize giren kötü ruh gibi bir şeye benzer yapıyordu.

— Nasıl bir meczup bu, Moysey Moyseyiç, Tanrı yardımcısı olsun! –dedi Peder Hristofor gülümseyerek.– Bir yere yerleştirseydiniz ya da evlendirseydiniz... İnsana benzemiyor...

Kuzmiçov öfkeyle kaşlarını çattı. Moysey Moyseyiç yine endişeyle ve merakla bir kardeşine, bir konuklara baktı.

— Solomon, çık dışarı! –dedi sertçe.– Çık!

Yahudice bir şeyler daha ekledi. Solomon kesik kesik gülmeye başladı ve dışarı çıktı.

— Ne oldu ki? –diye korkarak sordu Moysey Moyseyiç, Peder Hristofor'a.

— Kendine hâkim olamıyor, –diye karşılık verdi Kuzmiçov.– Kaba, kendini bir şey sanıyor.

— Biliyordum! –dedi dehşete kapılan Moysey Moyseyiç ellerini çırparken.– Aman Tanrım! Aman Tanrım! –diye alçak sesle mırıldanmaya başladı.– Lütfen siz onun kusuruna bakmayın ve kızmayın. Böyle biri işte, böyle biri! Ah, aman Tanrım! Aman Tanrım! Öz kardeşim ama dertten başka bir şey görmedim ondan. Aslında o, biliyorsunuz...

Moysey Moyseyiç parmağını alnının yanında döndürdü ve şöyle devam etti:

— Aklı başında değil... mahvolmuş bir adam. Onu ne yapacağımı bilmiyorum! Kimseyi sevmez, kimseyi saymaz, kimseden korkmaz... Biliyorsunuz, herkesle alay eder, saçma sapan konuşur, herkese sen diye hitap eder. İnanabiliyor musunuz, bir gün Varlamov buraya geldi, Solomon ona öyle bir şey söyledi ki, adam kamçısıyla hem ona hem de bana vurdu... Bana niye vurdu? Bir suçum mu vardı? Tanrı onun aklını almışsa bu Tanrı'nın iradesidir, benim suçum ne?

On dakika kadar geçmişti, ama Moysey Moyseyiç hâlâ alçak sesle mırıldanıyor ve derin derin ah çekiyordu:

— Geceleri uyumaz, hep düşünür, düşünür, düşünür, ne düşünür Tanrı bilir. Gece yanına gidersin, kızar ve güler. Beni de sevmez... Hiçbir şey istemez! Babacığım, ölmeden önce ona ve bana altı biner ruble bırakmıştı. Ben kendime han satın aldım, evlendim, şimdi çocuklarım var, o ise bütün parasını fırında yaktı. Ne yazık! Ne yazık! Niye yakıyorsun? Sana lazım değilse bana ver, ama niye yakıyorsun?

Birdenbire yaylı kapı gıcırdadı ve birinin adımlarıyla döşeme titremeye başladı. Yegoruşka'nın üzerine doğru hafif bir esinti geldi ve kocaman kara bir kuşun yanından geçip tam yüzünün yanında kanatlarını çırptığını sandı. Gözlerini açtı... Dayısı elinde torba, yola çıkmaya hazır, kanepenin yanında dikiliyordu. Peder Hristofor, geniş kenarlı silindir şapkasını elinde tutarak birine selam veriyor, her zamanki gibi yumuşak ve duygulu bir şekilde değil, saygılı ve yüzüne hiç gitmeyen bir gerginlikle gülümsüyordu. Moysey Moyseyiç'e gelince, onun gövdesi ise sanki üçe bölünmüştü, sallanarak dengesini sağlamaya çalışıyor ve her yolu deneyerek dağılmamaya gayret ediyordu. Bir tek Solomon, hiçbir şey yokmuş gibi kollarını göğsünde çaprazlamış köşede dikiliyor ve önceki gibi nefretle gülümsüyordu.

Artık ne Kuzmiçov'u ne de Peder Hristofor'u fark eden, sadece dağılmamak için bütün vücudunu dengelemeye çalışan Moysey Moyseyiç, sıkıntılı ama tatlı bir gülümsemeyle:

— Kusura bakmayın haşmetli hanımefendi, odamız temiz değil! –diye inliyordu.– Bizler basit insanlarız, haşmetli hanımefendi!

Yegoruşka gözlerini ovuşturdu. Odanın ortasında gerçekten de siyah elbiseli ve hasır şapkalı genç, çok güzel, etine dolgun kadın kılığında bir ihtişam duruyordu. Yegoruşka, daha kadının yüz hatlarını fark etmeden nedense aklına gündüz tepenin üstünde gördüğü, orada tek başına duran zarif kavak ağacı geldi.

— Varlamov buradan geçti mi bugün? –diye sordu bir kadın sesi.

— Hayır, haşmetli hanımefendi! –diye yanıtladı Moysey Moyseyiç.

— Yarın onu görecek olursanız, bir dakikalığına bana uğramasını rica ediniz.

Yegoruşka, hiç beklenmedik bir anda gözlerinden yarım verşok* uzakta kadife gibi kara kaşlar, iri kahverengi gözler ve yüzünün her yanına güneş ışınları gibi bir gülümsemenin yayıldığı gamzeli, bakımlı kadın yanakları gördü. Çok güzel bir koku duydu.

— Ne güzel bir çocuk! –dedi kadın.– Kimin çocuğu? Kazimir Mihayloviç, bakın ne kadar güzel! Aman Tanrım, uyuyor! Canım benim, tontonum...

Sonra Yegoruşka'yı iki yanağından kuvvetlice öptü. Yegoruşka gülümsedi, uyuduğu aklına gelince gözlerini kapattı. Kapının yayı gıcırdadı, telaşlı ayak sesleri duyuldu, birisi içeri girip çıktı.

— Yegoruşka! Yegoruşka! –İki ayrı sesin kalın fısıltısı duyuldu.– Kalk, gidiyoruz!

Birisi, herhalde Deniska'ydı, Yegoruşka'yı ayağa kaldırdı ve elinden tutup götürdü; giderken gözlerini aralayıp, kendisini öpen siyah elbiseli güzel kadını bir kez daha gördü. Kadın odanın ortasında duruyor, Yegoruşka'nın gidişine bakarak gülümsüyor, ona dostça başını sallıyordu. Yegoruşka, kapıya yaklaşırken melon şapkalı, tozluklu, yakışıklı, sağlam yapılı esmer bir adam gördü. Kadına eşlik ediyor olmalıydı.

— Brss! –diye bir ses geldi avludan.

Yegoruşka, evin kapısının eşiğinde yeni, çok şık bir faytonla bir çift siyah at gördü. Arabacı koltuğunda üniformalı bir uşak elinde uzun kırbacıyla oturuyordu. Gidenleri uğurlamak için sadece Solomon çıktı dışarı. Yüzü, kahkahalarla

---

* Verşok, 4,4 santimlik bir uzunluk ölçüsüdür. (ç.n.)

gülme isteğinden gerilmişti; sanki arkalarından doya doya gülmek için konukların gitmesini büyük bir sabırsızlıkla bekliyormuş gibi bakıyordu.

— Kontes Dranitskaya, –dedi fısıltıyla Peder Hristofor arabaya binerken.

— Evet, Kontes Dranitskaya, –diye tekrarladı Kuzmiçov da yine fısıltıyla.

Deniska bile fısıltıyla konuştuğuna göre ve ancak araba dört verst gittikten sonra, arkada, uzakta hanın yerinde artık sadece donuk bir ışık göründüğünde atları kamçılamaya ve bağırmaya karar verdiğine göre, kontesin, gelişiyle bıraktığı iz galiba çok kuvvetliydi.

IV

Hakkında bu kadar çok konuşulan, Solomon'un hor gördüğü ve güzel kontese bile lazım olan bu ele geçmez, gizemli Varlamov kimdi? Arabanın önünde Deniska'yla yan yana oturan yarı uykulu Yegoruşka, tam da bu adamı düşünüyordu. Onu hiç görmemişti, ama sık sık onunla ilgili şeyler duyuyor, arada bir hayalinde onu resmediyordu. Varlamov'un on binlerce desyatinalık* toprağı, yüz bin kadar koyunu ve çok fazla parası olduğunu biliyordu; Yegoruşka, Varlamov'un yaşam tarzıyla ve işleriyle ilgili olarak sadece hep "buralarda dolaşıp durduğunu" ve hep arandığını biliyordu.

Yegoruşka, kendi evlerinde de Kontes Dranitskaya hakkında pek çok şey duymuştu. Kontesin de on binlerce desyatinalık toprağı, çok sayıda koyunu, at çiftliği ve çok parası vardı, ama öyle "dolaşıp durmuyordu", bazı tanıdıklarının ve kontesin evine iş için pek çok kez gitmiş olan İvan İvanıç'ın hakkında harika şeyler anlattıkları zengin malikânesinde yaşıyordu; örneğin, kontesin, bütün Polonya

* Desyatina, eski Rusya'da 1,09 hektara eşit alan ölçüsüdür. (ç.n.)

krallarının portrelerinin asılı olduğu konuk salonunda kaya şeklinde büyük bir masa saati olduğunu, kayanın üstünde pırlanta gözlü altın bir atın şaha kalkmış olarak durduğunu, atın üstünde ise saatin her vuruşunda kılıcını sağa sola sallayan altın bir süvarinin oturduğunu söylüyorlardı. Aynı şekilde kontesin yılda bir iki kez balo verdiğini, baloya bütün vilayetten asillerle memurların davet edildiğini, hatta Varlamov'un da geldiğini anlatıyorlardı; bütün konuklar gümüş semaverlerden çay içiyorlar, alışılmamış şeyler yiyorlar (örneğin, kışın Noel'de ahududu ve çilek ikram ediliyormuş) ve gece gündüz çalan müzikle dans ediyorlarmış...

"Ne kadar güzel bir kadın!" –diye düşünüyordu Yegoruşka kontesin yüzünü ve gülümsemesini anımsayarak.

Kuzmiçov da galiba aynı şekilde kontesi düşünüyordu, çünkü araba iki verst kadar ilerlediği sırada şöyle demişti:

— Bu Kazimir Mihaylıç da kadını esaslı soyuyor yani! Üç yıl oldu, hatırlarsınız, kontesten yün satın almıştım, adam bir tek benim aldığım yün üzerinden üç bin ruble kadar para kazandı.

— Bir Leh'ten de başka bir şey beklenemez, –dedi Peder Hristofor.

— Kadının fazla derdi yok ki. Derler ya, hem genç hem de aptal. Başında kavak yelleri esiyor!

Yegoruşka, her nedense sadece Varlamov'u ve kontesi, özellikle de sonuncusunu düşünmek istiyordu. Uykulu beyni, alışılmış düşünceleri tamamen reddediyordu, sisler içindeydi ve sadece düşünenin herhangi bir çaba göstermesine gerek olmadan beyinde kendiliğinden ortaya çıkıp bir tek şöyle esaslı bir şekilde kafayı silkeleme hareketiyle iz bırakmadan kendiliğinden kaybolma rahatlığına sahip masalsı, fantastik şekilleri içinde tutabiliyordu; hem çevresindekiler de alışılmış, sıradan düşüncelere uygun değildi. Sağda meçhul ve korkunç bir şeye siper oluyormuş gibi görünen tepeler kararıyordu, solda ufkun üstünde gökyüzünün tamamı

kadifemsi bir kızıllıkla kaplanmıştı ve bir yerde yangın mı çıkmıştı, yoksa ay mı doğmaya çalışıyordu anlamak zordu. Ufuk gündüz olduğu gibi görünüyordu, ama artık akşam sisiyle gölgelenen tatlı eflatun rengi kaybolmuştu ve bozkır, Moysey Moyseyiç'in çocuklarının yorganın altına gizlendikleri gibi karanlığın içine gizleniyordu.

Temmuz akşamlarında ve gecelerinde bıldırcınlarla bıldırcın kılavuzları artık bağırmaz, ağaçlık hendeklerde bülbüller şakımaz, çiçekler kokmaz, ama bozkır hâlâ çok güzel ve yaşam doludur. Güneş batar batmaz gündüz duyulan iç sıkıntısı unutulmuş, bütün her şey affedilmiş gibi yeri bir sis kaplar, bozkır geniş göğsüyle rahat bir soluk alır. Sanki çayırın karanlıkta yaşlılığını görmemesinden olacak, otların içinden gündüz olmayan neşeli, genç bir çıtırtı yükselir; çıtırtı, ıslık, tırmalama, bozkırın basları, tenorları ve tiz çocuk sesleri aralıksız, tekdüze bir uğultu oluştururlar, bu uğultunun altında geçmişi anımsamak ve hüzünlenmek güzeldir. Bu tekdüze çıtırtı ninni gibi uyutur insanı; arabada gidersin ve uyuduğunu hissedersin, ama işte bir yerlerden uyumayan bir kuşun kesik kesik, kaygılı çığlığı duyulur ya da "A-a!" diye şaşıran birinin sesine benzer ne olduğu belirsiz bir ses gelir kulağına ve uyku gözkapaklarını aşağı indirir. Ya da çalıların olduğu bir hendeğin yanından geçersin ve bozkır insanlarının "uykucu" diye adlandırdıkları kuşun "Splyu! Splyu! Splyu!"* diye birisine bağırdığını duyarsın, bir başka kuş kahkaha atıyor ya da isterik bir şekilde ağlıyordur, baykuştur bu. Kimin için bağırırlar, onları bu ovada kim duyar, Tanrı bilir, ama haykırışlarında pek çok hüzün ve yakınma vardır... Kuru ot, kurumuş çayırlar, geç kalmış çiçekler kokar, ama yoğun, aşırı tatlı, hoş bir kokudur bu.

Bozkırda ne varsa sisin arasından hepsi görünür, ama rengini, çizgilerini seçmek zordur. Hiçbirinin görünüşü olduğu gibi değildir. Gidersin, bir de bakarsın, ilerde, yolun

* Rusça "uyuyorum" demektir. (ç.n.)

kenarında keşişe benzer bir karartı duruyordur; karartı kımıldamaz, bekler, elinde bir şey vardır... Sakın soyguncu falan olmasın? Karartı yaklaşır, büyür, arabayla aynı hizaya gelir; bir de bakarsın, insan değil, tek başına bir çalı ya da büyük bir taşmış. Tepelerde de böyle hareketsiz, birini bekleyen karartılar vardır, tepelerin arkasına gizlenirler, yabani otların ardından etrafa bakarlar ve hepsi insana benzer, kuşku uyandırır.

Ay doğduğunda ise gece soluklaşır, mahmurlaşır. Sis olmamış gibidir. Hava berrak, taze ve ılıktır, her yer gayet iyi görünür, hatta yolun kıyısındaki yabani otların gövdelerini bile seçebilirsin. Kafatasları ve taşlar uzaktan görünür. Keşişlere benzeyen kuşkulu karartılar gecenin parlak fonunda daha da kara görünür, daha asık suratlarla bakarlar. Durgun havayı bozan tekdüze çıtırtının arasında birinin hayret içinde "A-a!" diye haykırışı giderek daha sık yayılır, uyku tutmayan ya da sayıklayan bir kuşun çığlığı duyulur. Havadaki bulutlar gibi geniş gölgeler ovada yürürler, karanlık ufuk uzun süre bakılacak olursa, yükselir, birbirinin üstüne dumanlı, tuhaf şekiller halinde yığılır... Biraz dehşet vericidir. Bir tek bulutun, lekenin olmadığı yıldızlarla kaplı soluk yeşil gökyüzüne bakarsın, ılık havanın neden kıpırdamadığını, doğanın neden tetikte olduğunu ve kımıldamaktan çekindiğini anlarsın, çünkü doğa, yaşamın bir anını bile kaybetmekten korkmaktadır ve kaybedeceği o ana acımaktadır. Gökyüzünün uçsuz bucaksız bir derinliğe ve sınırsızlığa sahip olduğuna ancak denizin üstündeyken ve geceleyin bozkırda ay parladığında karar verilebilir. Gökyüzü korkunç, güzel ve okşayıcıdır, baygın baygın bakar, yanına çağırır, okşamalarından insanın başı döner.

Bir iki saat gidersin... Yoluna suskun, yaşlı bir adamı andıran bir tümsek ya da oraya Tanrı bilir kimin ne zaman diktiği taştan bir kadın heykeli çıkar, bir gece kuşu sessizce toprağın üstünden uçar ve bozkır efsaneleri, gelip geçenle-

rin anlattığı hikâyeler, hayatı bozkırda geçmiş bir dadının masalları ve şimdiye kadar gözünle gördüklerinin, ruhunla kavradıklarının hepsi yavaş yavaş aklına gelir. İşte o zaman böceklerin çıtırtısında, kuşkulu karartılarda ve tümseklerde, mavi gökyüzünde, ay ışığında, gece kuşunun uçuşunda, gördüğün ve duyduğun her şeyde güzelliğin zaferi, gençlik, gücün yükselişi ve bir yaşama tutkusu görülmeye başlar; ruh, katı yürekli, güzel vatana bir ses verir ve bozkırın üstünde gece kuşuyla birlikte uçmak ister. Güzelliğin zaferinde, mutluluğun aşırılığında bir gerginlik, bir iç sıkıntısı hissedersin. Sanki bozkır, yalnız olduğunun, hiç kimse tarafından dile getirilmeyen, hiç kimseye gerekli olmayan zenginliğinin ve heyecanının dünya için boşu boşuna yok olup gideceğinin bilincinde gibidir ve sevinç dolu bir uğultunun arasından bozkırın "Bir ozan! Bir ozan!" diye sıkıntılı ve umutsuz seslenişini duyarsın.

— Brss! Merhaba, Panteley! Her şey yolunda mı?

— Çok şükür, İvan İvanıç!

— Varlamov'u gördünüz mü çocuklar?

— Hayır, görmedik.

Yegoruşka uyanmış ve gözlerini açmıştı. Araba duruyordu. Yolun sağında, epey ilerde araba katarı uzayıp gidiyordu, birtakım insanlar arabaların yakınında gidip geliyorlardı. Arabalar, üzerlerinde büyük yün balyaları olduğundan çok yüksek ve çok geniş, atlarsa küçük ve kısa bacaklı görünüyordu.

— O zaman demek ki şimdi Molokan'a gideceğiz, –diyordu Kuzmiçov yüksek sesle– Yahudi, Varlamov'un gece Molokan'ın evinde kalacağını söylüyordu. Öyleyse hoşça kalın kardeşler! Tanrı yardımcınız olsun!

— Hoşça kalın İvan İvanıç! –diye karşılık verdi birkaç ses.

— Baksanıza çocuklar, –dedi Kuzmiçov heyecan içinde,– şu bizim delikanlıyı da yanınıza alsanız ya! Bizimle birlikte

boş yere sarsılıp durmasın. Panteley, senin arabadaki balyanın üstüne oturtuver, ağır ağır gitsin, biz size yetişiriz. Hadi, Yegor! Bir şey olmaz, git!..

Yegoruşka, arabacı koltuğundan kayarak aşağı indi. Birkaç el onu yakaladı, yukarı kaldırdı ve Yegoruşka, kendini büyük, yumuşak ve çiyden hafifçe ıslanmış bir şeyin üstünde buldu. Artık gök yakın, yer ise uzak geliyordu Yegoruşka'ya.

— Hey, paltonu al! –diye bağırdı Deniska, aşağıda uzak bir yerden.

Aşağıdan yukarı fırlatılan paltoyla bohça Yegoruşka'nın yanına düştü. Hiçbir şey düşünmek istemeyerek bohçayı hemen kafasının altına koydu, paltosuna sarındı, bacaklarını boylu boyunca uzatarak ve çiy yüzünden büzülerek mutluluktan gülmeye başladı.

"Uyumalıyım, uyumalıyım, uyumalıyım..." –diye düşünüyordu.

— Sizi gidi iblisler, sakın onu üzmeyesiniz ha! –diyen Deniska'nın sesi geliyordu aşağıdan.

— Hoşça kalın, kardeşler! Tanrı yardımcınız olsun! – diye bağırdı Kuzmiçov.– Size güveniyorum!

— İçiniz rahat olsun, İvan İvanıç!

Deniska bağırarak atları dehledi, araba keskin bir çığlık kopardı ve hızla ilerlemeye başladı, ama artık yoldan değil, yan tarafa doğru gidiyordu. İki dakika kadar sessizlik oldu, sanki tüm araba katarı uyumuştu ve yalnızca faytonun arkasına bağlı kovanın uzakta gittikçe azalan tangırtısı duyuluyordu. Ama katarın önünde birisi:

— Kiryuha, hay-di sür bakalım! –diye bağırdı.

En öndeki araba gıcırdamaya başladı, ardından diğeri, üçüncüsü... Yegoruşka, üzerinde yattığı arabanın sarsıldığını, gıcırdamaya başladığını hissetti. Katar hareket etmişti. Yegoruşka, balyanın bağlandığı ipe sıkıca tutundu, keyiften bir daha güldü, cebindeki tatlı çöreği düzeltti ve evde, yatağındaymış gibi uyudu...

Uyandığında artık güneş doğuyordu; bir tepe güneşin önünü kapatıyordu, güneşse dünyayı ışığa boğmaya çalışarak ışınlarını her yöne iyice açıyor, ufku altın rengine boyuyordu. Dün arkasından doğmuşken bugün çok daha solda olduğu için Yegoruşka'ya güneş yerinde değilmiş gibi geldi... Hem sonra yer de dünküne benzemiyordu. Tepeler yoktu artık, nereye baksan her yerde uçsuz bucaksız boz renkli, sıkıcı bir düzlük uzanıyordu; bu düzlüğün bazı yerlerinde küçük tümsekler yükseliyor, dünkü ekinkargaları uçuyordu. İlerde uzakta bir köyün beyaz beyaz çan kuleleriyle evleri görünüyordu; pazar günü olduğu için hohollar* evlerinde oturuyorlar, bir şeyler pişiriyorlardı, bütün bacalardan çıkan ve köyün üstünde mavimsi beyaz, şeffaf bir perde gibi asılı duran dumandan belliydi bu. Evlerin aralarında ve kilisenin arkasında mavi bir nehir, nehrin arkasında ise sisler içindeki ufuk görünüyordu. Ama hiçbir şey yol kadar az benzemiyordu dün gördüklerine. Bozkırda yol yerine olağanüstü geniş, dev gibi bir şey, iyice çiğnenmiş, bütün yollar gibi tozla kaplı, ama genişliği onlarca sajeni bulan gri bir şerit uzanıyordu. Bu şerit, genişliğiyle Yegoruşka'yı şaşırtmış ve onu masalsı düşüncelere götürmüştü. Bu yoldan kim geçerdi? Bu kadar genişlik kime lazımdı? Anlaşılmaz ve tuhaftı. Aslında Rusya'da İlya Muromets ve Haydut Solovey** gibi geniş adımlar atan dev insanların henüz köküne kibrit suyu dökülmediğini ve yiğit atların henüz ölmediğini düşünebilirdi insan. Yegoruşka, yola bakıp kutsal olaylar tarihi kitabındaki resimlerde gördüğü gibi sıçraya sıçraya yan yana ilerleyen beş altı tane yüksek savaş arabası hayal etti; bu arabalara altışar tane vahşi, gözü kara at koşulmuştu ve yüksek tekerlekleriyle ta gökyüzüne kadar toz bulutları kaldırıyorlardı, atları süren insanlarsa düşlerde görülebilecek ya da masalsı düşüncelerde boy atabilecek türden insanlardı.

---

* Ukrayna köylüleri. (ç.n.)

** Rus destan kahramanları. (ç.n.)

Bunlar gerçek insanlar olsalardı bozkıra da yola da ne kadar yakışırlardı!

Sağ tarafta yol boyunca telleri iki sıralı telgraf direkleri vardı. Bu direkler, giderek küçülüp köyün yakınında, evlerin ve yeşilliklerin ardında gözden kayboldular, daha sonra ise leylak rengi ufukta toprağa saplanmış kurşunkalemleri andıran çok küçük, incecik sopalar şeklinde tekrar göründüler. Tellerin üstüne atmacalar, bozdoğanlar ve kargalar konmuş, ilerleyen katara önemsemeden bakıyorlardı.

Yegoruşka en arkadaki arabanın üstünde yatıyordu, bu yüzden tüm katarı görebiliyordu. Katardaki arabaların tamamı yirmi kadardı ve her üç arabaya bir arabacı düşüyordu. Yegoruşka'nın olduğu en arkadaki arabanın yanından ak sakallı, aynı Peder Hristofor gibi zayıf ve kısa boylu, ama yüzü güneşten esmerleşmiş, sert ve düşünceli bir yaşlı adam yürüyordu. Belki de ne sert ne de düşünceli biriydi, ama kızarmış gözkapaklarıyla uzun, sivri burnu yüzüne her zaman tek başına kalıp ciddi şeyler düşünmeye alışmış insanların sert ve katı yüz ifadesini veriyordu. Onun başında da Peder Hristofor'un başındaki gibi geniş kenarlı bir silindir şapka vardı, ama beylerinki gibi değil, keçeden yapılmış, boz renkli, silindirden çok tepesi kesik koniye benzeyen bir şapka. Ayakları çıplaktı. Katarın yanında ilerlerken kim bilir kaç kez donma tehlikesi geçirdiği soğuk kışlarda edindiği alışkanlıktan olsa gerek, yürürken elleriyle kalçalarına, ayaklarıyla da yere vuruyordu. Yegoruşka'nın uyandığını fark edince ona bakıp, soğuktan büzülmüş gibi omuzlarını yukarı kaldırarak:

— A, uyanmışsın delikanlı! –dedi.– İvan İvanoviç'in oğlu mu oluyorsun?

— Hayır, yeğeniyim...

— İvan İvanıç'ın demek? Ben de çizmelerimi çıkardım da yalınayak sıçraya sıçraya yürüyorum. Ayaklarım hasta, üşütmüşüm onları, çizmesiz daha rahat oluyor... Daha

rahat, delikanlı... Yani çizmesiz... Demek, yeğenisin ha? İyi adamdır, zararı yoktur... Tanrı sağlık versin... Zararsızdır... İvan İvanıç diyorum... Molokan'a gitti... Tanrım, bağışla!

Yaşlı adam, sanki hava çok soğukmuş gibi, ara vere vere ve ağzını gerektiği kadar açmadan konuşuyordu; dudak sessizlerini, duraksayarak kötü bir şekilde, sanki dudakları donmuş gibi söylüyordu. Yegoruşka'yla konuşurken bir kez olsun gülümsememiş, sert görünmüştü.

İki araba önde elinde kırbacıyla bakır rengi uzun paltolu, kasketli, çizmelerinin konçlarını aşağı indirmiş bir adam yürüyordu. Yaşlı değildi, kırk yaşlarında görünüyordu. Adam başını çevirip baktığında Yegoruşka, seyrek keçi sakallı ve sağ gözünün altında süngerimsi bir yumru bulunan uzun, kırmızı bir surat gördü. Bu çok çirkin yumrunun dışında bir anda göze çarpan özel bir işaret daha vardı adamda: Sol elinde bir kırbaç tutuyordu, sağ elini ise sanki görünmeyen bir koroyu yönetiyormuş gibi sallıyordu; arada bir kırbacı koltuğunun altına sokuyor, o zaman iki eliyle birden yönetiyor, kendi kendine burnundan bir şeyler mırıldanıyordu.

Onun arkasındaki arabacı, omuzları iyice düşük, sırtı tahta gibi yassı, uzun, dümdüz görünüyordu. Sanki uygun adım yürüyormuş ya da baston yutmuş gibi dimdik duruyordu, kolları sallanmıyor, dümdüz iki sopa gibi sarkıyordu, oyuncak asker benzeri, dizlerini hemen hemen hiç kırmadan, olabildiğince geniş adım atmaya çalışarak kazık gibi yürüyordu; yaşlı adam ya da süngerimsi yumrunun sahibi ikişer adım attıklarında o ancak bir adım atabiliyordu, dolayısıyla herkesten daha yavaş yürüyormuş ve geride kalıyormuş gibi görünüyordu. Yüzü çenesinin altından bir bezle sarılıydı, başında da keşişlerin tepesi sivri başlığına benzer bir şey vardı; her tarafı küçük yamalarla kaplı, hohollara özgü kısa bir kaftanla uzun, mavi bir şalvar, ayaklarına da ipten örülmüş pabuçlar giymişti.

Yegoruşka daha ilerdekileri görmüyordu. Yüzükoyun yatmış, balyadaki bir deliği kurcalıyordu, iş olsun diye yünden ip bükmeye başlamıştı. Aşağıda yürüyen yaşlı adam, yüzüne bakınca görüldüğü kadar sert ve ciddi çıkmamıştı. Bir kere konuşmaya başlamış, artık ara vermiyordu.

— Nereye gidiyorsun? –diye sordu ayaklarını yere vurarak.

— Okumaya, –diye yanıtladı Yegoruşka.

— Okumaya mı? Haa... Meryem Ana yardımcın olsun. Demek öyle. Bir akıl iyidir, ama iki akıl daha iyidir. Tanrı bir insana bir akıl veriyor, bir başkasına iki, diğerine ise üç... Diğerine üç, doğru... Biri, annenin doğurduğundaki akıl, diğeri okumaktan gelen akıl, üçüncüsü de iyi yaşamaktan... İşte böyle birader, bir insanda üç akıl varsa iyidir. Öyle birisine yaşamayı geçtim, ölmek bile kolaydır. Ölmek bile... Hepimiz öleceğiz zaten.

Yaşlı adam alnını kaşıdı, kızarmış gözleriyle yukarıya, Yegoruşka'ya baktı ve şöyle devam etti:

— Slavyanoserbsk yakınlarından Maksim Nikolayiç diye bir bey de geçen yıl oğlunu okumaya götürmüştü. Orada hangi bilimlerle uğraşıyor bilmiyorum ama zararsız, iyi bir delikanlı... Tanrı sağlık versin, iyi beylerdir. Evet, o da okumaya götürmüştü... Slavyanoserbsk'te bilime erişecek okul yokmuş demek ki. Yok... Şehir fena değil, iyidir de... Okul sıradan, ancak basit bir unvan kazanmak için, daha yüksek bilim okumak için okul yok... Yok, doğru. Adın ne senin?

— Yegoruşka.

— Demek Yegoriy... Aziz çilekeş Yegoriy Pobedonosets, nisanın yirmi üçü. Benim kutsal adım da Panteley... Panteley Zaharov Holodov... Biz Holodovlarız... Kendim, Kursk vilayetinden, belki adını duymuşsundur, Tim'denim. Erkek kardeşlerim esnaflığa yazıldılar, kentte zanaatla uğraşıyorlar, bense köylüyüm... Köylü olarak kaldım. Yedi yıl kadar

önce oraya gittim... eve yani. Köyde de kaldım, şehirde de... Tim'de kaldım yani. Tanrı'ya şükür, o zaman hepsi sağ ve sağlıklıydı, şimdi ise bilmiyorum... Belki ölen olmuştur... Ölme vakti geldi artık, çünkü hepimiz yaşlıyız, benden daha yaşlıları var. Ölüm kötü değildir, iyidir, yeter ki tövbe etmeden ölmesin insan. Tövbe edemeden ansızın ölmekten daha kötüsü yoktur. Tövbesiz ölüm şeytanı sevindirir. Eğer Tanrı sarayının sana yasak olmaması için tövbe ederek ölmek istiyorsan ulu çilekeş Varvara'ya dua et. O ricacıdır. Doğru, evet... Bu yüzden göklerdeki Tanrı ona böyle bir mevki vermiştir, demek ki, her insanın tövbe konusunda ona dua etmeye tam olarak hakkı vardır.

Panteley mırıldanıyordu ve herhalde Yegoruşka'nın onu duyup duymadığını önemsemiyordu. Uyuşuk uyuşuk, kendi kendine, sesini yükseltmeden, alçaltmadan konuşuyordu, ama kısa sürede pek çok şey anlatmayı başarmıştı. Anlattıklarının hepsi, kendi aralarında çok az bağlantılı, Yegoruşka'ya hiç ilginç gelmeyen parçalardan ibaretti. Belki de sadece suskun geçmiş bir geceden sonra şimdi sabahleyin hepsi yerinde duruyor mu diye yoklamak için düşüncelerini yüksek sesle söylüyordu. Tövbe konusunu bitirdikten sonra tekrar şu Slavyanoserbsk civarından Maksim Nikolayeviç'ten söz etmeye başlamıştı:

— Evet, delikanlıyı götürdü... Götürdü, doğru...

İlerde, uzakta yürüyen arabacılardan biri yerinden fırlayıp kenara doğru koştu ve kırbacını yere vurmaya başladı. Bu, uzun boylu, geniş omuzlu, otuz yaşlarında, kumral, kıvırcık saçlı ve görünüşe göre çok kuvvetli ve sağlıklı bir adamdı. Omuzlarının ve kırbacının hareketlerine, aldığı pozun ifade ettiği açgözlülüğe bakılırsa bir canlıya vuruyordu. Kısa boylu, tıknaz, kara, geniş sakallı, yelek ve uzun gömlek giymiş başka bir arabacı koşarak onun yanına geldi. Bu adam bas perdeden öksürüklü bir kahkaha patlatıp bağırmaya başladı:

— Kardeşler, Dımov yılan öldürdü! Vallahi billahi!

Seslerine ve gülüşlerine bakarak zekâları hakkında doğru hüküm verilebilen insanlar vardır. Kara sakallı da bu şanslılardandı: Onun da sesinde ve gülüşünde en esaslısından aptallık hissediliyordu. Kırbaçlamaya son veren kumral Dımov, kırbacını yerden kaldırdı, sonra gülerek ipe benzer bir şeyi arabalara doğru fırlattı.

— Zehirli değil, zehirsiz bir yılan, –diye bağırdı birisi.

Yüzü çenesinin altından bağlı, kazık gibi yürüyen adam, hızlı adımlarla ölü yılanın yanına gitti, yılana baktı ve sopaya benzeyen ellerini çırptı.

— Alçak herif! –diye bağırıyordu boğuk, ağlamaklı bir sesle.– Küçücük, zararsız bir karayılanı ne diye öldürdün? Sana ne yaptı ki, alçak herif? Hele bak yılancığı öldürmüş! Ya sana aynısını yapsalardı?

— Karayılan öldürülmez, doğru... –diye sakin sakin mırıldanmaya başlamıştı Panteley.– Öldürülmez... Engerek yılanı değil ki. Görünüşü yılana benzese bile, sakin, masum bir hayvan... İnsanı sever... Karayılan o...

Dımov ve kara sakallı galiba utanmışlardı, çünkü yüksek sesle gülmeye başlamışlardı ve homurdanmalara karşılık vermeden tembel tembel arabalarına doğru gidiyorlardı. En arkadaki araba ölü karayılanın olduğu yerle aynı hizaya gelince yılanın başında durmakta olan yüzü çenesinin altından bağlı adam, başını Panteley'e çevirdi ve ağlamaklı bir sesle sordu:

— Dede, niye öldürdü karayılanı bu adam?

Gözleri, şimdi Yegoruşka'nın fark ettiği gibi, küçük ve donuktu, yüzü de kül rengi, hasta ve aynı şekilde donuktu, çenesi kızarmıştı, iyice şiş görünüyordu.

— Dede, söylesene niye öldürdü? –diye tekrarladı, Panteley'in yanı sıra yürürken.

— Aptal bir adam, elleri kaşındı, o yüzden de öldürdü, –diye yanıtladı yaşlı adam.– Oysa karayılana vurulmaz... Öyledir... Dımov, malum, haylazın tekidir, elinin altına düşen

her şeyi öldürür, Kiryuha da engel olmadı. Engel olması gerekirdi, oysa o, ha-ha-ha ve ho-ho-ho... Sen sinirlenme Vasya... Sinirlenmeye ne gerek var? Öldürmüşler, ne yapalım, Tanrı yardımcıları olsun... Dımov haylaz ya Kiryuha da aptallığından... Ziyanı yok... İnsanlar aptal, anlayışları kıt, ne yapalım Tanrı yardımcıları olsun. Bak işte Yemelyan gerekmedikçe asla elini sürmez... Asla, doğrusu... Çünkü okumuş adam, onlarsa aptal... Yemelyan'a gelince... O elini sürmez.

Bakır rengi paltolu, süngerimsi yumrusu olan ve görünmeyen bir koroyu yöneten arabacı, adını işitince durdu, Panteley ve Vasya'yla aynı hizaya gelmeyi bekledikten sonra yanlarından yürüdü.

— Ne konuşuyorsunuz? –diye sordu kısık, boğulur gibi bir sesle.

— Vasya sinirleniyor da, –dedi Panteley.– Sinirlenmemesi için birkaç laf ediyorum... Ah ayacıklarım ağrıyor, üşütmüşüm onları! Ah! Tanrı'nın bayram günü, pazar günü adına kaşınıp durdular!

— Yürümektendir, –dedi Vasya.

— Yo, delikanlı, hayır... Yürümekten değil. Yürüdüğüm zaman sanki daha rahat oluyor, uzandığımda ve eğildiğimde ölüyorum. Yürümek bana sıkıntı vermiyor.

Bakır rengi paltolu Yemelyan, Panteley'le Vasya'nın arasındaydı ve sanki şarkı söylemeye hazırlanıyormuş gibi kolunu sallamaya başlamıştı. Biraz salladıktan sonra kolunu indirdi ve umutsuzca bağırdı.

— Bende ses diye bir şey yok! –dedi.– Tam bir felaket! Marinovskiy'in düğün ayininde söylediğimiz "Tanrım, bağışla" ilahisini gece boyunca ve sabah duyar gibiydim; zihnimde ve gırtlağımda duruyor... söyleyecekmişim gibi geliyor, ama söyleyemiyorum! Ses yok ki!

Bir şey düşünerek bir an sustu, sonra şöyle devam etti:

— On beş yıl şarkıcılık yaptım, Lugansk fabrikasında belki de böyle bir ses yoktu, ama ne bileyim ben, üç yıl önce

Donets Nehri'ne girdim, o zamandan beri tek bir temiz nota çıkaramıyorum. Gırtlağımı üşüttüm. Sesim olmayınca aynı elsiz işçi gibiyim.

— Doğru, –diye kabul etti Panteley.

— İşe yaramaz bir adam olduğumu düşünüyorum kendi adıma, başka bir şey değil.

Bu sırada Vasya, rastlantıyla Yegoruşka'yı gördü. Gözleri sulanıp daha da küçüldü.

— Beyzade de bizimle gidiyormuş! –dedi Vasya ve utanmış gibi paltosunun koluyla burnunu kapattı.– Ne kadar azametli bir arabacı! Bizimle kal, katarla gidersin, yün taşırsın.

Yüksek sesle gülmeye başladığına ve bu düşünceyi geliştirmeye devam ettiğine göre, bir beyzadeyle bir arabacının tek bir bedende birleşmiş olması düşüncesi galiba çok tuhaf ve gülünç gelmişti ona. Yemelyan da yukarıya, Yegoruşka'ya bir göz attı, ama kısacık, soğuk bir bakıştı bu. Kafası kendi düşünceleriyle meşguldü ve eğer Vasya olmasaydı Yegoruşka'yı hiç fark etmezdi. Beş dakika bile geçmemişti ki, tekrar kollarını sallamaya başladı, sonra da gece aklına gelmiş olan "Tanrım, bağışla" düğün ilahisinin güzelliğini yol arkadaşlarına anlatırken kamçısını koltuğunun altına kıstırdı ve iki elini sallamaya başladı.

Arabalar köyden bir verst ötede çıkrıklı bir kuyunun yakınında durdu. Kara sakallı Kiryuha, kovasını kuyuya sarkıtırken kuyunun duvarını oluşturan kütüklerin üstüne abandı ve gür saçlı kafasını, omuzlarını ve göğsünün bir kısmını karanlık deliğe soktu, öyle ki Yegoruşka onun yere ancak değen kısa bacaklarını görüyordu sadece; kuyunun dibinde başının yansımasını görünce sevinmiş, gür, aptal bir kahkaha koyuvermişti, kuyunun yankısı ise ona aynıyla karşılık vermişti; doğrulduğunda yüzü ve boynu al renkli basma gibi kırmızıydı. Su içmeye en önce Dımov koştu. Gülerek, sık sık ağzını kovadan çekerek ve Kiryuha'ya komik bir şey anlatarak içiyordu, sonra döndü ve tüm bozkıra doğ-

ru bağıra bağıra beş altı tane kötü söz sıraladı. Yegoruşka bu tip sözlerin anlamını bilmese de kötü sözler olduklarının tamamen farkındaydı. Yakınlarının ve tanıdıklarının bu sözlere karşı ses etmeden besledikleri tiksintiyi biliyordu, kendisi de nedenini bilmeden bu duyguyu paylaşıyordu ve bu sözleri yüksek sesle söyleme ayrıcalığından sadece sarhoşlarla serserilerin yararlandığını düşünmeye alışmıştı. Karayılanın öldürülmesi aklına geldi, Dımov'un kahkahasına kulak verdi ve bu adama karşı nefrete benzer bir şey hissetti. Arabadan aşağı inmiş, kuyuya doğru yürüyen Yegoruşka'yı, aksilik bu ya, tam da bu sırada gören Dımov yüksek sesle gülmeye başladı ve:

— Hey kardeşler, ihtiyar gece bir oğlancık doğurmuş! – diye bağırdı.

Kiryuha, gür sesli bir kahkaha attıktan sonra öksürmeye başladı. Birisi daha gülüyordu, Yegoruşka ise kızarmış ve Dımov'un kesinlikle çok kötü bir adam olduğuna karar vermişti.

Kumral, kıvırcık saçlı, şapkasız kafasıyla ve göğsüne kadar düğmeleri açık gömleğiyle yakışıklı ve olağanüstü güçlü görünüyordu Dımov; bir serseri, kendi değerini bilen bir kabadayı olduğu her hareketinden belliydi. Omuzlarını oynatıyor, ellerini kalçasına koyuyor, herkesten daha yüksek sesle konuşup gülüyordu ve sanki tek eliyle çok ağır bir şeyi havaya kaldırıp böylece bütün dünyayı şaşırtmaya hazırlanıyormuş gibi görünüyordu. Alaycı, deli bakışı yola, arabalara ve gökyüzüne kayıyor, hiçbir şeyin üstünde durmuyor, galiba iş olsun diye öldürecek birini ve alay edecek bir şey arıyordu. Anlaşılan hiç kimseden korkmuyordu, kendini hiçbir şeyle sınırlamıyor ve galiba Yegoruşka'nın ne düşündüğüyle hiç ilgilenmiyordu... Yegoruşka ise onun kumral kafasından, temiz yüzünden ve gücünden bütün ruhuyla nefret ediyor, kahkahasına tiksintiyle, korkuyla kulak veriyor ve misilleme olarak ona nasıl bir küfürlü söz söylemek gerektiğini düşünüyordu.

Panteley de kovanın yanına gitti. Cebinden yeşil renkli küçük bir kandil çanağı çıkardı, bir bezle sildi, kovaya daldırıp su aldı ve içti, sonra bir daha daldırdı, çanağı beze sardı, cebine geri koydu.

— Dede, sen niye kandil çanağıyla su içiyorsun? –diye hayretle sordu Yegoruşka.

— Kimisi kovadan içer, kimisi de kandil çanağından, –diye yanıtladı ihtiyar kaçamak bir şekilde.– Her yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır... Sen kovadan içersin, iç, afiyet olsun...

— Canım benim, anacığım, güzelim, –diye birden tatlı, ağlamaklı bir sesle konuşmaya başlamıştı Vasya.– Canım benim!

Gözleri uzaklara dikilmiş, sulanmış, gülümsüyordu, yüzü de daha önceden Yegoruşka'ya baktığı zamanki ifadeyi almıştı.

— Kime söylüyorsun bunları? –diye sordu Kiryuha.

— Tilki anacığa... sırtüstü yatmış, sanki küçük bir köpek gibi oyun oynuyor...

Hepsi uzaklara bakmaya, gözleriyle tilkiyi aramaya koyuldu, ama hiçbir şey bulamadılar. Bir tek Vasya bulanık gri gözleriyle görüyor ve hayran hayran bakıyordu. Yegoruşka'nın daha sonradan kesinlikle emin olduğu gibi, görüşü şaşırtıcı derecede keskindi. O kadar iyi görüyordu ki, boz renkli, boş bozkır onun için her zaman yaşamla ve anlamla doluydu. Bir tilkiyi, tavşanı, toy kuşunu ya da kendini insanlardan biraz uzak tutan başka herhangi bir hayvanı görmek için sadece ufka bir göz atması yetiyordu. Koşarak kaçan bir tavşanı ya da uçan bir toy kuşunu görmek aklın almayacağı bir şey değildir, bozkırdan geçen herkes bunları görebilir, ama yabani hayvanları koşmadıkları, saklanmadıkları ve kuşkuyla çevreye bakınmadıkları yuva yaşamlarında görmek herkese nasip olmaz. Vasya ise oyun oynayan tilkileri, patilerini yalayan tavşanları, kanatlarını düzelten toy kuşlarını, "çiftleşme yerlerini" hazırlayan küçük toy

kuşlarını görüyordu. Vasya'nın, görüşünün keskinliği sayesinde herkesin gördüğü dünyadan başka, kendine özgü, hiç kimsenin erişemeyeceği, o bakarken ve heyecanlanırken kıskanmamanın elde olmadığı çok güzel ve farklı bir dünyası vardı.

Katar yola düzüldüğünde kilisede çanlar öğle ayinini haber veriyordu.

V

Arabalar köyün uzağında, nehir kıyısında konakladı. Güneş bir gün önceki gibi yakıyordu, hava durgun, sıkıntılıydı. Kıyıda birkaç söğüt ağacı vardı, ama gölgeleri toprağa değil, suya düştüğünden bir işe yaramıyordu, arabaların gölgesi de boğucu ve iç daraltıcıydı. Gökyüzünü yansıttığı için mavi olan su müthiş bir şekilde kendisine çekiyordu.

Yegoruşka'nın ancak şimdi dikkatini çekmiş olan kemersiz, uzun gömlekli, yürürken uzun şalvarı bayrak gibi sallanan, on sekiz yaşındaki hohol arabacı Styopka, hemen soyundu, dik kıyıdan aşağı koşup kendini suya attı. İki üç kere dalıp çıktı, sonra sırtüstü yüzdü ve zevkten gözlerini yumdu. Gülümseyen yüzü sanki gıdıklanıyormuş, bir yeri ağrıyormuş ve bir şey komiğine gitmiş gibi kırışıyordu.

İnsanın yakıcı sıcaktan ve boğucu havadan kaçıp saklanacak bir yer bulamadığı çok sıcak bir günde suyun şıpırtısı ve yüzen bir insanın derin soluğu kulağı güzel bir müzik gibi etkiler. Dımov ve Kiryuha, Styopka'yı örnek alıp hemen soyundular, gürültülü kahkahalar atarak ve daha suya girmeden keyiflenerek peş peşe suya atladılar. Sakin, kendi halindeki nehir pofurdamalarla, şıpırtılarla, çığlıklarla doldu. Kiryuha öksürüyor, gülüyor, sanki kendisini suya batırmak istiyorlarmış gibi bağırıyordu, Dımov ise onun peşini bırakmıyor, bacağından yakalamaya çalışıyordu.

— He-he-he! –diye bağırıyordu.– Yakala, tut şunu!

Kiryuha, kahkahalarla gülüyordu, keyfine diyecek yoktu, ama yüzünün ifadesi aynen karadaki gibiydi, sanki birisi arkasından fark ettirmeden yaklaşmış da kafasına baltanın düz tarafını indirmiş gibi şaşkın ve aptal. Yegoruşka da soyundu, ama kıyıdan aşağı inmeyip, koşarak hız aldı ve bir buçuk sajen havaya yükseldi. Havada bir yay çizdikten sonra suya düştü, derine daldı, ama dibe ulaşamadı; dokunduğunda soğuk ve hoş gelen bir güç onu kapıp geri, yukarı götürdü. Suyun yüzüne çıkıp pofurdayarak, kabarcıklar çıkararak gözlerini açtı; ama nehrin üstüne, tam da yüzünün yanına doğru güneş vuruyordu. Önce kör edici ışıltılar, sonra gökkuşakları ve kara lekeler gözlerinde dolaşmaya başladı; hemen tekrar daldı, suyun içinde gözlerini açtı ve mehtaplı bir gecede gökyüzünü andıran donuk yeşil bir şey gördü. Yine aynı güç dibe dokunmasına ve serinlikte kalmasına izin vermeyerek onu yukarı çıkardı, suyun yüzüne çıkıp o kadar derin bir nefes aldı ki, sadece göğsü değil, karnı bile ferahlayıp serinledi. Sonra sudan alınabilecek her zevki almak için kendine her türlü lüksü uygun gördü: Sırtüstü yatıp keyfine baktı, su püskürttü, takla attı, yorulana kadar her türlü, yüzüstü, yan ve sırtüstü istediği gibi yüzdü. Sık sazlarla kaplı karşı kıyı güneşte altın gibi parlıyordu ve saz çiçekleri güzel salkımlar halinde suya eğiliyordu. Bir yerde bir saz titriyor, çiçekleriyle birlikte yere eğiliyor ve çıtırdıyordu, Styopka ve Kiryuha yengeç avlıyorlardı.

— Yengeç! Bakın, kardeşler, yengeç! –diye bağırdı Kiryuha zafer kazanmış gibi, sonra gerçekten de yengeci gösterdi.

Yegoruşka sazlığa doğru yüzdü, daldı ve kamış köklerinin etrafını eliyle yoklamaya başladı. Akışkan, sümük gibi kaygan dip çamurunu yoklarken sert ve iğrenç bir şeye, belki de gerçekten bir yengece dokundu, ama bu sırada biri onu ayağından tutup yukarı çekmişti. Su yutan ve öksüren Yegoruşka gözlerini açınca karşısında serseri Dımov'un ıslak, sırıtan suratını gördü. Serseri, ağır ağır soluk alıyor,

gözlerinden haylazlığa devam etmek istediği görülüyordu. Yegoruşka'nın ayağını sımsıkı yakalamış, onu boynundan tutmak için öbür elini de yukarı kaldırmıştı, ama Yegoruşka, tiksinti ve korkuyla, sanki iğrenerek ve kabadayının onu boğacağından korkarak Dımov'dan uzaklaşıp:

— Aptal! Suratına bir çakarım senin! –dedi.

Nefretini ifade etmek için bunun yeterli olmadığını hissederek bir an düşündü ve ekledi:

— Alçak! İt oğlu it!

Dımov ise hiçbir şey yokmuş gibi artık Yegoruşka'yı umursamıyor, Kiryuha'ya doğru yüzüyor ve bağırıyordu:

— He-he-hey! Hadi balık tutalım! Çocuklar, hadi balık avlayalım!

— Değil mi ya? –diye onayladı Kiryuha.– Burada çok balık olmalı.

— Styopka, bir koşu köye git, köylülerden balık ağı iste!

— Vermezler ki!

— Verirler! Sen iste! İsa adına de, biz yolcuyuz şunun şurasında.

— O da doğru ya!

Styopka sudan çıktı, çarçabuk giyindi ve şapkasız, geniş şalvarını sallaya sallaya köye doğru koştu. Dımov'la çatıştıktan sonra Yegoruşka için su artık her türlü güzelliğini kaybetmişti. Sudan çıkıp üstünü giyinmeye koyuldu. Panteley ve Vasya dik kıyıda, ayaklarını aşağı sarkıtmış oturuyorlar, yüzenlere bakıyorlardı. Yemelyan hemen kıyıda, dizine kadar suda çıplak dikiliyor, düşmemek için bir eliyle bir ota tutunuyor, öbür eliyle de vücudunu ovalıyordu. Çıkık kürekkemikleri ve gözünün altındaki yumruyla, iki büklüm ve sudan korktuğu apaçık belli olan Yemelyan gülünç görünüyordu. Yüzü ciddi ve sertti, sanki bir zamanlar Donets'te onu üşüttüğü ve sesini elinden aldığı için azarlamaya hazırlanıyormuş gibi suya öfkeyle bakıyordu.

— Sen neden suya girmiyorsun? –diye sordu Yegoruşka, Vasya'ya.

— Ne bileyim... Sevmiyorum... –diye yanıtladı Vasya.

— Çenen neden şiş?

— Hasta... Beyzadem, ben kibrit fabrikasında çalışıyordum... Doktor çenemin bu yüzden şiştiğini söylüyordu. Fabrikadaki hava sağlığa zararlıdır. Benden başka üç kişinin daha çenesi şişmişti, hele bir tanesininki tamamen çürümüştü.

Styopka biraz sonra ağla geri döndü. Dımov ve Kiryuha suda uzun süre kaldıkları için morarmaya başlamışlar ve sesleri kısılmıştı, ama hevesle balık avına girişiler. Önce sazlık boyunca derin yerde yürüdüler; burada su Dımov'un boğazına geliyordu, kısa boylu Kiryuha'nın ise boyunu aşıyordu; Kiryuha su yutuyordu ve kabarcıklar çıkarıyordu, Dımov ise sivri köklere takılarak düşüyor, ağa dolaşıyordu; ikisi de çırpınıyor, bağırıyorlardı, bu ikisinin balık avından çıka çıka haylazlık çıkıyordu.

— Derin, –diye hırıldıyordu Kiryuha.– Bir şey yakalayamazsın!

— Çekip durma, iblis! –diye bağırıyordu Dımov, ağı olması gereken duruma sokmaya çalışarak.– Ellerinle tut!

— Orada yakalayamazsınız! –diye bağırıyordu Panteley kıyıdan.– Balıkları ürkütürsünüz sadece, salaklar! Sola doğru gidin! Orası daha sığ!

Derken ağın üstünde büyük bir balık parıldadı; herkes çığlık attı, Dımov ise balığın kaybolduğu yere yumruğunu indirdi ve yüzünde bir sıkıntı ifadesi belirdi.

— Ah! –diye bağıran Panteley ayaklarını yere vurdu.– Kaçırdınız levreği! Gitti işte!

Dımov ve Kiryuha sola doğru giderek yavaş yavaş sığ yeri buldular ve burada gerçek av başladı. Arabalardan üç yüz adım kadar uzaktaydılar; sessizce ve ayaklarını zor hareket ettirerek, mümkün olduğunca derine ve kamışlığa

daha yakın yere gitmeye çalışarak ağı sürüklediklerı, balığı korkutup kendilerine, ağın içine doğru kovalamak için yumruklarını suya vurdukları ve sazlığın içinde gürültü ettikleri görülüyordu. Sazlıktan öbür kıyıya doğru yürüyorlar, ağı oraya sürüklüyorlardı, sonra hayal kırıklığına uğramış bir görüntüyle dizlerini yukarı kaldırarak gerisingeri sazlığa geliyorlardı. Bir şey konuşuyorlardı, ama ne konuştukları duyulmuyordu. Güneş sırtlarını yakıyor, sinekler ısırıyordu, vücutları mordan kırmızıya dönüyordu. Koltuğunun altına kadar sıvadığı gömleğinin eteğini dişlerinin arasına sıkıştırmış olan Styopka elinde kovayla onların arkasında dolaşıyordu. Her başarılı avdan sonra Styopka yakalanan balığı havaya kaldırıp güneşte parıldatırken:

— Baksanıza, ne kadar güzel bir levrek! –diye bağırıyordu.– Böyle beş altı tane var!

Ağı sürükleyen Dımov, Kiryuha ve Styopka'nın her defasında dip çamurunun içinde uzun uzun eşindikleri, kovaya bir şey koydukları, suya bir şey fırlatıp attıkları görülüyordu; arada bir ağa takılan bir şeyi elden ele geçiriyorlar, merakla inceliyorlar, sonra fırlatıp atıyorlardı...

— Neler oluyor orada? –diye kıyıdan bağırıyorlardı onlara.

Styopka cevap olarak bir şeyler söylüyordu, ama söylediklerini anlamak zordu. Sonunda sudan çıktı, kovayı iki eliyle birden tutarak ve gömleğini dişlerinin arasından bırakmayı unutarak arabalara doğru koştu.

— Doldu! –diye bağırıyordu soluğu tıkanarak.– Başka bir tane verin!

Yegoruşka kovaya bir göz attı, doluydu; genç bir turnabalığı çirkin suratını sudan dışarı çıkarıyordu, yanında da yengeçlerle küçük balıklar kaynaşıyordu. Yegoruşka elini kovanın dibine sokup suyu çalkaladı; turnabalığı yengeçlerin altında kayboldu, onun yerine levrek ve yeşil sazan yukarı çıktı. Vasya da kovaya bir göz attı. Gözleri sulandı ve

yüzü, daha önce tilkiyi gördüğü zamanki gibi sevecen bir ifade aldı. Kovanın içinden bir şey aldı, ağzına götürdü ve çiğnemeye başladı. Bir çıtırtı duyuldu.

— Kardeşler, –dedi Styopka hayretle,– Vaska kayabalığını çiğ çiğ yiyor! Tüü!

— Bu kayabalığı değil ki, hani balığı, –diye sakince karşılık verdi Vasya çiğnemeye devam ederek.

Ağzından balığın kuyruğunu çıkardı, ona sevgiyle bakıp tekrar ağzına attı. Vasya çiğnerken ve dişlerinin arasından çıtırtılar gelirken Yegoruşka'ya sanki karşısında gördüğü bir insan değilmiş gibi geldi. Vasya'nın şiş çenesi, donuk gözleri, olağanüstü görüş gücü, ağzındaki balık kuyruğu ve kayabalığını çiğnerken gösterdiği sevecenlik onu bir hayvana benzetiyordu.

Vasya'nın yanında Yegoruşka'nın canı sıkıldı. Balık avı da sona ermişti. Arabaların yanından geçti, bir an düşündükten sonra can sıkıntısından ağır ağır köye doğru yürüdü.

Biraz sonra kilisenin içinde dikiliyordu, alnını birinin kenevir kokan sırtına dayamış, kilise korosunun söylediği ilahileri dinliyordu. Öğle ayini sona yaklaşıyordu. Yegoruşka, kilise ilahilerinden hiçbir şey anlamıyordu, bunlara karşı ilgisi de yoktu. Biraz dinledi, esnedi, enselere ve sırtlara bakmaya başladı. Kızıl saçından ve biraz önce yıkandığı için ıslak ensesinden Yemelyan'ı tanıdı. Ense, yuvarlak ve normalin daha üstünden tıraş edilmişti; şakakları da olması gerekenden daha yukardan tıraş edilmişti ve Yemelyan'ın kırmızı kulakları iki dulavratotu yaprağı gibi dışarı fırlıyor, kendilerini sanki olmaları gereken yerde hissetmiyorlardı. Yegoruşka, bu enseye ve kulaklara bakarken nedense Yemelyan'ın çok mutsuz olduğunu düşündü. Koro yönetmesini, kısık sesini, suyun içindeki ürkek görünüşünü anımsadı ve ona karşı içinde büyük bir acıma hissetti. Birkaç tatlı söz söylemek istedi.

— Ben de buradayım! –dedi, Yemelyan'ın kolundan çekip.

Koroda tenor ya da bas olarak şarkı söyleyen, özellikle de hayatında bir kez olsun koro yönetmiş olan insanlar küçük çocuklara sert ve yabanıl gözlerle bakmaya alışırlar. Sonraları, ilahi söylemeyi bıraktıklarında bile bu alışkanlıktan vazgeçmezler. Kafasını Yegoruşka'ya çeviren Yemelyan, ona kaşlarını çatarak baktı ve:

— Kilisede haylazlık etme! –dedi.

Bunun üzerine Yegoruşka öne geçip ikona duvarına yaklaştı. Burada ilginç insanlar gördü. Sağ tarafta, herkesten önde, halının üstünde bir beyefendiyle hanımefendi duruyorlardı. Arkalarında birer sandalye vardı. Beyefendi, kalın kumaştan, yeni ütülenmiş bir takım elbise giymişti, selam veren bir asker gibi kımıldamadan duruyor; tıraşlı, mavi çenesini yukarda tutuyordu. Ceketinin dik yakasında, çenesinin mavisinde, küçük dazlağında ve bastonunda çok, pek çok kibir vardı. Fazla kibirden boynu gerilmişti ve çenesi öyle bir güçle yukarı uzanmıştı ki, kafası her an kopacak, havaya uçacak gibi görünüyordu. Beyaz ipek şallı, şişman ve yaşlı hanımefendi ise başını yana eğmişti ve sanki biraz önce birine bir lütufta bulunmuş da "Ay, teşekkür etme zahmetine girmeyin! Bundan hoşlanmam..." demek ister gibi bakıyordu. Halının çevresinde hohollar kalın bir duvar gibi dikiliyorlardı.

Yegoruşka ikona duvarının yanına gidip bu yörenin ikonalarını öpmeye başladı. Her ikonanın önünde acele etmeden eğilerek secdeye varıyor, yerden kalkmadan gerideki insanlara bakıyor, sonra ayağa kalkıyor ve başka bir ikonayı öpüyordu. Alnının soğuk zemine değmesi ona büyük bir hoşnutluk veriyordu. Bekçi mumları söndürmek için elinde uzun mum makasıyla mihraptan çıktığında Yegoruşka hemen yerden kalktı ve koşarak bekçinin yanına gitti.

— Ayin ekmeği dağıtıldı mı? –diye sordu.

— Hayır, hayır... –diye asık bir suratla mırıldandı bekçi.– Burada öyle bir şey yok...

Öğle ayini bitmişti. Yegoruşka acele etmeden kiliseden çıkıp, meydana, dolaşmaya gitti. Daha önce epeyce köy, meydan ve köylü görmüştü, şimdi gözüne çarpan hiçbir şey ilgisini çekmiyordu. Yapacak başka iş olmadığı için kapısının üstünde geniş, kırmızı bir bez parçası asılı olan bir dükkâna girdi. Dükkân kötü aydınlatılmış iki geniş bölümden oluşuyordu: Birincisinde manifatura ve bakkaliye malları satılıyordu, diğerinde ise katran fıçıları vardı ve tavanda hamutlar asılıydı; her iki bölümden de hoş bir katran ve deri kokusu geliyordu. Dükkânın döşemesi ıslatılmıştı; burayı ıslatan herhalde hayal gücü çok zengin ve özgür düşünceli biriydi, çünkü döşemenin her yanı nakışlarla ve esrarengiz işaretlerle kaplıydı. Geniş suratlı, besili, görünüşünden kuzeyli Ruslardan olduğu belli olan yuvarlak sakallı dükkân sahibi, tezgâhın arkasında, yazı masasına göbeğini dayamış dikiliyordu. Kıtlama çay içiyordu ve her yudumdan sonra derin bir soluk salıyordu. Yüzü aşırı bir umursamazlık ifade ediyordu, ama her soluk verişinde "Sen bekle bakalım, göstereceğim gününü!" sözleri hissediliyordu.

— Bana bir kapiklik ay çekirdeği verin! –dedi Yegoruşka adama.

Dükkân sahibi kaşlarını kaldırdı, tezgâhın arkasından çıktı ve Yegoruşka'nın cebine bir kapiklik ay çekirdeği koydu, bu iş için boş bir krem kavanozu ölçü görevi yapmıştı. Yegoruşka'nın canı gitmek istemiyordu. Çörek kutularını uzun uzun inceledi, bir an düşündükten sonra yıllardır durmaktan üzerleri pas tutmuş küçük Vyazma çörek kutularını göstererek:

— Bu çörekler kaç para? –diye sordu.

— Çifti bir kapik.

Yegoruşka, bir gün önce Yahudi kadının ona armağan ettiği çöreği cebinden çıkarıp sordu:

— Peki bunlar sizde ne kadar?

Dükkân sahibi çöreği eline aldı, her yanını inceledi, bir kaşını yukarı kaldırdı.

— Bunlar mı? –diye sordu.

Sonra öbür kaşını yukarı kaldırdı, düşündü ve:

— Çifti üç kapik, –diye yanıtladı.

Bir sessizlik oldu.

— Kimlerdensiniz? –diye sordu dükkân sahibi, kırmızı bakır bir çaydanlıktan kendisine çay doldururken.

— İvan İvanıç'ın yeğeniyim.

— Çeşit çeşit İvan İvanıç vardır, –diye derin bir iç çekti dükkân sahibi; Yegoruşka'nın başının üzerinden kapıya baktı, bir an sustu ve– Çay ister misiniz? –diye sordu.

— Olabilir... –diyerek kabul etti Yegoruşka. Canı sabah çayını çok çektiği halde biraz isteksiz söylemişti.

Dükkân sahibi ona bir bardak çay doldurup kırılmış bir parça şekerle birlikte uzattı. Yegoruşka açılır kapanır sandalyeye oturdu, çayını içmeye başladı. Bir funt* bademşekerinin kaç para olduğunu da sormak istiyordu, tam sözü buraya getirecekken bir müşteri geldi ve dükkân sahibi çayını bir kenara bırakıp müşteriyle ilgilendi. Müşteriyi dükkânın katran kokan bölümüne götürüp onunla uzun uzun bir şeyler konuştu. Müşteri, galiba çok inatçı ve kafasının dikine giden bir adamdı, sürekli olarak hayır anlamında başını sallıyor, kapıya doğru geriliyordu. Dükkân sahibi onu bir şekilde ikna etti ve büyük bir çuvala yulaf doldurmaya koyuldu.

— Bu da yulaf mı sanki? –dedi müşteri üzgün üzgün.– Bu yulaf değil ki, tavukları bile güldürecek bir harman artığı... Yo, ben Bondarenko'ya gideceğim!

Yegoruşka nehre geri döndüğünde kıyıda küçük bir ateşin dumanı tütüyordu. Arabacılar kendilerine öğle yemeği pişiriyorlardı. Styopka dumanların arasında dikilmiş, bü-

---

* Funt, 409,50 gramlık bir ağırlık ölçüsüdür. (ç.n.)

yük bir delikli kepçeyle kazanın içindekini karıştırıyordu. Biraz ötede, Kiryuha ve Vasya dumandan kızarmış gözlerle oturmuşlar, balık temizliyorlardı. Üzerinde bir balığın parladığı, yengeçlerin yürüdüğü çamurla yosuna bulanmış ağ önlerinde duruyordu.

Biraz önce kiliseden dönmüş olan Yemelyan, Panteley'le yan yana oturuyor, elini sallıyor ve kısık sesle, duyulur duyulmaz bir şekilde "Sana söylüyoruz..." diye ilahi okuyordu. Dımov, atların yakınında dolaşıyordu.

Kiryuha ve Vasya temizleme işini bitirince balıkla yengeçleri kovaya doldurdular, çalkalayarak yıkadılar, hepsini birden kovadan kaynayan suyun içine boca ettiler.

— Yağ koyalım mı? –diye sordu Styopka, kaşıkla köpüğü alırken.

— Niye koyalım ki? Balık kendi suyunu salar, –diye karşılık verdi Kiryuha.

Kazanı ateşten almadan önce Styopka suya bir avuç darıyla bir kaşık tuz serpti; son olarak tadına baktı, dudaklarını şapırdattı, kaşığı yaladı ve kendini beğenmiş bir edayla kesik kesik memnuniyet sesleri çıkardı. Bu, lapa hazır demekti.

Panteley dışında herkes ateşin çevresine oturdu ve kaşıklarıyla çalışmaya başladı.

— Hey siz! Delikanlıya da bir kaşık verin! –dedi sert bir tavırla Panteley.– Belki yemek istiyordur!

— Bizimki köylü yemeği!.. –diye iç geçirdi Kiryuha.

— Köylü yemeği de afiyetle yenir, iştahla yedikten sonra.

Yegoruşka'ya bir kaşık verdiler. Yemeye başladı, ama oturarak değil, kazanın yanında ayakta durarak ve bir çukura bakar gibi kazana bakarak. Lapadan taze balık kokusu geliyordu, arada sırada darıların arasında bir balık pulu göze çarpıyordu; yengeçleri kaşıkla tutmak olanaksızdı, yemek yiyenler yengeçleri kazanın içinden elleriyle alıyorlardı; lapanın içinde sadece ellerini değil, gömleğinin kollarını da ıslatan Vasya, bu konuda hiç çekingen davranmıyordu. Ama

lapa Yegoruşka'ya yine de çok lezzetli geliyor, ona perhiz günlerinde anneciğinin evde pişirdiği yengeç çorbasını anımsatıyordu. Panteley kenarda oturmuş ekmek yiyordu.

— Dede, sen neden yemiyorsun? –diye sordu Yemelyan.

— Ben yengeç yemem... Benden uzak olsunlar! –dedi yaşlı adam ve iğrenerek başını çevirdi.

Yemek yerken ortak konuşma sürüyordu. Yegoruşka, bu konuşmadan yeni tanıdığı bu insanların hepsinin, yaşlarının ve karakterlerinin farklı olmasına karşın onları birbirine benzer yapan ortak bir özellikleri olduğunu anlamıştı: Hepsinin de geçmişi çok güzeldi, bugünü ise hiç güzel değildi; istisnasız hepsi de geçmişinden hayranlıkla söz ediyordu, bugününden ise nerdeyse nefret ediyordu. Rus insanı anımsamayı sever, yaşamayı sevmez; Yegoruşka henüz bunu bilmiyordu ve lapa yenmeden önce kazanın çevresinde kaderin aşağıladığı, üzdüğü insanların oturduğuna derinden inanıyordu. Panteley, eskiden, daha demiryolları yokken araba katarlarıyla Moskova'ya ve Nijniy'e gittiğini, nereye koyacağını bilemeyecek kadar çok para kazandığını anlatıyordu. O zamanlar ne tüccarlar ne balıklar varmış, her şey ne kadar ucuzmuş! Şimdi ise yollar kısalmış, tüccarlar cimrileşmiş, halk yoksullaşmış, ekmek pahalanmış, her şey aşırı derecede küçülmüş ve daralmış. Yemelyan, önceden Lugansk fabrikasında ilahici olarak çalıştığını, harika bir sesi olduğunu ve notaları mükemmel okuduğunu, şimdi ise bir köylüye dönüştüğünü, onu atlarıyla gönderen ve bunun için kazancının yarısına el koyan kardeşinin bağışlarıyla karnını doyurduğunu söylüyordu. Vasya, bir zamanlar kibrit fabrikasında çalışmış; Kiryuha, iyi insanların yanında arabacılık yapıyormuş, tüm bölgenin en iyi troyka sürücüsü sayılıyormuş. Dımov, hali vakti yerinde bir köylünün oğluymuş, zevk ve sefa içinde yaşıyormuş, gezip tozuyormuş, dert keder nedir bilmiyormuş, ama yirmi yaşını doldurunca sert ve katı yürekli babası hem işe alıştırmak

isteğiyle hem de evde haytalık etmesinden korktuğu için onu yersiz yurtsuz bir köylü gibi, bir işçi gibi arabacılığa göndermeye başlamış. Bir tek Styopka susuyordu, ama bıyıksız yüzüne bakınca eskiden şimdikinden çok daha iyi yaşadığı anlaşılıyordu.

Dımov, babasını hatırlayınca yemek yemeyi bırakıp suratını astı. Çatık kaşlarının altından arkadaşlarına şöyle bir baktı ve bakışlarını Yegoruşka'nın üstünde durdurdu.

— Hey sen, gâvur, şapkanı çıkar! –dedi kaba bir tavırla.– Kafanda şapkayla yemek yenir mi hiç? Bir de bey olacak!

Yegoruşka şapkasını çıkardı ve tek kelime etmedi, ama artık lapanın tadını almıyor, Panteley ve Vasya'nın nasıl kendisinden yana çıktıklarını işitmiyordu. Göğsünde bu serseriye karşı bir öfke kıpırdamaya başlamıştı ve her ne olursa olsun bu adama kötü bir şey yapmaya karar verdi.

Yemekten sonra hepsi de ağır ağır arabalara doğru yürüdü ve gölgeye uzandılar.

— Dede, yakında gider miyiz? –diye sordu Yegoruşka, Panteley'e.

— Tanrı ne zaman izin verirse o zaman gideriz... Şimdi gidemezsin, sıcak... Tanrım, izin senin, aziz Meryem Ana... hadi uzan, delikanlı!

Kısa süre sonra arabaların altından bir horultu yükseldi. Yegoruşka tekrar köye gitmek istiyordu, ama bir an düşündü, esnedi ve yaşlı adamın yanına uzandı.

VI

Arabalar bütün gün nehrin kıyısında kaldı ve güneş battığında hareket etti.

Yegoruşka yine balyanın üstünde yatıyor, araba hafiften gıcırdayıp sallanıyor, Panteley aşağıda yürüyor, ayaklarını yere, ellerini kalçasına vuruyor ve mırıldanıyordu; havada dün akşamki bozkır müziği cırıldıyordu.

Yegoruşka sırtüstü yatıyordu, ellerini başının altına koymuş yukarıya, gökyüzüne bakıyordu. Akşam güneşinin alev

alev yandığını, sonra da söndüğünü görüyordu; koruyucu melekler altın kanatlarıyla ufku örterek yataklarına yerleşiyorlardı; gün esenlikle geçmiş, sakin, sağlıklı bir gece bastırmıştı ve melekler artık gökyüzündeki evlerinde rahatça yatabilirlerdi... Yegoruşka, gökyüzünün yavaş yavaş kardığını, yere sis indiğini, yıldızların peş peşe parlamaya başladığını görüyordu.

Göğün derinliklerine uzun süre gözünü ayırmadan baktığında, düşüncelerle ruh, yalnızlığın bilincinde birleşirler nedense. Kendini çaresizce yalnız hissetmeye başlarsın, daha önce yakın ve kendine ait saydığın her şey sonsuz biçimde uzak ve değersiz olur. Binlerce yıldır gökyüzünden bakan yıldızlar, insanın kısacık yaşamını umursamayan anlaşılmaz gökyüzü ve sis, onlarla göz göze kaldığın ve anlamlarını kavramaya çalıştığında suskunluklarıyla ruhunu ezerler; her birimizi mezarda bekleyen yalnızlığa aklımız takılır ve yaşamın içyüzü, özü umutsuz ve korkunç görünür...

Yegoruşka, vişne ağaçlarının altındaki mezarında uyuyan büyükannesini düşünüyordu; gözlerinin üstünde bakır beş kapikliklerle tabutun içinde yattığını, sonra tabutun kapağını kapattıklarını ve mezara indirdiklerini anımsadı; kapağın üstüne düşen toprak parçalarının çıkardığı boğuk sesi de hatırladı... Büyükannesini dar ve karanlık bir tabutun içinde, herkes tarafından terk edilmiş ve çaresiz bir durumda gözünün önüne getirdi. Hayal gücü, büyükannenin ansızın gözlerini açtığını ve nerede olduğunu anlamayarak tabutun kapağına vurduğunu, yardım çağırdığını ve en sonunda korkudan bitkin düşerek tekrar öldüğünü resmediyordu. Anneciğini, Peder Hristofor'u, Kontes Dranitskaya'yı, Solomon'u ölü olarak hayal ediyordu. Ancak kendisini karanlık bir mezarda, evden uzakta, terk edilmiş, çaresiz ve ölü olarak tasavvur etmeyi, ne kadar çalışırsa çalışsın, başaramıyordu; öleceğine ihtimal vermiyor, hiçbir zaman ölmeyeceğini hissediyordu...

Artık ölüm vakti gelmiş olan Panteley ise aşağıda yürüyor ve düşüncelerine yoklama çekiyordu.

— Zararsızdır... iyi beylerdir... –diye mırıldanıyordu.– Delikanlıyı okumaya götürdüler, orada nasıldır, ne yapıyordur, duymadım... Slavyanoserbsk'te, diyorum, ileri eğitim verecek bir okul yokmuş... Yok, doğrudur... Delikanlı iyi biri, fena değil... Büyüyecek, babasına yardım edecek. Sen, Yegoriy, şimdi küçüksün, büyüyünce ananı babanı geçindireceksin... Tanrı böyle buyurmuştur... Babanı ve ananı say... Benim de çocuklarım vardı, ama yandılar... Karım da yandı, çocuklar da... Doğru, Kutsal Vaftiz bayramından bir gece önce evde yangın çıkmış... Ben evde değildim, Oryol'a gitmiştim. Oryol'a... Marya kendini dışarı atmış, ama çocukların evde uyuduklarını hatırlayınca içeri koşmuş, çocuklarla birlikte yanmış... Evet... Ertesi gün sadece kemiklerini bulmuşlar.

Gece yarısına doğru arabacılar ve Yegoruşka yine küçük bir ateşin çevresinde oturuyorlardı. Yabani otlar tutuşurken Kiryuha ve Vasya dereye su almaya gittiler; karanlıkta gözden kaybolmuşlardı, ama konuşmaları ve kovaların tangırtısı hâlâ duyuluyordu; demek ki dere yakındaydı. Ateşin yaydığı ışık yanıp sönen büyük bir leke halinde toprağın üzerinde uzanıyordu; ay da ortalığı aydınlattığı halde kırmızı lekenin ötesi kapkaranlık görünüyordu. Işık arabacıların gözlerine vuruyordu ve anayolun sadece bir kısmını görüyorlardı; üzerlerindeki balyalarla arabalar ve atlar, karanlıkta şekli belirsiz bir dağ gibi görünüyorlardı ancak. Ateşten yirmi adım ötede, yolun tarlayla olan sınırında yana eğilmiş ahşap bir mezar haçı vardı. Yegoruşka, ateş henüz yanmadan ve uzaklar henüz görülebilirken anayolun karşı tarafında da aynı şekilde yana eğilmiş eski bir haç olduğunu fark etmişti.

Kiryuha ve Vasya suyu getirdikten sonra kazanı ağzına kadar doldurup ateşin üstüne sağlamca yerleştirdiler. Styop-

ka elinde delikli kepçesiyle ateşin yanında, dumanların içindeki yerini almıştı ve dalgın dalgın suya bakarak köpüğün ortaya çıkmasını bekliyordu. Panteley ve Yemelyan yan yana oturuyorlar, konuşmuyorlar, düşünüyorlardı. Dımov, yumruklarını başına dayamış yüzükoyun yatıyor, ateşe bakıyordu; Styopka'nın gölgesi Dımov'un üzerinde zıplıyor, bu yüzden yakışıklı suratı bazen karanlıkla örtülüyor, bazen parlıyordu... Kiryuha ve Vasya biraz uzakta dolaşıyorlar, ateşe atmak için yabani ot ve akağaç kabuğu topluyorlardı. Yegoruşka, ellerini ceplerine sokmuş, Panteley'in yanında ayakta duruyor, ateşin otları yutmasını izliyordu.

Hepsi dinleniyor, düşünüyor, üzerinde kırmızı lekelerin oynaştığı haça arada bir göz atıyordu. Bu tek mezarda kederli, hülyalı, son derece şairane bir şey vardı... Suskunluğu işitiliyordu ve bu suskunlukta haçın altında yatan meçhul adamın ruhunun varlığı hissediliyordu. Bozkırda olmak bu ruha iyi geliyor muydu? Bu mehtaplı gecede canı sıkılmıyor muydu? Mezarın yanı başındaki bozkır kederli, bezgin ve düşünceli, otlarsa hüzünlü görünüyor, çekirgeler sanki daha ölçülü bağırıyorlardı... Bu yalnız ruhu anımsamayan, sisin içinde uzakta, geride kalana dek başını çevirip çevirip bakmayacak yolcu yoktur herhalde...

— Dede, bu haç neden burada duruyor? –diye sordu Yegoruşka.

Panteley önce haça, sonra da Dımov'a baktı ve:

— Mikola, orakçıların tüccarları öldürdükleri yer burası değil miydi? –diye sordu.

Dımov isteksizce dirseklerinin üzerinde doğruldu, yola baktı ve:

— Ta kendisi... –diye yanıtladı.

Bir sessizlik oldu. Kiryuha kuru otları çıtırdatarak topak haline getirdi ve kazanın altına sokuşturdu. Ateş parladı; Styopka'yı kara bir duman sardı ve karanlıkta haçın gölgesi yoldan, arabaların yanından koşarak gitti.

Evet, öldürmüşlerdi... –dedi Dımov isteksizce.– Baba-oğul tüccarlar ikona satmaya gidiyorlarmış. Şimdi İgnat Fomin'in sahibi olduğu yakındaki bir handa konaklamışlar. Yaşlı adam fazlaca içmiş ve yanında çok para olduğunu söyleyerek övünmeye başlamış. Tüccarlar, malum, övüngen millettir, Tanrı vermesin... Kendilerini başkalarının karşısında iyi durumda göstermeden duramazlar. O sırada orakçılar da handa geceliyorlarmış. Tüccarın övündüğünü duymuşlar, kulak kesilmişler.

— Yüce Tanrı... yüce Meryem Ana! –diye iç çekti Panteley.

— Ertesi gün ortalık aydınlanırken, –diye devam ediyordu Dımov,– tüccarlar yola çıkmaya hazırlanmışlar, orakçılar da onlarla birlikte yola koyulmuşlar. "Efendimiz, birlikte gidelim. Eğlenceli olur, hem buralar ıssız yerler, daha az tehlikeli olur..." Tüccarların arabası ikonalar kırılmasın diye adım adım ilerliyormuş, bu da orakçıların işine geliyormuş...

Dımov dizlerinin üstünde doğrulup gerindi.

— Evet, –diye devam ediyordu esneyerek.– Her şey yolundaymış, ama tüccarlar buraya gelir gelmez orakçılar davranmışlar oraklarına, girişmişler onları temizlemeye. Oğlan yiğit çıkmış, birinin elinden orağını kapmış, o da girişmiş temizliğe... Tabii ki öbürleri galip gelmişler, onlar yedi sekiz kişilermiş. Tüccarları öyle kesmişler ki, vücutlarında sağlam yer kalmamış; işlerini bitirmişler, ikisini de yolun üstünden kenara çekmişler, babayı bir tarafa, oğlanı öbür tarafa. Bu taraftaki haçın karşısında başka bir haç daha var... Duruyor mu, bilmiyorum... Buradan görünmüyor.

— Duruyor, –dedi Kiryuha.

— Dediklerine göre, az bir para bulmuşlar sonra.

— Az, –diye doğruladı Panteley.– Yüz ruble kadar para bulmuşlar.

— Evet, içlerinden üçü daha sonra ölmüş, çünkü tüccar da onları orakla ciddi şekilde yaralamış... Kan kaybetmiş-

ler. Tüccar birinin elini kesmiş, adam, dediklerine göre, dört verst kadar elsiz koşmuş, ta Kurikov civarında bir tepenin üstünde bulmuşlar. Çömelmiş, düşünür gibi başını dizine dayamış, bir bakmışlar, canı yok, ölmüş...

— Kan izlerinden bulmuşlar onu... –dedi Panteley.

Hepsi haça baktı ve tekrar bir sessizlik oldu. Bir yerden, galiba dereden bir kuşun "Splyu! Splyu! Splyu!.." diyen kederli çığlığı duyuldu.

— Ne çok kötü insan var bu dünyada, –dedi Yemelyan.

— Çok, pek çok! –diye onayladı Panteley ve sanki dehşete kapılmış gibi bir ifadeyle ateşe yanaştı.– Pek çok, –diye devam etti alçak sesle.– Zamanında ne kadar çok gördüm onları... Kötü insanları yani... Ne çok aziz ve mümin gördüm, günahkârları ise say say bitmez... Esirge ve bağışla Meryem Ana... Hatırlıyorum bir keresinde, bundan otuz yıl kadar, belki daha da önce tüccarın birini Morşansk'tan aldım götürüyorum. Tanınan, itibarlı, paralı bir tüccardı... İyi bir adamdı, zararsız... Gittik gittik ve gecelemek üzere bir handa durduk. Ama Rusya'daki hanlar buradaki gibi değildir. Oradaki hanlar ambar tarzında ya da misal, büyük çiftliklerdeki saman deposu gibi üstü kapalı avlulardır. Yalnız saman depoları biraz daha yüksek olur. Neyse, konakladık, fena değil. Benim tüccar odasında, ben atların yanında ve her şey yolunda. İşte böyle, kardeşler, Tanrı'ya duamı ettim, uyumak için yani, sonra biraz dolaşmaya avluya çıktım. Karanlık bir geceydi, zifiri karanlık, hiç bakma daha iyi. Şöyle birazcık yürüdüm, diyelim şu bizim arabaların oraya kadar, bir de baktım, belli belirsiz bir ışık parlıyor. Bu da neyin nesi? Han sahipleri çoktan uykuya yatmışlardı herhalde, tüccarla benden başka handa kalan kimse de yoktu... Işık nerden geliyordu peki? Aldı beni bir şüphe... Daha yakına gittim... ışığa doğru... Aman Tanrım, bağışla ve esirge yüce Meryem Ana! Bakıyorum, toprakla aynı hizada kafesli küçük bir pencere... evde yani... Yere uzanıp baktım; bakmamla birlikte bütün vücudumda bir ürperti dolaştı...

Kiryuha, gürültü etmemeye çalışarak ateşe bir tutam yabani ot tıkıştırdı. Yaşlı adam, otun çıkardığı çıtırtıların ve cızırtıların sona ermesini bekledikten sonra devam etti:

— Baktım, orası bir mahzen, şöyle büyük, karanlık, kasvetli bir mahzen... Fıçının üstünde bir fener yanıyor. Mahzenin orta yerinde kırmızı gömlekli on kadar adam dikilmişler, kollarını sıvamış, uzun bıçaklarını biliyorlar... Vay be! Demek biz bir çetenin, haydutların eline düşmüşüz... Ne yapmalı? Tüccarın yanına koştum, usulca uyandırdım ve "Tüccar, dedim, sakın korkma, ama işimiz fena... Biz, dedim, haydut yuvasına düşmüşüz." Tüccarın beti benzi attı, "Şimdi ne yapacağız, Panteley?" diye soruyor. "Yanımda da yetimlere ait çok para var... Canıma gelince, diyor, onu Tanrı bilir, ölmekten korkmuyorum da yetimlerin parasını kaybetmek korkunç geliyor..." Bu durumda ne yapmalı dersiniz? Kapılar kilitli, arabayla da yürüyerek de çıkamazsın... Tahta perde olsaydı, üstünden atlanabilirdi, ama avlu da kapalı!.. "Sen korkma, tüccar, diyorum, Tanrı'ya dua et. Belki Tanrı yetimleri üzmek istemez. Burada dur, hiçbir şey belli etme, ben de bu arada belki bir şey düşünürüm..." Neyse... Tanrı'ya dua ettim, Tanrı da bana akıl verdi... Arabama tırmandım, kimse duymasın diye başladım usul... usul... çatıdaki samanı kenara çekmeye, bir delik açıp dışarı çıktım. Dışarı yani... Sonra çatıdan aşağı atladım, yol boyunca var gücümle koştum. Koştum, koştum, canım çıkana kadar koştum... Belki beş verst kadar bir solukta koştum, belki de daha fazla... Tanrı'ya şükür, bir de ne göreyim, ilerde bir köy var. Evlerden birine yaklaştım, pencereyi tıklatmaya başladım. "Ortodokslar, diyorum, böyleyken böyle, bir Hıristiyanın canına kastedilmesine izin vermeyin..." Herkesi uyandırdım... Köylüler toplandılar ve benimle birlikte yola koyuldular... Kiminde ip, kiminde sopa, kiminde yaba... Hanın kapısını kırdık, dosdoğru mahzene... Haydutlar ise bıçaklarını bilemişler, tüccarı boğazlamaya hazırlanıyorlar.

Köylüler ne kadar haydut varsa hepsini yakalayıp bağladılar, yöneticilere teslim ettiler. Tüccar sevinçten onlara bahşiş olarak üç tane yüz rublelik verdi, bana ise beş tane on rublelik altın para verdi, unutmamak için de adımı not etti. Söylediklerine göre, daha sonra mahzende bol miktarda insan kemiği bulmuşlar. Kemik diyorum, kemik... Demek ki insanları soyuyor, sonra da iz bırakmamak için gömüyorlarmış... Sonra Morşansk'ta cellatlar tarafından cezaları verildi.

Panteley hikâyesini bitirdi ve dinleyicilerine şöyle bir göz gezdirdi. Berikiler susmuş ona bakıyorlardı. Su kaynıyordu ve Styopka suyun üstündeki köpüğü alıyordu.

— Yağ hazır mı? –diye sordu Kiryuha fısıltıyla Styopka'ya.

— Azıcık bekle... Şimdi getiriyorum...

Styopka, Panteley'den gözlerini ayırmadan ve sanki o olmadan anlatmaya başlamasından korkarak arabalara doğru koştu; kısa bir süre sonra küçük tahta bir kâseyle geri geldi ve kâsenin içindeki domuz yağını ezmeye başladı.

— Başka bir seferinde yine bir tüccar götürüyorum... –diye devam ediyordu Panteley, önceki gibi alçak sesle ve gözlerini kırpmadan.– Bugünkü gibi hatırlıyorum, adı Pyotr Grigoryiç'ti. İyi bir adamdı... tüccar yani... Aynı şekilde bir handa konakladık... O odada, ben atların yanında... Han sahibi karıkoca, güler yüzlü, iyi insanlara benziyorlar, çalışanlar da zararsız gibiler, yalnız bir şey var kardeşler, beni uyku tutmuyor, içime bir kurt düştü! Düştü işte. Kapı açık, etrafta bir sürü insan var, ama yine de ürkütücü, yolunda gitmeyen bir şey var. Herkes çoktan uykuya daldı, gecenin bir yarısı, birazdan kalkma zamanı gelecek, ama bir tek ben arabamda yatıyorum, baykuş gibi gözümü kırpmıyorum. Yalnız kardeşler, bir ses duyuyorum: Tup! Tup! Tup! Birisi saklana saklana arabaya doğru geliyor. Kafamı dışarı çıkarıyorum, bakıyorum: Sırtında gecelikle, ayakları

çıplak bir kadın dikilip duruyor... "Ne istiyorsun kadın, diyorum." Ama o tir tir titriyor, beti benzi atmış... "Kalk, diyor, kalk iyi yürekli adam! Felaket... Patronlar bir kötülük yapacaklar... Senin tüccarı öldürmeye niyetleniyorlar. Patron karısıyla fısıldaşırken kulaklarımla duydum..." Bak işte, durup dururken içime kurt düşmemiş! "Sen kimsin?" –diye soruyorum. "Ben, diyor, onların aşçısıyım..." Tamam... Arabadan indim ve tüccarın yanına gittim. Onu uyandırdım, "Böyleyken böyle, Pyotr Grigoryiç, dedim, pek berbat bir iş... Efendim, sonra uyursun, daha zaman varken giyinip sağ salim buradan uzaklaş..." Tam giyinmeye başlamışken kapı açıldı, bir de ne göreyim, yüce Meryem Ana, han sahibiyle karısı ve üç de işçi odaya giriyorlar... Demek, işçilerini de kandırmışlar... Tüccarın parası çoktur, bölüşürüz falan... Beşinin de ellerinde uzun uzun bıçaklar... her birinde birer tane... Han sahibi kapıyı kilitledikten sonra "Tanrı'ya dua edin yolcular... Eğer bağırmaya kalkarsanız, ölmeden önce dua etmenize izin vermeyiz..." diyor. Orada bağırsan ne olacak! Bizim korkudan dilimiz tutulmuş, bağıracak halimiz mi var? Tüccar ağlamaya başladı ve "Ortodokslar! Sizler," diyor, "parama tamah ettiğiniz için beni öldürmeye karar vermişsiniz. Öyle olsun bakalım, ben ne birinciyim ne de sonuncu; pek çok tüccar kardeşimiz hanlarda öldürülmüştür. Fakat," diyor, "Ortodoks kardeşlerim, arabacımı öldürmek niye? Benim param yüzünden onun acı çekmesine ne gerek var?" Nasıl da acıklı, nasıl da dokunaklı konuşuyor! Han sahibi ise ona "Şayet," diyor, "onu sağ bırakırsak, aleyhimize ilk o tanıklık eder. Ne fark eder," diyor, "ha bir kişi öldürmüşüz, ha iki. Günahın yedi de olsa hepsinin hesabını bir kerede verirsin... Tanrı'ya dua edin, o kadar, konuşacak bir şey yok!" Tüccarla yan yana diz çöküp ağlamaya, dua etmeye başladık. O, çocuklarını anıyor, ben o sırada henüz gencim, yaşamak istiyorum... İkonaya bakıyoruz, öyle dokunaklı dua ediyoruz ki, işte şimdi bile

gözlerimden yaşlar akıyor... Han sahibinin karısı ise bize bakıyor ve "Sizler," diyor, "iyi insanlarsınız, öbür dünyada bizi bağışlayın, Tanrı'ya başımız için dua etmeyin, çünkü ihtiyacımız olduğundan yapıyoruz bunu." Dua ediyorduk, Tanrı'ya yakarıyorduk, durmadan ağlıyorduk, Tanrı da bizi duydu. Halimize acıdı demek ki... Han sahibi, tam ensesine bıçağı indirmek için tüccarın sakalından tuttuğu sırada birisi ansızın avludan pencerenin camına öyle bir vurmaya başladı ki! Hepimiz öylece yere çöktük, han sahibininse kolları aşağı iniverdi... Birisi pencereye vuruyor, bir yandan da bağırıyor "Pyotr Grigoryiç, burada mısın? Toparlan, gidiyoruz!" diye. Han sahipleri, tüccar için geldiklerini anladılar, korktular ve tabanları yağladılar... Biz de hemen avluya çıktık, atları koştuk, koydunsa bul artık bizi...

— Pencereye vuran kimmiş? –diye sordu Dımov.

— Pencereye mi? Bir ermiş ya da melek. Çünkü başka kimse yoktu... Avludan çıktığımızda sokakta kimsecikler yoktu... Tanrı'nın işi!

Panteley bir şeyler daha anlattı, anlattığı bütün hikâyelerde hep "uzun bıçaklar" rol oynuyor, hep bir uydurmaca hissediliyordu. Bu hikâyeleri başka birinden mi duymuştu, yoksa uzak bir geçmişte bunları kendisi uydurmuş, daha sonraları belleği zayıfladığında başından geçenlerle uydurduklarını birbirine mi karıştırıyor, birini diğerinden ayırt edemiyor muydu? Hepsi olabilir, ama tuhaf olan tek şey, şimdi ve bütün yol boyunca bir şeyler anlatması gerektiğinde yalanlara açıkça öncelik tanıması ve kendi başından geçenlerden hiç söz etmemesiydi. Yegoruşka, dinlerken bu hikâyelerin hepsini ciddiye alıyor, her söze inanıyordu, daha sonra ise zamanında bütün Rusya'yı baştan başa dolaşmış, pek çok şey görmüş geçirmiş, karısıyla çocukları yanmış bir adamın, ateşin başına her oturduğunda ya susarak ya da olmamış şeylerden söz ederek kendi zengin yaşamını değersizleştirmesi tuhafına gidiyordu.

Lapalarını yerken hepsi susuyor, biraz önce dinlediklerini düşünüyorlardı. Yaşam müthiştir ve mucizelerle doludur, bu yüzden de Rusya üzerine ne kadar korkunç bir hikâye anlatırsan anlat, bu hikâyeyi haydut yuvalarıyla, uzun bıçaklarla ve mucizelerle ne kadar süslersen süsle, anlattığın hikâye, dinleyenin ruhunda gerçekten olmuş bir şey gibi ses verir ve ancak çok okumuş yazmış biri buna kuşkuyla bakar, ama o da bir şey söylemez, susar.

Yolun kenarındaki haç, koyu renk balyalar, uzaklar ve ateşin başında toplanmış olan insanların yazgısı... Bunların hepsi kendi başına o kadar mucizevi, o kadar müthişti ki, uyduruk hikâyelerin ya da masalların düşselliği soluklaşıyor, yaşamla kaynaşıp karışıyordu.

Herkes lapayı kazandan yiyordu, Panteley ise bir kenarda tek başına oturuyor, lapasını tahta bir çanaktan yiyordu. Kaşığı herkesinki gibi değildi, servi ağacından yapılmıştı ve minik bir haçı vardı. Yegoruşka ona bakarken kandil kâsesini anımsadı ve usulca Styopka'ya sordu:

— Dede niye ayrı oturuyor?

— O eski inanıştan da o yüzden, –diye fısıltıyla yanıtladılar Styopka ve Vasya. Bunu söylerken de sanki bir zayıflıktan ya da gizli bir ayıptan söz ediyormuş gibi bakıyorlardı.

Herkes susuyor ve düşünüyordu. Korkunç hikâyelerden sonra artık kimsenin canı sıradan şeyler konuşmak istemiyordu. Sessizliğin ortasında Vasya birdenbire doğruldu ve donuk bakışlarını bir noktaya dikip kulak kabarttı.

— Ne var? –diye sordu Dımov.

— Bir gelen var, –diye yanıtladı Vasya.

— Nerde gördün onu?

— İşte orada! Beyaz beyaz görünüyor...

Vasya'nın baktığı yerde karanlıktan başka bir şey görünmüyordu; hepsi kulak kesildi, ama ayak sesi de duyulmuyordu.

— Yoldan mı geliyor? –diye sordu Dımov.

— Hayır, tarladan... Buraya doğru geliyor.

Sessizlik içinde bir dakika geçti.

— Belki de buraya gömülen tüccar dolaşıyordur bozkırda, –dedi Dımov.

Hepsi başlarını haça doğru eğdi, bakıştı ve birden gülmeye başladı; korktukları için utanmışlardı.

— Tüccar niye dolaşsın ki? –dedi Panteley.– Ancak toprağın kabul etmediği ölüler geceleri dolaşır. Tüccarlarsa zararsız insanlardır... Tüccarlar çilekeşlik tacını taktılar...

Ayak sesleri artık duyuluyordu. Birisi hızlı hızlı yürüyordu.

— Bir şey taşıyor, –dedi Vasya.

Yürüyen adamın ayaklarının altında ezilen çayırların hışırtısı ve yabani otların çıtırtısı duyulmaya başlamıştı, ama ateşin yaydığı ışığın ötesinde hiç kimse görünmüyordu. Sonunda ayak sesleri yakınlaştı, birisi öksürdü; göz kırpan ışık sanki ikiye ayrıldı, gözlerin önünden perde kalktı ve arabacılar karşılarında ansızın bir adam gördüler.

Ateş mi öyle bir yanıp sönmüştü yoksa öncelikle bu adamın yüzünü görmek istediklerinden midir tuhaf bir şey oldu, hepsi de ilk bakışta, adamın yüzünü ve giysisini değil, gülümsemesini gördü. Olağanüstü iyi, geniş ve uykudan yeni uyanmış bir bebeğinki gibi yumuşacık bir gülümsemeydi, aynı şekilde gülümseyerek karşılık verilmemesi zor, bulaşıcı gülümsemelerden biriydi. İyice gördüklerinde yabancının otuz yaşlarında, çirkin ve herhangi bir fevkaladeliği olmayan bir adam olduğunu anladılar. Uzun boylu, uzun burunlu, uzun kollu ve uzun bacaklı bir Ukrayna köylüsüydü; genel olarak her şeyi uzun görünüyordu, bir tek boynu o kadar kısaydı ki, bu kısalık onu biraz kambur gösteriyordu. Yakası işlemeli, tertemiz beyaz bir gömlek, beyaz bir şalvar ve yepyeni çizmeler giymişti, arabacılarla kıyaslanınca pek şık görünüyordu. Ellerinde büyük, beyaz ve ilk bakışta garip gelen bir şey tutuyordu, omzunun arkasından da bir tüfeğin aynı şekilde uzun olan namlusu görünüyordu.

Karanlıktan çıkıp bir ışık çemberinin içine düşünce mıhlanmış gibi durdu ve yarım dakika kadar arabacılara, sanki "Baksanıza, ne kadar güzel bir gülümsemem var!" demek ister gibi baktı. Sonra ateşe doğru bir adım attı, daha da aydınlık bir gülümsemeyle:

— Afiyet olsun, kardeşler! –dedi.

— Buyurun! –diye karşılık verdi Panteley hepsinin adına.

Yabancı, elinde tuttuğu şeyi ateşin yanına koydu. Ölü bir toy kuşuydu bu. Adam bir kez daha selam verdi.

Hepsi toy kuşunun yanına gidip incelemeye koyuldu.

— Esaslı kuşmuş! Neyle vurdun onu? –diye sordu Dımov.

— İri saçmayla... Normaliyle vuramazsın, olmaz... Satın alın, kardeşler! Yirmi kapiğe bırakırım size.

— Ne işimize yarar? Kızartması iyi olur bunun, haşlaması sert kaçar, ısıramazsın bile...

— Yazık! Çiftliğe, beylere götürseydim elli kapik verirlerdi, ama uzak, on beş verst!

Yabancı oturdu, tüfeğini çıkarıp yanına koydu. Uykulu, dalgın görünüyordu, gülümsüyor, ateş yüzünden gözlerini kısıyordu ve aklından galiba çok hoş bir şey geçiyordu. Ona da bir kaşık verdiler. Yemeye koyuldu.

— Kimsin? –diye sordu Dımov.

Yabancı soruyu duymuyordu; yanıt vermedi, hatta Dımov'a bakmadı bile. Bu gülümseyen adam galiba lapanın tadını da hissetmiyordu, çünkü makine gibi, tembel tembel çiğniyor, kaşığı ağzına bazen tıka basa dolu, bazen de bomboş götürüyordu. Sarhoş değildi, ama kafasının içinde delice bir şey dolaşıyordu.

— Sana soruyorum, kimsin? –diye tekrarladı Dımov.

— Ben mi? –diye silkinip canlandı yabancı.– Rovnıy'dan Konstantin Zvonık. Buradan dört verst kadar uzakta.

İlk anda kendisinin herkes gibi değil de daha iyi durumda bir mujik olduğunu göstermek isteyen Konstantin hemen:

— Arı kovanlarımız var, domuz da besliyoruz, –diye ekledi.

— Babanın yanında mı oturuyorsun, ayrı mı?

— Hayır, artık yalnız yaşıyorum. Ayrıldım. Bu ay, Aziz Petrov Günü'nden sonra evlendim. Evliyim artık!.. Bugün nikâhımızın on sekizinci günü.

— İyi iş! –dedi Panteley.– İnsanın bir karısı olması iyidir... Tanrı da bunu kutsal saymıştır...

— Genç karısı evde uyuyor, o çıkmış bozkırda sürtüyor, –diye güldü Kiryuha.– Ne garip adam!

Konstantin, sanki en hassas yerinden çimdiklemişler gibi irkildi, gülmeye başladı, kıpkırmızı kesildi.

— Yok canım, o evde değil ki! –dedi kaşığı ağzından çarçabuk çıkarıp hepsine sevinçle ve hayretle bakarak.– Yok! İki günlüğüne annesine gitti! Vallahi de billahi de gitti, ben de bekâr sayılırım...

Konstantin elini salladı, başını iki yana çevirdi; düşünmeye devam etmek istiyordu, ama yüzünü aydınlatan sevinç ona engel oluyordu. Sanki oturuşu rahat değilmiş gibi başka bir poz aldı, gülmeye başladı ve bir kez daha elini salladı. Tatlı düşüncelerini başkalarına açıklamaya utansa da sevincini paylaşmayı önüne geçilmez bir şekilde istiyordu.

— Demidovo'ya, annesine gitti! –dedi kızararak, sonra tüfeğini alıp başka bir yere koydu.– Yarın dönüyor... Öğleye doğru gelirim demişti.

— E, özlemiyor musun? –diye sordu Dımov.

— Nasıl özlemem canım? Daha evleneli kaç gün oldu, çekip gitti... Özlenmez mi? Of ne yamandır o, Tanrı cezamı versin! Öyle iyi, öyle güzel, öyle güler yüzlü, öyle şen şakraktır ki, bir içim su! Yanındayken heyecandan başım dönüyor, onsuz da işte böyle sanki bir şey kaybetmiş gibi bozkırda sersem sersem dolaşıp duruyorum. Çaresizce ta öğlenden beri dolaşıyorum.

Konstantin gözlerini ovuşturdu, ateşe bakıp gülmeye başladı.

— Seviyorsun, demek... –dedi Panteley.

— Öyle iyi, öyle güzeldir ki, –diye tekrarladı Konstantin dinlemeksizin,– öyle iyi bir ev kadınıdır ki, hem zeki hem akıllı, bütün vilayette sıradan insanlar arasından onun gibisini bulamazsın. Gitti... Ama özlüyordur, bili-yo-rum! Ben bilirim cırcırböceğimi! Yarın öğleye doğru döneceğini söylemişti... Aslında tam bir hikâye! –dedi birden sesini yükseltip oturuşunu değiştirerek.– Şimdi seviyor ve özlüyor, ama benimle evlenmek istememişti önce!

— Yesene! –dedi Kiryuha.

— Benimle evlenmek istememişti! –diye devam ediyordu Konstantin, dinlemeksizin.– Üç yıl uğraştım onunla! Kalaçik kasabasındaki panayırda gördüm onu, ölesiye âşık oldum, hani nerdeyse kendimi asmaya kalkacak kadar... Ben Rovnıy'dayım, o Demidovo'da, birbirimizden yirmi beş verst uzaktayız ve elimden bir şey gelmiyor. Dünürcüler gönderiyorum, "İstemem!" diyor. Ah seni gidi cırcırböceğim benim! Ben artık şunu bunu, küpeydi, çörekti, yarım pud baldı, bir şeyler gönderiyorum, "İstemem!" diyor. Gel de çık işin içinden. Düşününce, ben onun dengi miyim? O genç, güzel, cıvıl cıvıl; bense yaşlıyım, otuzuma merdiven dayamışım, ayrıca da pek bir yakışıklıyım, geniş ve yuvarlak sakal desen, benimki çivi gibi, pırıl pırıl yüz desen, benimki şişlerle dolu. Ben nerden onun dengi olacağım ki! Bir tek zengin olmamız kalıyor geriye, ama onlar, yani Vahramenko'lar da iyi bir yaşam sürüyorlar. Üç çift öküzleri, iki ırgatları var. Âşık oldum kardeşler, serseme döndüm... Gözüme uyku girmiyor, yemiyorum içmiyorum, kafamda türlü türlü düşünceler, zihnim öyle karışık ki, Tanrı vermesin! Onu görmek istiyorum, ama kız Demidovo'da... Ne sanıyorsunuz siz? Yalanım varsa Tanrı cezamı versin, bir kerecik görmek için haftada iki üç kez yürüye yürüye gidiyordum oraya. İşi gücü bırakmıştım! Aklım öyle karışmıştı ki, ona daha yakın olmak için Demidovo'da ırgatlığa girmeye kalkıyordum. İşim bitikti! Anam

üfürükçü çağırdı, babam dokuz on kez dayak atmaya kalktı. Üç yıl azap çektim, sonunda canıma tak etti, lanet olsun, bari gideyim kente arabacı olayım dedim... Demek kısmet değilmiş! Kutsal haftada onu son bir kerecik görmek için Demidovo'ya gittim yürüye yürüye...

Konstantin başını geriye attı ve sanki biraz önce birini kurnazca kandırmış gibi küçük, şen bir kahkaha attı.

— Bir de baktım, nehir kıyısında oğlanlarla birlikte, – diye devam ediyordu.– Aldı beni bir öfke... Kızı bir kenara çektim, belki bir saat yığınla laf söyledim... Vuruldu bana! Üç yıl sevmedi de dediklerimden sonra âşık oldu!..

— Neler dedin ki? –diye sordu Dımov.

— Neler mi dedim? Hatırlamıyorum bile... Nasıl hatırlarsın ki? O zaman oluktan akan su gibi, hiç ara vermeden konuşuyordum: ta-ta-ta-ta! Şimdiyse tek bir kelimeyi bile söyleyemem... Neyse ardım sıra geldi... Şimdi annesine gitti cırcırböceğim, ben de onsuz bozkırdayım işte. Evde duramıyorum. Elimde değil!

Konstantin ayaklarını altından beceriksizce çekti, yere iyice uzattı, başını yumruklarına dayadı, sonra ayağa kalkıp tekrar oturdu. Onun âşık ve mutlu bir adam olduğunu, hasret çekecek kadar mutlu bir adam olduğunu artık hepsi de çok iyi anlamıştı; gülümsemesi, gözleri ve her hareketi sıkıntılı bir mutluluğu ifade ediyordu. Kendine yer bulamıyor, hangi pozu alacağını, kafasındaki hoş düşüncelerin bolluğundan bitkin düşmemek için ne yapacağını bilemiyordu. Yabancı insanlara içini döktükten sonra nihayet rahatça oturdu ve ateşe bakarak düşüncelere daldı.

Mutlu bir adam görünce hepsinin canı sıkılmıştı, onlar da mutlu olmak istiyorlardı. Hepsi düşüncelere dalmıştı. Dımov ayağa kalktı, usulca ateşin yanından geçti, yürüyüşünden, kürekkemiklerinin hareketinden canının sıkıldığı, hasret çektiği anlaşılıyordu. Bir an durdu, Konstantin'e baktı ve oturdu.

Ateş artık sönmüştü. Işık artık göz kırpmıyordu, kırmızı leke ise küçülmüş, donuklaşmıştı... Ateş ne kadar hızlı sönerse mehtaplı gece de o kadar görünür hale geliyordu. Şimdi tüm genişliğiyle yol, balyalar, arabaların okları, yemlerini çiğneyen atlar görünüyordu artık; öbür yanda öteki haç belli belirsiz ortaya çıkıyordu...

Dımov elini yanağına dayayıp acıklı bir şarkı tutturdu hafiften. Konstantin uykulu uykulu gülümsedi ve incecik sesiyle Dımov'a katıldı. Yarım dakika kadar söyleyip sustular... Yemelyan silkinip canlandı, dirseklerini ve parmaklarını oynattı.

— Kardeşler, –dedi yalvaran bir sesle.– Hadi dini bir şey söyleyelim!

Gözlerinde yaşlar belirmişti.

— Kardeşler, –diye yineledi, elini yüreğine koyarak.– Hadi bir ilahi söyleyelim!

— Ben beceremem, –dedi Konstantin.

Hepsi reddetti; o zaman Yemelyan kendisi söylemeye başladı. İki elini, başını salladı, ağzını açtı, ama gırtlağından bir tek kısık, sessiz bir soluk çıktı. Elleriyle, başıyla, gözleriyle ve hatta yumrusuyla söylüyordu, tutkuyla ve acıyla söylüyordu, bir nota bile olsa çıksın diye göğsünü şişirdikçe soluğu daha da sessizleşiyordu...

Herkes gibi Yegoruşka'nın içini de bir sıkıntı kaplamıştı. Arabaya gitti, balyanın tepesine çıkıp uzandı. Gökyüzüne bakıyor, mutlu Konstantin'le karısını düşünüyordu. İnsanlar neden evlenirler? Bu dünyada kadınlar ne için var? Yegoruşka kendi kendisine anlaşılmaz sorular soruyor ve çevresinde her zaman şefkatli, şen şakrak ve güzel bir kadının bulunmasının bir erkek için herhalde iyi bir şey olacağını düşünüyordu. Nedense aklına Kontes Dranitskaya geldi ve öyle bir kadınla birlikte yaşamanın mutlaka çok hoş olacağını düşündü; çok yakışıksız bir şey olmasa Kontes Dranitskaya'yla seve seve evlenebilirdi. Kadının kaşlarını, gözbebekle-

rini, faytonunu, süvarili saati hatırladı... Sakin, ılık bir gece üzerine iniyordu ve kulağına bir şey fısıldıyordu, ama ona sanki o güzel kadın üzerine eğiliyormuş, gülümseyerek ona bakıyormuş ve öpmek istiyormuş gibi geliyordu...

Ateşten geriye gitgide küçülen iki küçük kırmızı göz kalmıştı yalnızca. Arabacılar ve Konstantin, bu iki gözün yanında karanlık ve hareketsiz oturuyorlardı, sanki şimdi öncekinden çok daha iriydiler. Her iki haç aynı ölçüde görünüyordu ve uzaklarda, anayolun üstünde bir yerde kızıl bir ateş parlıyordu, herhalde birisi lapa pişiriyordu.

— "Anamız Rusya, tüm dünyanın başıdır!" –diye ansızın vahşi bir sesle şarkı söylemeye başladı Kiryuha, sözü ağzında kaldı ve sustu. Bozkır yankısı Kiryuha'nın sesini yakaladı, alıp götürdü ve sanki aptallığın ta kendisi ağır tekerlekler üstünde bozkırda dolaşıyormuş gibi oldu.

— Gitme vakti! –dedi Panteley.– Kalkın çocuklar.

Onlar atları koşarken Konstantin, arabanın yanında yürüyor, hayranlıkla karısından söz ediyordu.

Katar yola düzülünce:

— Hoşça kalın kardeşler! –diye bağırdı Konstantin.– İkramınıza teşekkürler! Ben yine ateşe doğru gideyim. Canıma tak etti!

Biraz sonra karanlıkta kayboldu ve mutluluğunu yabancı insanlara anlatmak için ateşin parladığı yere doğru ilerlerken ayak sesleri uzun süre işitildi.

Ertesi gün Yegoruşka uyandığında sabahın erken bir saatiydi, güneş henüz doğmamıştı. Katar duruyordu. Beyaz kasketli, ucuz gri kumaştan takım elbise giymiş, Kazak aygırının sırtında oturan bir adam, en öndeki arabanın yanında Dımov ve Kiryuha'yla bir şeyler konuşuyordu. İlerde, katardan iki verst kadar uzakta alçak, uzun ambarlarla kiremit çatılı küçük evler beyaz beyaz görünüyordu; evlerin yanında ne avlu ne de ağaç vardı.

— Dede, bu hangi köy? –diye sordu Yegoruşka.

— Bunlar, Ermeni çiftlikleri delikanlı, –diye yanıtladı Panteley.– Burada Ermeniler yaşar. Fena millet değildir... Ermeniler yani.

Grili adam Dımov ve Kiryuha'yla konuşmasını bitirdi, dizginini çekip aygırını durdurdu ve çiftliğe şöyle bir baktı.

Panteley de çiftliğe bakarak ve sabah serinliği yüzünden büzülerek:

— Şu işe bak! –diye iç geçirdi.– Bir kâğıt için çiftliğe adam gönderdi ama bir türlü geri gelmiyor adam... Styopka'yı göndermeli!

— Dede, bu adam kim? –diye sordu Yegoruşka.

— Varlamov.

Aman Tanrım! Yegoruşka hemen yerinden fırladı, diz çöktü ve beyaz kaskete baktı. Bütün düzgün insanlar uykudayken çirkin bir beygirin sırtında köylülerle konuşan bu kocaman çizmeli, kısa boylu, ufak tefek, grili adamın, herkesin aradığı, her zaman "fır fır dolaşan" ve Kontes Dranitskaya'dan çok daha fazla parası olan gizemli, ele geçmez Varlamov olduğunu anlamak çok zordu.

— Zararsız, iyi adamdır... –diyordu Panteley çiftliğe bakarak.– Tanrı sağlık versin, iyi bir beydir... Varlamov yani, Semyon Aleksandrıç... Dünya böyle adamların sayesinde ayakta kalıyor birader. Doğrudur... Daha horozlar ötmüyor, ama o çoktan ayakta... Başkası olsa yatar uyur ya da evinde konuklarıyla laklak ederdi, ama o bütün gün bozkırda... Dolaşıp durur... Bu adam hiçbir işi gözden kaçırmaz... Yo-oo! Yaman adamdır...

Varlamov gözünü çiftlikten ayırmıyor ve bir şeyler söylüyordu; aygır sabırsızca ayak değiştiriyordu.

— Semyon Aleksandrıç, –diye bağırdı Panteley şapkasını çıkararak,– izin verin de Styopka'yı gönderelim! Yemelyan, seslensene, Styopka'yı yollasınlar!

Ama işte en sonunda çiftlikten bir atlı yola çıkmış, iyice yana yatıp, kamçısını başının üstünde sallayarak, adeta cambazlık ederek ve at üzerindeki cesaretiyle herkesi şaşkına çevirmek isteyerek kuş hızıyla kafileye doğru uçmuştu.

— Bu, onun korucusu olmalı, –dedi Panteley.– Bunlar, yani onun atlı korucuları belki yüz tane, hatta daha da fazladır.

Atlı, en öndeki arabayla aynı hizaya gelince atını durdurdu, şapkasını çıkarıp Varlamov'a küçük bir defter uzattı. Varlamov, defterin içinden birkaç kâğıt çıkardı, okudu ve:

— İvançuk'un pusulası nerde hani? –diye bağırdı.

Atlı, defteri geri aldı, kâğıtlara bir göz atıp omuz silkti; bir şeyler söyledi, galiba kendini haklı göstermeye çalıştı ve tekrar çiftliğe gitmek için izin istedi. Sanki üstünde Varlamov'un ağırlığı artmış gibi aygır birden hareketlendi. Varlamov da hareketlendi.

— Defol! –diye bağırdı öfkeyle ve kamçısını atlıya doğru salladı.

Sonra atını geri çevirdi ve defterin içindeki kâğıtları inceleyerek katar boyunca adım adım ilerledi. En arkadaki arabaya yaklaştığı sırada Yegoruşka onu daha iyi incelemek için gözlerini dört açtı. Varlamov yaşlıydı. Küçük, kır sakallı, güneşten yanmış, basit, Ruslara özgü yüzü kırmızı, çiyden ıslanmış, ince mavi damarlarla kaplıydı; aynen İvan İvanıç'ın yüzündeki gibi iş bilir bir adamın soğukluğunu ve aynı iş bilir fanatizm ifadesini taşıyordu. Fakat yine de onunla İvan İvanıç arasında bir fark olduğu hissediliyordu. Kuzmiçov dayının yüzünde bu soğukluğun yanı sıra her zaman Varlamov'u bulamayacağı, geç kalacağı, iyi fiyatı kaçıracağı endişesi ve korkusu olurdu; başkalarına bağımlı küçük insanlara özgü böyle bir şey Varlamov'un yüzünde de, bedeninde de yoktu. Bu adam fiyatları kendisi belirliyordu, hiç kimseyi bulmaya çalışmıyordu ve hiç kimseye bağımlı değildi; her ne kadar görünüşü çok sıradan olsa da her şeyinde,

hatta kamçıyı tutuşunda bile gücünün ve bozkır üzerindeki alışılmış egemenliğinin farkında olduğu hissediliyordu.

Yegoruşka'nın yanından geçerken ona bakmadı; bir tek aygır dikkatiyle onurlandırıp, iri, aptal gözleriyle Yegoruşka'ya baktı, ama bu da umursamaz bir bakıştı. Panteley, Varlamov'a selam verdi; beriki selamı fark etti ve gözünü kâğıtlardan ayırmadan peltek bir söyleyişle:

— Meyhaba, ihtiyay! –dedi.

Varlamov'un atlıyla konuşması ve kamçısını sallaması, anlaşılan tüm katar üzerinde ağır bir etki bırakmıştı. Herkesin yüz ifadesi ciddiydi. Güçlü adamın öfkesiyle şaşkına dönmüş olan atlı, şapkasını çıkarmış, dizginleri bırakmış en öndeki arabanın yanında sessizce dikiliyor ve günün kendisi için bu kadar kötü başlamış olmasına adeta inanamıyordu.

Aksi ihtiyar... –diye mırıldanıyordu Panteley.– Felaket, ne kadar aksi! Ama zararsız, iyi adamdır... Boş yere kalp kırmaz... Fena değildir...

Varlamov kâğıtları inceledikten sonra defteri cebine soktu; aygır, sanki onun düşüncelerini anlamış gibi emir beklemeden hareketlendi ve anayolda koşmaya başladı.

VII

Ertesi gece arabacılar yine mola verdiler ve lapa pişirdiler. Bu kez hepsinin daha en baştan anlaşılmaz bir sıkıntısı olduğu hissediliyordu. Boğucu bir hava vardı; hepsi de bol bol su içiyordu, ama susuzluklarını gideremiyorlardı. Hasta gibi kıpkırmızı, somurtkan bir ay doğmuştu; yıldızlar da aynı şekilde somurtuyorlardı, sis daha koyu, ufuk daha bulanıktı. Doğa sanki önceden bir şeyler seziyordu, o da sıkıntılıydı.

Ateşin başında bir gece önceki canlılık da konuşmalar da yoktu. Herkesin içi sıkılıyor, isteksiz, cansız konuşuyordu. Bir tek Panteley derin derin iç çekiyor, ayaklarından dert yanıyor ve durmadan sözü küstah ölüme getiriyordu.

Dımov yüzükoyun yatıyor, konuşmuyor, bir saman çöpü çiğniyordu; yüzünde sanki saman çöpü kötü kokuyormuş da ondan tiksiniyormuş gibi öfkeli ve yorgun bir ifade vardı. Vasya, çenesinin sızladığından yakınıyor, havanın bozacağını söylüyordu; Yemelyan kollarını sallamıyor, kımıldamadan oturuyor, kaşlarını çatmış ateşe bakıyordu. Yegoruşka'nın da içi sıkılıyordu. Arabaların çok yavaş ilerlemesi onu yormuştu, gündüzün kavurucu sıcağından başı ağrıyordu.

Lapa pişti̇ğinde Dımov, durup dururken sıkıntıdan arkadaşlarına sataşmaya başladı.

— Yumru, başköşeye kurulmuş, herkesten önce kaşığını daldırıyor! –dedi öfkeyle Yemelyan'a bakarak.– Açgözlü! Kazanın başına da herkesten önce o geçip oturuyor. İlahiciyim diye bey olduğunu sanıyor! Sizin gibilerin pek çoğu yollarda sadaka dileniyor!

— Niye sataştın şimdi? –diye sordu Yemelyan, aynı şekilde öfkeyle bakarak.

— Sen de kazanın yanına herkesten önce oturma. Kendini bir şey sanma!

— Aptalın birisin, işte o kadar, –dedi Yemelyan kısık sesle.

Bu tür konuşmaların genellikle nasıl sonuçlanacağını deneyimleriyle bilen Panteley'le Vasya işe karıştılar ve Dımov'u durup dururken kavga çıkarmaması için ikna etmeye çalıştılar.

— Hah, ilahiciymiş... –diyen Dımov sakinleşmiyor, nefretle gülüyordu.– Senin kadar herkes söyler. Kilisenin eşiğine oturup "İsa aşkına bir sadaka verin!" diye ilahi söyle sen. Ah siz yok musunuz, siz!

Yemelyan ses çıkarmadı. Onun suskunluğu, Dımov'u sinirlendirmişti. Daha da büyük bir nefretle eski ilahiciye bakıp şöyle dedi:

— Bulaşmak istemiyorum, yoksa kendini bir şey sanmak ne demekmiş gösterirdim sana!

— Bana niye sataşıyorsun, hain? –diye parladı Yemelyan.– Ben sana ilişiyor muyum?

— Sen bana ne dedin? –diye sordu Dımov, yerinden doğrularak. Gözlerini kan bürümüştü.– Ne dedin ha? Ben mi hainim? Öyle mi? Al o zaman! Git ara!

Dımov, Yemelyan'ın elinden kaşığını kaptı ve uzak bir yere fırlatıp attı.

Kiryuha, Vasya ve Styopka yerlerinden fırlayıp kaşığı aramaya koştular, Yemelyan ise gözlerini yalvarır gibi, soru sorar gibi Panteley'e dikmişti. Yüzü bir anda ufalmış, ekşimiş, gözlerini kırpıştırmaya ve çocuk gibi ağlamaya başlamıştı eski ilahici.

Uzun zamandır Dımov'dan nefret eden Yegoruşka, birdenbire havanın dayanılmaz derecede boğucu olduğunu, ateşin yüzünü yaktığını hissetti; bir an önce karanlıkta arabaların yanına koşmak istedi, ama serserinin öfkeli, sıkıntılı bakışları onu kendisine çekiyordu. Çok kırıcı bir şey söylemeyi tutku derecesinde isteyerek Dımov'un yanına gitti ve soluğu tıkanarak:

— Sen herkesten daha kötüsün! –dedi.– Sana tahammül edemiyorum!

Bundan sonra arabaların yanına koşması gerekirdi, ama hiçbir şekilde yerinden kımıldayamıyor ve devam ediyordu:

— Öbür dünyada, cehennemde yanacaksın! İvan İvanıç'a şikâyet edeceğim seni! Yemelyan'ın kalbini kıramazsın!

— Konuş konuş, buyur sen de konuş bakalım! –diye güldü Dımov.– Domuz yavrusu, daha dudaklarındaki süt kurumamış, emir vermeye kalkıyor. Kulağını çekeyim mi şimdi?

Yegoruşka artık hiç soluk alamadığını hissetti: Daha önce başına hiç böyle bir şey gelmemişti, birden bütün vücudu zangır zangır titremeye başladı, ayaklarını yere vurdu ve tiz bir sesle bağırdı:

— Dövün onu! Dövün onu!

Gözlerinden yaşlar fışkırdı; mahcup oldu ve sendeleyerek arabalara doğru koştu. Haykırışının nasıl bir etki yaptığını görmüyordu. Balyanın üstüne kendini atıp ağlarken sert hareketlerle kollarını, bacaklarını sallıyor ve:

— Anne! Anne! –diye fısıldıyordu.

Bu insanlar, ateşin çevresindeki gölgeler, kara kara balyalar, her dakika uzakta çakan bir şimşek... Bunların hepsi şimdi ona vahşi ve korkunç görünüyordu. Korkuyor ve umutsuzluk içinde kendisine soruyordu, bu nasıl bir şeydi, bu bilinmeyen yere, bu korkunç köylülerin arasına neden düşmüştü? Dayısı, Peder Hristofor ve Deniska şimdi neredelerdi? Neden bunca zamandır gelmiyorlardı? Onu unutmuşlar mıydı yoksa? Unutulduğu ve kaderine terk edildiği düşüncesi onu ürpertti, öyle çok korktu ki, birkaç kez balyanın üstünden atlamaya, arkasına bile bakmadan var gücüyle geniş yoldan geriye doğru koşmaya niyetlendi, ama mutlaka karşısına çıkacak olan kara, asık suratlı haçların aklına gelmesi ve uzakta çakan bir şimşek onu durdurdu... Ancak "Anne! Anne!" diye fısıldadığında sanki bir parça rahatlıyordu...

Arabacılar da korkmuş olmalıydılar. Yegoruşka ateşin yanından koşarak kaçtıktan sonra ilkin uzun süre susmuşlar, ardından alçak ve boğuk bir sesle gelmekte olan şeyden ve bir an evvel toplanıp bu şeyden kaçmak gerektiğinden söz etmişlerdi... Yemeklerini çabucak yemişler, ateşi söndürmüşler ve hiç konuşmadan atları koşmaya girişmişlerdi. Oraya buraya koşuşmalarından ve kopuk kopuk tümcelerinden bir felaketin geldiğini sezdikleri anlaşılıyordu.

Yola çıkmadan önce Dımov, Panteley'in yanına yaklaşıp usulca:

— Adı ne onun? –diye sordu.

— Yegoriy... –diye yanıtladı Panteley.

Dımov, bir ayağını tekerleğin üstüne koyup, balyanın ipine tutundu ve kendini yukarı çekti. Yegoruşka onun yüzünü

ve kıvırcık kafasını gördü. Yüzü solgun, yorgun ve ciddiydi, ama artık öfke ifadesi taşımıyordu.

— Yaygaracı! –dedi usulca.– Hadi vur bana!

Yegoruşka ona hayretle baktı; bu sırada bir şimşek çaktı.

— Bir şey olmaz, hadi vur! –diye yineledi Dımov.

Sonra Yegoruşka'nın ona vurmasını ya da onunla konuşmasını beklemeden aşağı atlayıp:

— Canım sıkılıyor! –dedi.

Sonra iki yana sallanarak ve kürekkemiklerini oynatarak katar boyunca tembel tembel yürürken kâh ağlamaklı, kâh sıkıntılı bir sesle yineledi:

— Canım sıkılıyor! Tanrım! Sen de gücenme Yemelya, –dedi Yemelyan'ın yanından geçerken.– Beş para etmez bizim hayatımız, çekilmez!

Sağ tarafta bir şimşek çaktı ve sanki aynada yansımış gibi aynı anda uzakta da parladı.

— Yegoriy, al! –diye bağırdı Panteley, aşağıdan büyük, koyu renk bir şey uzatarak.

— Bu ne? –diye sordu Yegoruşka.

— Hasır! Yağmur yağacak, üstüne örtersin.

Yegoruşka doğrulup etrafına baktı. Ufuk fark edilir biçimde kararmıştı ve artık bir dakikadan daha sık olarak soluk bir ışıkla göz kırpıyordu. Ufuktaki karanlık sanki ağırlıktan sağa doğru yatıyordu.

— Dede, fırtına mı geliyor? –diye sordu Yegoruşka.

— Ah, hasta bacaklarım, donmuş ayaklarım! –diyordu Panteley uzata uzata ve Yegoruşka'yı duymuyor, ayaklarını yere vuruyordu.

Sol tarafta, sanki biri gökyüzünde bir kibrit çakmış gibi soluk, fosforlu bir şerit bir an parlayıp söndü. Çok uzak bir yerde sanki birisi demirden yapılmış bir çatıda yürüyormuş gibi bir ses duyuldu. Galiba çatıda yalınayak yürüyorlardı, çünkü demir boğuk boğuk mırıldanıyordu.

— Sağanak geliyor! –diye bağırdı Kiryuha.

Uzak noktalarla sağdaki ufuk çizgisi arasında bir şimşek çaktı. Şimşek o kadar parlaktı ki bozkırın bir kısmını ve açık gökyüzünün karanlıkla sınır oluşturduğu yeri aydınlattı. Korkunç bir yağmur bulutu, koskoca bir yığın halinde acele etmeden yaklaşıyordu; kenarından büyük, kara saçaklar sarkıyordu; sanki aynı saçaklar birbiri üstüne binerek ufkun sağına ve soluna yığılıyordu. Kara bulutun bu hırpani, saçaklı görünüşü ona sarhoşmuş, serseriymiş gibi bir ifade veriyordu. Gök gürültüsü açık seçik, boğuk olmayan bir sesle mırıldandı. Yegoruşka haç çıkarıp hızlı hızlı paltosunu giymeye koyuldu.

— Canım sıkılıyor! –haykırışı duyuldu Dımov'un öndeki arabalardan. Ses tonundan yine öfkelenmeye başladığı yargısına varılabilirdi.– Canım sıkılıyor!

Birden rüzgâr çıktı, hem öyle kuvvetli esiyordu ki, neredeyse Yegoruşka'nın bohçasını ve hasırı kapıp götürecekti; sarsılan hasır sağa sola atıldı, sonra balyaya ve Yegoruşka'nın yüzüne vurmaya başladı. Rüzgâr ıslık çalarak bozkırda dolaştı, düzensiz bir şekilde döndü ve otlardan öyle bir ses çıkardı ki, bu ses yüzünden ne gök gürültüsü ne de tekerleklerin sesi duyuldu. Beraberinde toz bulutlarıyla yağmur ve ıslak toprak kokusu getirerek kara buluttan doğru esiyordu. Ay ışığı puslanmış, sanki daha da kirlenmiş, yıldızların yüzü daha da asılmıştı ve toz bulutlarıyla bu bulutlardan düşen gölgelerin yolun kenarından geriye doğru telaşla gittikleri görülüyordu. Kasırga şimdi büyük olasılıkla sert, dairesel hareketlerle dönerek, topraktan tozları, kuru otları ve tüyleri çekerek göğe yükseliyordu; deveelmaları herhalde kara bulutun yanında uçuşuyorlardı, nasıl da korkmuş olmalıydılar! Ama gözlerine yapışan tozun arasından şimşeklerin parıltısı dışında hiçbir şey görünmüyordu.

Yegoruşka, yağmurun o dakikada yağacağını sanarak diz çöktü ve hasırı üstüne örttü.

— Pante-l-e-y! –diye birisi bağırdı ön taraftan.– H-e-y!

— Duyulmuyor! –diye karşılık verdi Panteley yüksek sesle, uzata uzata.

— He-y! H-e-y!

Gök öfkeyle gürledi, gürültü gökyüzünde sağdan sola, sonra da geriye doğru yuvarlanarak ilerledi ve öndeki arabaların yakınında sustu.

— Bizi koru, bizi koru, bizi koru Aziz Savaof, –diye fısıldadı Yegoruşka, haç çıkararak,– yeri ve göğü şanınla doldur...

Gökyüzündeki siyahlık ağzını açıp beyaz bir ateş çıkardı; hemen ardından yine gök gürledi; gök gürültüsü kesilir kesilmez öyle geniş bir şimşek çaktı ki, Yegoruşka, hasırın aralıklarından bir anda ta uzaklara kadar anayolun tamamını, arabacıların hepsini ve hatta Kiryuha'nın yeleğini gördü. Sol yandaki kara saçaklar artık yukarı yükseliyordu, bunlardan pençeyi andıran kaba, çirkin bir tanesi aya doğru uzanıyordu. Yegoruşka, gözlerini sımsıkı kapatmaya, aldırış etmemeye ve bütün bunların biteceği anı beklemeye karar verdi.

Nedense yağmur bir türlü başlamıyordu. Yegoruşka, kara bulutun belki de yanlarından geçip gideceğini umarak hasırdan kafasını uzatıp dışarı baktı. Korkunç karanlıktı. Yegoruşka, ne Panteley'i ne balyayı ne de kendisini görebildi; ayın biraz önce bulunduğu tarafa eğilip baktı, ama orada da arabanın üzerindeki gibi koyu bir karanlık vardı. Şimşekler de karanlığın içinde daha beyaz ve gözleri yakacak kadar parlak görünüyordu.

— Panteley, –diye seslendi Yegoruşka.

Yanıt gelmedi. Ama işte rüzgâr hasırı son kez hızla çekip bir yerlere doğru kaçıp gitti. Hafif, düzenli bir ses duyuldu. Yegoruşka'nın dizine iri, soğuk bir damla düştü, bir başkası elinin üzerinden kaydı. Dizlerinin örtük olmadığını fark etti ve hasırı düzeltmek istedi, ama bu sırada yolda, daha sonra arabanın oklarında ve balyanın üstünde bir ses duyuldu, bir şey çatırdamaya başladı. Yağmurdu bu. Yağmur ve hasır,

sanki birbirlerini anlıyormuş gibi çabuk çabuk, neşeli ve çok çirkin bir sesle iki saksağan gibi konuşmaya başladılar.

Yegoruşka dizlerinin üstünde duruyordu, daha doğrusu, çizmelerinin üstünde oturuyordu. Yağmur hasıra vurmaya başladığı sırada bir anda ıslanan dizlerine siper olmak için bütün bedeniyle öne doğru eğildi; dizlerini örtmeyi başardı, ama daha bir dakika bile geçmeden arkasında, sırtının altında ve baldırlarında berbat bir ıslaklık hissetti. Önceki duruşunu aldı, dizlerini yağmurun altına uzattı ve ne yapacağını, karanlıkta hasırı görmeden nasıl düzelteceğini düşünmeye başladı. Ama elleri ıslanmıştı, paltosunun kollarından ve yakasından içeri sular akıyordu, kürekkemikleri üşüyordu. Sonunda hiçbir şey yapmayıp kımıldamadan oturmaya, her şeyin bitmesini beklemeye karar verdi.

— Bizi koru, bizi koru, bizi koru... –diye fısıldıyordu.

Birden tam başının üstünde kulakları sağır eden korkunç bir çatırtıyla sanki gök paramparça oldu; eğildi ve gök parçalarının ensesine ve sırtına düşeceği anı bekleyerek nefesini tuttu. Gözleri istemsiz bir şekilde açıldı ve parmaklarında, paltosunun ıslak kollarında, hasırdan akan dereciklerde, balyanın üstünde ve aşağıda toprakta kör edici, keskin bir ışığın parladığını, dört beş kez yanıp söndüğünü gördü. Yeni bir darbe duyuldu, aynı şekilde güçlü ve korkunç. Gök artık gürlemiyor, gümbürdemiyor, kuru bir dalın çıtırtısını andıran kuru, çıtırtılı sesler çıkarıyordu.

Gök gürültüsü "Trrak! Tak, tak! Tak!" –diye darbelerini açık açık indiriyordu, sonra gökyüzünde dağılıyor, duraksıyor, öndeki arabaların yanında ya da çok geride bir yerde kızgın, kesik kesik "Trra!.." sesleriyle yere düşüyordu.

Daha önce şimşekler sadece korkutucuydu, böyle bir gök gürültüsüyle birlikte iç karartıcı görünüyorlardı. Şimşeklerin büyüleyici ışığı kapalı gözkapaklarının arasından geçiyor ve bir ürpertiyle bütün vücuda yayılıyordu. Onları görmemek için ne yapmalıydı? Yegoruşka yüzünü geriye çevirmeye ka-

rar verdi. Sanki onu gözetlemelerinden korkuyormuş gibi dikkatle emekler gibi durdu ve ıslak balyanın üstünde ellerini kaydırarak arkaya döndü.

"Trak! Tak! Tak!" –sesleri duyuldu başının üstünde, sesler arabanın altına düştü ve "rrra!"– diye patladı.

İstemese de gözleri yine açıldı ve Yegoruşka yeni bir tehlike gördü: Arabanın arkasından ellerinde uzun mızraklarıyla üç dev yürüyordu. Şimşek devlerin mızraklarının uçlarında parlıyor, bedenlerini aydınlatıyordu. Yüzleri örtük, başları eğik ve yürüyüşleri ağır iriyarı adamlardı. Kederli, bezgin ve düşüncelere dalmış gibiydiler. Belki katarın arkasından herhangi bir zarar vermek için gelmiyorlardı, ama yakında olmaları yine de korkunçtu.

Yegoruşka hemen öne döndü ve tüm vücudu titreyerek:

— Panteley! Dede! –diye bağırmaya başladı.

"Trak! Tak! Tak!" –diye yanıtladı onu gökyüzü.

Arabacıların orada olup olmadıklarına bakmak için gözlerini açtı. İki yerde şimşek çaktı ve en uzak noktasına kadar yolu, tüm arabalarla tüm arabacıları aydınlattı. Yolda derecikler akıyor, kabarcıklar zıplıyordu. Panteley, arabanın yanında yürüyordu, yüksek şapkasıyla omuzlarını küçük bir hasır örtüyordu; vücudunda ne korku ne de endişe ifadesi vardı, sanki gök gürültüsünden kulakları sağır, şimşekten gözleri kör olmuştu.

— Dede, devler, devler! –diye bağırdı Yegoruşka ağlayarak.

Ama dede duymuyordu. Yemelyan daha ilerde yürüyordu. Başından ayağına kadar büyük bir hasır örtmüştü, bir üçgen şekline sahipti. Üstüne hiçbir şey örtmemiş olan Vasya, her zamanki gibi ayaklarını yukarı kaldırarak ve dizlerini bükmeden dimdik yürüyordu. Şimşek çaktığında arabalar hareket etmiyormuş, arabacılar donup kalmışlar, Vasya'nın yukarı kaldırdığı ayağı kaskatı kesilmiş gibi görünüyordu.

Yegoruşka, dedeye bir kez daha seslendi. Yanıt alamayınca kımıldamadan oturdu ve bütün bunların biteceği anı beklemekten artık vazgeçti. O anda gök gürültüsünün onu öldüreceğinden, gözlerinin elinde olmadan açılacağından ve korkunç devleri göreceğinden emindi. Artık haç çıkarmıyor, dedeye seslenmiyor, annesini aklına getirmiyordu, sadece soğuk ve fırtınanın asla sona ermeyeceğine inanıyor ve bu yüzden vücudu keçeleşiyordu.

Ama birden sesler duyuldu.

— Yegoriy, uyuyor musun yoksa? –diye bağırdı aşağıdan Panteley.– Aşağı in! Sağır bu aptal çocuk!..

— İşte fırtına dediğin böyle olur! –dedi yabancı, kalın bir ses ve sanki bir bardak iyi cins votka içmiş gibi bir ses çıkardı.

Yegoruşka gözlerini açtı. Aşağıda, arabanın yanında Panteley, üçgen Yemelyan ve devler dikiliyorlardı. Devler şimdi çok daha kısa boyluydular ve Yegoruşka onlara dikkatle baktığında omuzlarında mızrak değil, dirgen taşıyan sıradan köylüler olduklarını anladı. Panteley'le üçgenin arasında alçak bir köy evinin penceresi aydınlandı. Demek, katar köyde mola vermişti. Yegoruşka üstünden hasırı attı, bohçasını alıp hemen arabadan indi. Şimdi yanı başında insanlar konuşurken ve pencereden ışık gelirken, gök önceki gibi gürleyip çatırdasa da, şimşek göğü şerit şerit yarsa da Yegoruşka'ya artık korkunç gelmiyordu.

— Fırtına iyidir, fena değildir... –diye mırıldanıyordu Panteley.– Tanrı'ya şükür... Ayaklarım yağmurdan azıcık ıslandı, ama zararı yok... İndin mi Yegoriy? Hadi, eve git... Bir şey olmaz...

— Bizi koru, bizi koru, bizi koru... –diyordu kısık sesle Yemelyan.– Bir yerleri kesinlikle vurdu... Buralı mısınız siz? –diye sordu devlere.

— Hayır Glinov'danız... Bizler Glinov'luyuz. Plater beylerin yanında çalışıyoruz.

— Harman mı dövüyorsunuz?

— Çeşitli işler. Şimdilik buğdayı topluyoruz daha. Ama ne şimşek çaktı ya! Ne zamandır böyle fırtına olmamıştı...

Yegoruşka içeri girdi. Onu sivri çeneli, zayıf, kambur, yaşlı bir kadın karşıladı. Kadın elinde bir yağ kandili tutuyor, gözlerini kısıyor, ağır ağır iç çekiyordu.

— Tanrı ne korkunç bir fırtına gönderdi! –diyordu yaşlı kadın.– Bizimkiler de geceyi bozkırda geçirecekler, kim bilir neler çekecekler, zavallılar! Üstünü çıkar, yavrucuğum, hadi çıkar...

Yegoruşka, soğuktan titreyerek ve tiksinip büzülerek ıslak paltosunu sırtından çıkardı, sonra kollarıyla bacaklarını genişçe açtı ve uzun bir süre hareket etmedi. En ufak bir hareket, içinde tatsız bir ıslaklık ve soğukluk duygusu uyandırıyordu. Gömleğinin kolları ve sırtı ıslaktı, pantolonu bacaklarına yapışmıştı, başından sular akıyordu...

— Niye böyle bacaklarını ayırmış dikilip duruyorsun çocuğum? –dedi yaşlı kadın.– Gel, otur şöyle!

Yegoruşka, bacaklarını aça aça masaya doğru yürüdü ve tahta sıraya, birisinin başının yanına oturdu. Baş kımıldadı, burnundan hava verdi, ağzında bir şey çiğnedi ve sakinleşti. Koyun postundan bir gocuk, kafadan başlayıp tahta sıra boyunca uzanıyordu. Bir kadın uyuyordu sıranın üstünde.

Yaşlı kadın iç çekerek dışarı çıktı, kısa bir süre sonra karpuz ve kavunla geri geldi.

— Ye, yavrucuğum! İkram edecek başka bir şeyim yok... –dedi kadın esneyerek, daha sonra masanın çekmecesinde bir şey aradı ve hanlarda haydutların tüccarları kestiği bıçaklara çok benzeyen uzun, keskin bir bıçak çıkardı bir yerden.– Ye, yavrucuğum, ye hadi!

Yegoruşka, nöbet geçiriyormuş gibi zangır zangır titreyerek siyah ekmekle bir dilim kavun, sonra da bir dilim karpuz yedi, bunları yedikten sonra daha da çok üşümeye başladı.

— Bizimkiler bozkırda geceliyorlar... –diye iç çekti yaşlı kadın, Yegoruşka yerken.– Tanrı'nın gazabı... İkonanın önüne bir mum yaksam diyorum da, Stepanida nereye koymuş, bilmiyorum. Ye, yavrucuğum, ye hadi...

Yaşlı kadın esnedi, sağ elini arkaya atıp sol omzunu kaşıdı.

— Herhalde saat iki olmuştur, –dedi.– Birazdan kalkma zamanı gelir. Bizimkiler de geceyi bozkırda geçiriyorlar... Hepsi de sırılsıklam olmuştur herhalde...

— Nine, –dedi Yegoruşka,– benim uykum var.

— Yat, yavrucuğum, yat... –dedi yaşlı kadın ve esneyerek iç çekti.– Hazreti İsa korusun! Ben de uyuyordum, sanki birisi kapıya vuruyormuş gibi geldi. Uyandım, bir de baktım, bu fırtınayı Tanrı yolladı... Mum yaksaydım keşke, ama bulamadım.

Kendi kendine konuşarak tahta sıradan bir bez çekip aldı, galiba bu kendi çarşafıydı, fırının yanındaki çividen iki gocuk alıp Yegoruşka için sermeye koyuldu.

— Fırtınanın da kesildiği kesileceği yok, –diye mırıldanıyordu.– İnşallah yangın falan çıkmaz. Bizimkiler de gece bozkırda kalacaklar... Yat, yavrucuğum, uyu sen... İsa seni korusun toruncuğum... Kavununu götürmeyeyim, belki kalkınca yersin.

Yaşlı kadının iç çekmeleri ve esnemesi, uyuyan köylü kadının düzgün solukları, köy evinin alacakaranlığı ve pencerenin ardında yağmurun gürültüsü uyku getiriyordu. Yegoruşka yaşlı kadının yanında soyunmaya utanıyordu. Sadece çizmelerini çıkardı, uzandı ve koyun postundan gocuğu üstüne örttü.

— Delikanlı yattı mı? –diye Panteley'in fısıltısı duyuldu bir dakika sonra.

— Yattı! –diye yanıtladı yaşlı kadın fısıltıyla.– Tanrı'nın öfkesi bu, Tanrı'nın öfkesi! Gümbürdüyor, gümbürdüyor, bir türlü sonu gelmiyor...

— Birazdan geçer... –diye mırıldandı Panteley otururken.– Sakinleşti biraz... Çocuklar evlere dağıldılar, ikisi atların yanında kaldı... Çocuklar diyorum... Mümkün değil... Atları götürürler... Biraz oturup nöbeti devralmaya gideceğim... Mümkün değil, götürürler...

Panteley ve yaşlı kadın, Yegoruşka'nın ayakucunda yan yana oturuyorlar, iç çekmelerle ve esnemelerle ara vererek hışırtılı bir fısıltıyla konuşuyorlardı. Yegoruşka ise bir türlü ısınamıyordu. Üstünde sıcacık, ağır bir gocuk vardı ama bütün vücudu zangır zangır titriyor, kollarına ve bacaklarına kramplar giriyor, iç organları zonkluyordu... Gocuğun altına girince giysilerini çıkarmıştı, ama bunun da yararı olmamıştı. Üşümesi giderek artıyordu.

Panteley, nöbete gidip geri geldi, ama Yegoruşka hâlâ uyumamıştı, bütün vücudu titriyordu. Başıyla göğsüne bir şey baskı yapıyor, onu eziyordu ve bu ezen şeyin, yaşlıların fısıltısı mı, yoksa koyun postunun ağır kokusu mu olduğunu bilmiyordu. Yediği kavunla karpuz yüzünden ağzında kötü, madeni bir tat vardı. Üstüne bir de pireler ısırıyordu.

— Dede, ben üşüyorum! –derken kendi sesini tanıyamadı.

— Uyu, toruncuğum, hadi uyu... –diyerek iç çekti yaşlı kadın.

Tit, incecik bacaklarıyla yatağın yanına gelmiş ve ellerini sallamaya başlamıştı, sonra tavana kadar uzayıp bir yel değirmenine dönüştü. Arabadaki giysileriyle değil, tam takım ayin giysileri içinde ve elinde kutsal su serpme püskülüyle Peder Hristofor yel değirmeninin çevresini dolaştı, kutsal su serpti ve değirmen dönmeye ara verdi. Yegoruşka, bunun sayıklama olduğunu anlayarak gözlerini açtı.

— Dede! –diye seslendi.– Bana su ver!

Karşılık veren olmadı. Yegoruşka'ya dayanılmaz derecede sıcak gelmeye başlamıştı, bu şekilde yatmaktan rahatsız oldu. Kalkıp giyindi, evden dışarı çıktı. Sabah olmuştu. Hava kapalıydı, ama artık yağmur yağmıyordu. Yegoruşka

titreyerek ve ıslak paltosunun içine gömülerek çamurlu avluda gezindi, sessizliğe kulak verdi; kamıştan yapılmış kapısı yarı yarıya açık küçük bir ahır gözüne çarptı. Ahıra bir göz attı, içeri girdi ve karanlık bir köşedeki tezeklerin üstüne oturdu.

Ağırlaşmış kafasında düşünceler birbirine karışıyordu, ağzının içi kupkuruydu, iğrenç bir madeni tat vardı. Şapkasını gözden geçirdi, üzerindeki tavus tüyünü düzeltti ve annesiyle birlikte bu şapkayı almaya gittikleri günü anımsadı. Elini cebine soktu ve oradan kahverengi, yapışkan bir macun çıkardı. Bu macun cebine nasıl girmişti? Düşündü, kokladı, bal kokuyordu. Tamam, Yahudi çöreği! Nasıl da zavallı, nasıl da ıslak bir çörek!

Yegoruşka paltosuna baktı. Paltosu griydi, büyük kemik düğmeleri vardı ve redingot tarzında dikilmişti. Yeni ve pahalı bir şey olarak evin girişinde değil, yatak odasında, anneciğinin elbiselerinin yanında asılı duruyordu; sadece bayramlarda onu giymesine izin veriliyordu. Yegoruşka, paltosuna bakınca ona acıdı, kendisinin ve paltosunun, her ikisinin de kaderin ellerine terk edildiklerini, bundan sonra artık eve geri dönemeyeceklerini hatırladı ve öyle hüngür hüngür ağlamaya başladı ki, nerdeyse tezeklerin üstünden yere düşüyordu.

Yağmurdan ıslanmış, kâğıda sarılıp kıvrılmış gibi lüle lüle tüylü yüzüyle büyük, beyaz bir köpek ahıra girip gözlerini merakla Yegoruşka'ya dikti. Görünüşüne bakılırsa, havlamaya başlasam mı, başlamasam mı diye düşünüyordu. Havlamaya gerek olmadığına karar verip dikkatle Yegoruşka'nın yanına geldi, macunu yedi ve gitti.

— Varlamov'unkiler bunlar! --diye bağırdı sokakta biri.

Yegoruşka, doya doya ağladıktan sonra ahırdan çıktı, bir su birikintisinin çevresinden dolaşıp adımlarını güçlükle atarak sokağa çıktı. Arabalar tam kapının önünde, yolda duruyordu. Ayakları çamur içindeki ıslak arabacılar, ya son-

bahar sinekleri gibi uyuşuk ve uykulu bir şekilde arabaların yanında dolaşıyorlar ya da araba oklarının üstünde oturuyorlardı. Yegoruşka onlara baktı ve "Köylü olmak ne sıkıcı ne rahatsız bir şey!" diye düşündü. Panteley'in yanına gitti ve yanına, okun üstüne oturdu.

— Dede, üşüyorum! –dedi, titreyerek ve ellerini paltosunun kollarının içine sokarak.

— Zararı yok, yakında gideceğimiz yere varırız, –dedi Panteley esneyerek.– Bir şey olmaz, ısınırsın.

Katar erken hareket etti, çünkü hava henüz çok sıcak değildi. Yegoruşka balyanın üstünde yatıyor, güneş kısa bir süre sonra gökyüzünde görünmüş, giysilerini, balyayı ve toprağı kurutmuş olduğu halde soğuktan titriyordu. Gözlerini kapatır kapatmaz tekrar Tit'i ve yel değirmenini gördü. Midesinde bulantı, bütün vücudunda ağırlık hissederek bu görüntüleri uzaklaştırmak için kendini zorluyordu, ama tam bu görüntüler kaybolur kaybolmaz serseri Dımov, ya kıpkırmızı gözleriyle ve havaya kaldırdığı yumruklarıyla bağırarak Yegoruşka'ya saldırıyordu ya da "Canım sıkılıyor!" dediği duyuluyordu. Kazak aygırının üstünde Varlamov ve yüzünde gülümsemesi, elinde toy kuşuyla mutlu Konstantin geçiyordu. Bu insanların hepsi ne kadar ağır, tahammül edilmez ve can sıkıcıydı!

Bir kez, o da akşam olmak üzereyken, su istemek için başını kaldırdı. Katar geniş bir nehrin üzerindeki büyük köprüde duruyordu. Aşağıda, nehrin üstünden kara bir duman tütüyordu, dumanın arasından yedeğindeki mavnayı çeken bir vapur görünüyordu. İlerde, nehrin öbür kıyısında üzerindeki evlerle ve kiliselerle alacalı kocaman bir tepe vardı; tepenin eteğinde yük vagonlarının yanından bir lokomotif hızla geçiyordu...

Yegoruşka daha önce ne vapur ne lokomotif ne de geniş nehirler görmüştü. Şimdi onlara baktığında ne korktu ne de şaşırdı; hatta yüzünde merak benzeri bir ifade bile yoktu. Sa-

dece midesinin bulandığını hissetti ve yüzükoyun yatıp hızlı hızlı balyanın kenarına gitti. Kustu. Panteley onu görünce bağırdı ve başını çevirdi.

— Hastalanmış bizim delikanlıcık! –dedi.– Midesini üşütmüş olmalı... delikanlıcık... Yad ellerde... Fena iş!

VIII

Katar iskeleden biraz uzaktaki büyük bir handa durdu. Yegoruşka, arabadan aşağı inerken çok tanıdık bir ses işitti. Birisi aşağı inmesine yardım ediyor ve şöyle diyordu:

— Biz de daha dün akşam geldik... Bütün gün sizi bekledik. Dün size yetişmek istiyorduk ama olmadı, başka bir yoldan geldik. Şuna bak paltonu nasıl da buruşturmuşsun! Dayından paparayı yiyeceksin!

Yegoruşka, konuşanın mermer suratına baktı ve bunun Deniska olduğunu hatırladı.

— Dayın ve Peder Hristofor şimdi odalarındalar, –diye devam ediyordu Deniska,– çay içiyorlar. Gidelim hadi!

Sonra Yegoruşka'yı N.'deki hayır derneğine benzeyen, iki katlı, kararmış, iç karartıcı büyük bir binaya götürdü. Yegoruşka'yla Deniska, girişi, karanlık merdiveni, uzun, dar bir koridoru geçerek İvan İvanıç'la Peder Hristofor'un gerçekten de çay sofrasında oturdukları küçük bir odaya girdiler. Çocuğu görünce iki ihtiyarın yüzünde de şaşkınlık ve sevinç ifadesi belirdi.

— A-a, Yegor Nikola-yiç! –dedi Peder Hristofor şarkı söyler gibi.– Bay Lomonosov!

— O, asilzade beyimiz! –dedi Kuzmiçov.– Buyurunuz.

Yegoruşka paltosunu çıkardı, dayısının ve Peder Hristofor'un ellerini öpüp masaya geçti.

Peder Hristofor, Yegoruşka'ya çay doldururken ve her zamanki gibi ışıltılar saçarak gülümserken:

— E, nasıl geldiniz, puer bone?* –diye sorulara boğdu çocuğu.– Bıkkınlık vermiştir herhalde? Bir araba katarıyla ya da öküz sırtında yolculuk etmek mi, Tanrı göstermesin! Gider durursun, bağışla beni Tanrım, ileriye bakar durursun, bozkır ise hep aynıdır, önceden olduğu gibi, tekdüzedir, ucunu bucağını göremezsin! Yolculuk değil, tam anlamıyla aşağılanmak gibi bir şey. Neden çayını içmiyorsun? İçsene! Sen yokken, daha doğrusu sen katarla birlikte ağır ağır gelirken biz de bütün işleri hallettik. Şükürler olsun! Yünü Çerepahin'e sattık, Tanrı herkese böylesini nasip etsin... Epey kârımız oldu.

Yegoruşka, yakınlarını görünce karşı konulmaz bir yakınma gereksinimi duymuştu. Peder Hristofor'u dinlemiyor, nereden başlayacağını, özellikle hangi konudan yakınacağını düşünüyordu. Ancak Peder Hristofor'un tatsız ve kulak tırmalayan sesi aklını toplamasına engel oluyor, düşüncelerini birbirine karıştırıyordu. Beş dakika bile oturmadan masadan kalktı, kanepeye gidip yattı.

— Hadi buyur bakalım! –dedi Peder Hristofor hayretle.– E, çay ne olacak?

Yegoruşka, yakınmaya nereden başlayacağını düşünürken alnını kanepenin arkalığına dayadı ve birden hüngür hüngür ağlamaya başladı.

— Buyur bakalım! –diye yineledi Peder Hristofor, yerinden kalkıp kanepeye doğru giderek.– Georgiy, neyin var senin? Niye ağlıyorsun?

— Ben... ben hastayım! –dedi Yegoruşka.

— Hasta mı? –dedi Peder Hristofor şaşırarak.– Bak işte, bunu iyi etmedin, birader... İnsan yolda hastalanır mı hiç? Ay, ay, sen ne yaptın, birader... ne yaptın ha?

Elini Yegoruşka'nın alnına koydu, yanağına dokundu ve:

— Evet, başı yanıyor... –dedi.– Üşütmüş ya da bir şey yemiş olmalısın... Tanrı'dan yardım dile.

---

* (Lat.) Sevgili oğlum. (ç.n.)

— Kinin mi vermeli acaba... –dedi İvan İvanıç şaşkın bir halde.

— Hayır, sıcak bir şey yese iyi olur... Georgiy, çorba ister misin? Ha?

— Hayır... istemem... –diye yanıtladı Yegoruşka.

— Üşümen, titremen var mı?

— Önceden vardı, ama şimdi... şimdi ateşim var. Her yanım ağrıyor...

İvan İvanıç kanepeye yaklaştı, Yegoruşka'nın başına dokundu, şaşkınlıkla homurdandı ve masaya geri döndü.

— Sen şimdi soyun, yatıp uyu, –dedi Peder Hristofor,– uykunu iyice alman lazım.

Yegoruşka'nın soyunmasına yardım etti, yastık verdi ve üstüne battaniye, battaniyenin üstüne de İvan İvanıç'ın paltosunu örttükten sonra parmaklarının ucuna basarak uzaklaştı, masanın başına geçip oturdu. Yegoruşka, gözlerini kapatır kapatmaz kendisini odada değil, o geniş yolda, ateşin yanında görmeye başladı; Yemelyan kollarını sallıyordu, Dımov ise kıpkırmızı gözleriyle yüzükoyun yatıyordu ve alaycı bakışlarını Yegoruşka'ya dikmişti.

— Dövün onu! Dövün onu! –diye bağırdı Yegoruşka.

— Sayıklıyor... –dedi Peder Hristofor alçak sesle.

— İşimiz var! –diye derin bir iç çekti İvan İvanıç.

— Sirkeli yağla ovmak lazım. İnşallah yarına kadar iyileşir.

Yegoruşka, korkunç düşlerden kurtulmak için gözlerini açtı ve ışığa bakmaya başladı. Peder Hristofor ve İvan İvanıç çaylarını bitirmişler, fısıldayarak bir şeyler konuşuyorlardı. Birincisi, mutlu mutlu gülümsüyordu ve görünüşe bakılırsa, yünden iyi bir kazanç sağladığını hiç aklından çıkaramıyordu: Kazancın kendisinden çok, eve vardıktan sonra geniş ailesini bir araya toplayıp, kurnazca göz kırpacağını ve kahkahalarla güleceğini düşünmek neşelendiriyordu onu; önce hepsini kandıracak ve yünü değerinin altında bir fiyata sattı-

ğını söyleyecek, sonra da damadı Mihaylo'ya kalın bir cüzdan uzatacak, "Al bakalım! İş böyle yapılır işte!" diyecekti. Kuzmiçov ise halinden hoşnut görünmüyordu. Yüzünde, önceden olduğu gibi soğukluk ve endişe ifadesi vardı.

— Çerepahin'in bu fiyatı vereceğini bilseydim, –diyordu alçak sesle,– bizim orada Makarov'a o üç yüz pud yünü satmazdım! Ne kadar yazık! Ama burada fiyatların yükseldiğini kim bilebilirdi ki?

Beyaz gömlekli bir adam semaveri kaldırdı ve köşede, ikonanın altındaki kandili yaktı. Peder Hristofor, adamın kulağına bir şey fısıldadı; beriki, "anladım" dercesine, yüzüne bir komplocunun gizemli ifadesini verdi, odadan çıktı ve biraz sonra döndüğünde kanepenin altına bir tas bıraktı. İvan İvanıç yatağını yere yaptı, birkaç kez esnedi, tembel tembel dua edip yattı.

— Ben de yarın katedrale gitmeyi düşünüyorum... –dedi Peder Hristofor.– Katedraldeki eşya koruyucusu papaz tanıdığımdır. Ayinden sonra da piskoposa gitmeli, ama hasta olduğunu söylüyorlar.

Peder esnedi ve lambayı söndürdü. Artık sadece kandil aydınlatıyordu odayı.

— Kimseyi kabul etmediğini söylüyorlar, –diye devam ediyordu Peder Hristofor, üstünü çıkarırken.– Eğer öyleyse, görüşemeden gideceğim demektir.

Kaftanını çıkardığında Yegoruşka bir Robinson Crusoe gördü karşısında. Robinson, tasın içindekini karıştırdı, Yegoruşka'nın yanına geldi, fısıldayarak:

— Lomonosov, uyudun mu? –dedi.– Kalk! Seni sirkeli yağla ovayım. İyi gelir, sen sadece Tanrı'nın yardımını dile.

Yegoruşka hemen kalkıp oturdu. Peder Hristofor, çocuğun sırtından gömleğini çıkardı, sonra sanki kendisi de gıdıklanıyormuş gibi büzülerek, kesik kesik soluk alarak Yegoruşka'nın göğsünü ovmaya başladı.

— Baba, oğul ve kutsal ruh adına... –diyordu fısıltıyla.– Yüzükoyun yat bakalım!.. İşte böyle. Yarın sapasağlam

olursun, yalnız bundan sonra günah işleme... Nasıl da cayır cayır yanıyor! Fırtına sırasında yolda mıydınız yoksa?

— Yoldaydık.

— Gel de hasta olma! Baba, oğul ve kutsal ruh adına... Gel de hasta olma!

Peder Hristofor, Yegoruşka'yı ovduktan sonra gömleğini giydirdi, üstünü örttü, haç çıkarıp uzaklaştı. Yegoruşka onun Tanrı'ya nasıl dua ettiğini gördü. Yaşlı adam, ikonanın önünde uzun uzun durduğuna, bir şeyler fısıldadığına göre pek çok duayı ezbere biliyor olmalıydı. Dua ettikten sonra pencereleri, kapıyı, Yegoruşka'yı, İvan İvanıç'ı kutsadı, başının altına yastık koymadan küçük sedire uzanıp üstüne kaftanını örttü. Koridordaki saat onu vurdu. Yegoruşka, daha sabaha çok zaman olduğunu düşündü, sıkıntı içinde alnını kanepenin arkalığına dayadı ve artık bulanık, üzücü düşlerden kurtulmaya çalışmadı. Ancak onun düşündüğünden çok daha erken sabah olmuştu.

Ona göre başını kanepenin arkalığına dayayıp yatalı o kadar uzun bir süre olmamış gibiydi ama gözlerini açtığında odanın iki penceresinden de yere, döşemeye doğru eğik güneş ışınları uzanıyordu. Peder Hristofor da İvan İvanıç da yoktu. Oda derlenip toplanmıştı, aydınlık ve rahattı, her zaman ortalığa servi ve kuru peygamberçiçeği kokusu yayan Peder Hristofor'un kokusu vardı odada (Peder, evde peygamberçiçeklerinden kutsal su püskülü ve ikona dolapları için süs yapardı, bu yüzden de tepeden tırnağa peygamberçiçeği kokardı). Yegoruşka yastığa, eğik ışıklara, temizlenmiş olarak kanepenin yanında yan yana duran çizmelerine bakıp güldü. Balyanın üstünde olmaması, çevresindeki her şeyin kuru olması, tepesinde şimşeklerin çakmaması ve göğün gürüldememesi garibine gitmişti.

Kanepeden yere atlayıp giyinmeye başladı. Keyfi pek yerindeydi; bir gün önceki hastalıktan bacaklarıyla boynunda hafif bir halsizlik kalmıştı sadece. Demek ki, yağ ve sirkenin

yararı olmuştu. Bir gün önce hayal meyal gördüğü vapuru, lokomotifi, geniş nehri anımsadı ve iskeleye koşup onları görmek için daha hızlı giyinmeye başladı. Elini yüzünü yıkayıp al basmadan gömleğini giydiği sırada ansızın kapının kilidi şıkırdadı ve silindir şapkası, asası ve yelken bezinden kaftanının üstüne giydiği kahverengi ipekten papaz cüppesiyle Peder Hristofor eşikte göründü. Gülümseyerek ve ışıklar saçarak (az önce kiliseden dönmüş olan yaşlı adamlar her zaman böyle ışık saçarlar), kutsal ekmekle birlikte bir paket koydu masaya, dua etti ve:

— Tanrı iyiliğini göndermiş! E, nasılsın bakalım? –dedi.

— İyiyim, –diye karşılık verdi Yegoruşka, Peder Hristofor'un elini öperek.

— Tanrı'ya şükür... Ben de ayinden geliyorum... Tanıdığım kilise eşyaları koruyucusu papazla görüşmeye gittim. Evine çaya çağırdı ama gitmedim. Sabah sabah misafirliğe gitmeyi sevmem. Tanrı onları korusun!

Cüppesini çıkardı, göğsünü sıvazladı ve acele etmeden paketi açtı. Yegoruşka, küçük bir kutu siyah havyar, bir parça güneşte kurutulmuş mersinbalığı ve bir francala gördü.

— Balıkçının önünden geçiyordum, bunları aldım, –dedi Peder Hristofor.– Hafta ortasında durup dururken zenginler gibi keyif çatılmaz ama, evde hasta var, bu durumda günah olmaz diye düşündüm. Havyar da iyi cins, mersinbalığı havyarı...

Beyaz gömlekli adam semaver ve bir tepsinin içinde tabak çanak getirdi.

Peder Hristofor, havyar sürdüğü ince bir dilim ekmeği Yegoruşka'ya uzatarak:

— Ye, –dedi.– Şimdi ye ve gez, dolaş, zamanı gelince de okursun. Bana bak, bir işe yaraması için dikkatli ve gayretli ol okulda. Ezber gerekiyorsa ezberle, ama bir şeyin görünürdeki anlamına değinmeden iç anlamını kendi söz-

cüklerinle anlatmak gerekirse kendi sözcüklerinle anlat. Bütün bilimleri öğrenmeye de gayret et. Biri matematiği çok iyi bilir, ama Metropolit Pyotr Mogila adını duymamıştır, başka biri Pyotr Mogila'yı bilir, ama Ay'ı açıklayamaz. Yo, sen her şeyi anlayacak şekilde oku! Latince, Fransızca, Almanca öğren... coğrafya, tarih, ilahiyat, felsefe, matematik de tabii... Acele etmeden, dua ederek, gayretle hepsini öğrendiğin zaman da bir işe gir. Her şeyi bilirsen, her yolda kolay ilerlersin. Sen sadece oku, sevap işle, Tanrı sana doktor mu, yargıç mı, mühendis mi... ne olacağını gösterecektir.

Peder Hristofor, küçük bir parça ekmeğe birazcık havyar sürdü, ağzına attı ve şöyle dedi:

— Havari Pavlus, tuhaf ve farklı bilimlere bel bağlamayın, der. Elbette, eğer üfürükçülük, deli saçması şeyler ya da Saul* gibi öbür dünyadan ruh çağırmak gibi ne kendine ne de insanlara bir faydası olacak şeyler öğreneceksen, öğrenme daha iyi. Sadece Tanrı'nın olur dediğini benimsemek gerekir. Düşünsene... Aziz havariler bütün dillerde konuşurlardı, sen de dil öğren; Yüce Vasiliy matematik ve felsefe okumuştu, sen de oku, Aziz Nestor tarih yazıyordu, sen de öğren ve tarih yaz. Azizler gibi düşün...

Peder Hristofor, fincan tabağına döktüğü çaydan bir yudum aldı, bıyıklarını sildi ve başını salladı.

— Pekâlâ! –dedi.– Ben eski usul okudum, pek çok şeyi artık unuttum, ama başkalarından farklı yaşıyorum. Kıyaslanamaz bile. Örneğin, herhangi bir yerde, büyük bir topluluk içinde, bir sofrada ya da bir toplantıda Latince bir şey söylerim ya da tarihten, felsefeden söz ederim, insanların da hoşuna gider, benim de... Veya bölge mahkemesinden geldiklerinde, yemin ettirmek gerektiğinde de aynı şey olur; diğer bütün papazlar utanır, çekinirler, bense yargıçlarla, savcılarla ve avukatlarla samimiyimdir: Âlim gibi konuşu-

* İsraillilerin ilk kralı. Samuel Peygamber tarafından kral seçildi. (ç.n.)

rum, onlarla birlikte çay içerim, gülerim, bilmediğim şeyleri sorarım... Onların da hoşuna gider. İşte böyle, birader... Bilim aydınlıktır, cahillik ise karanlık. Oku! Okumak, elbette ki zordur: Şimdiki zamanda okumak pahalıya mal oluyor... Anneciğin dul bir kadın, dul maaşıyla geçiniyor, hem de zaten...

Peder Hristofor, ürkek ürkek kapıya baktı ve fısıltıyla devam etti:

— İvan İvanıç yardım edecek. Seni bırakmaz o. Kendi çocuğu yok, sana yardım eder. İçin rahat olsun.

Suratını ciddileştirip daha da alçak bir sesle fısıldadı:

— Ama bak, Georgiy, Tanrı seni korusun, anneni ve İvan İvanıç'ı unutma. Din ve ahlak anneyi saymayı buyuruyor, İvan İvanıç ise senin velinimetindir ve baban yerindedir. Eğer okumuş biri olursan ve Tanrı vermesin senden daha aptallar diye insanlardan rahatsızlık duyar, onları hor görürsen o zaman vay haline!

Peder Hristofor elini yukarı kaldırdı ve incecik bir sesle tekrarladı:

Vay haline! Vay haline!

Peder Hristofor konuştukça konuşuyordu, hani derler ya, konuşmanın tadına varmıştı; öğlene dek lafını bitirmezdi, ama kapı açılmış ve İvan İvanıç içeri girmişti. Dayı, çabuk çabuk merhabalaştı, masaya geçip oturdu ve hızlı hızlı çay içmeye koyuldu.

— Eh, bütün işleri hallettim, –dedi.– Bugün eve gidebilirdim ama daha Yegor'la işimiz var. Onu yerleştirmek gerek. Kız kardeşim, arkadaşı Nastasya Petrovna'nın burada yaşadığını söylüyordu, belki Yegor'u o evine alır.

Cüzdanını karıştırdı, içinden buruşuk bir mektup çıkarıp okudu:

— "Malaya Nijnaya Sokağı, kendine ait bir evde oturan Nastasya Petrovna Toskunova'ya." Şimdi gidip onu aramak lazım. Uğraş dur!

İvan İvanıç ve Yegoruşka çaylarını içip bitirdikten sonra handan çıktılar.

— Uğraş dur! –diye mırıldanıyordu dayı.– Dulavratotu gibi yapıştın bana, seni Tanrı'ya havale ediyorum! Okumak, soyluluk size, sıkıntılarınız bana...

Avludan geçtikleri sırada arabalar da arabacılar da artık yoktu, hepsi sabah erkenden iskeleye gitmişti. Avlunun dibinde tanıdık fayton kara kara duruyordu; doru atlar faytonun yanında yulaf yiyorlardı.

"Elveda fayton!" –diye geçirdi içinden Yegoruşka.

Önce uzun süre bulvardan yürüyerek tepeye tırmanmaları, sonra da büyük pazar meydanını geçmeleri gerekti; İvan İvanıç, Malaya Nijnaya Sokağı'nın yerini bir zabıta memuruna sordu.

— Ohoo! –diye güldü memur.– Buraya uzak, ta meranın oralara doğru!

Yolda karşılarına faytonlar çıkıyordu, ama dayı, faytonla gitmek gibi bir zayıflığı ancak istisnai durumlarda ve büyük bayramlarda uygun görürdü. Yegoruşka'yla dayısı, uzun süre taş döşenmiş sokaklarda, sonra sadece kaldırımları olan taş döşenmemiş sokaklarda yürüdüler, en sonunda da ne taş döşenmiş ne de kaldırımı bulunan sokaklara girdiler. Ayakları ve dilleri onları Malaya Nijnaya Sokağı'na ulaştırdığında ikisi de kıpkırmızı olmuşlardı, şapkalarını çıkarmış, terlerini siliyorlardı.

İvan İvanıç, bir dükkânın kapısının önünde oturan yaşlı adama:

— Nastasya Petrovna Toskunova'nın evi neresidir söyler misiniz lütfen? –diye sordu.

— Burada Toskunova diye biri yok, –diye yanıtladı yaşlı adam biraz düşündükten sonra.– Timoşenko olabilir mi?

— Hayır, Toskunova...

— Kusura bakmayın, Toskunova yok...

İvan İvanıç omuz silkti ve ağır adımlarla ilerledi.

— Boşuna aramayın! –diye bağırdı arkasından yaşlı adam.– Yok diyorsam yoktur!

— Bakar mısın, teyzeciğim, –dedi İvan İvanıç, köşede bir tablada ayçiçeği ve armut satan yaşlı kadına,– Nastasya Petrovna Toskunova'nın evi nerede acaba?

Yaşlı kadın ona hayretle bakıp gülmeye başladı.

— Nastasya Petrovna kendi evinde mi oturuyor sanki? –diye sordu.– Kızını evlendireli ve evini damadına vereli sekiz yıl oluyor! Şimdi orada damadı oturuyor.

Kadının gözleri ise "Hay aptallar, şu kadarcık bir şeyi nasıl olur da bilmezsiniz?" diyordu.

— Peki şimdi nerede oturuyor? –diye sordu İvan İvanıç.

— Tanrım! –dedi kadın hayretle, bir yandan da ellerini çırparak.– Uzun zamandır kirada oturuyor! Evini damadına vereli nerdeyse sekiz yıl oluyor. Ne diyorsunuz siz!

Kadın, İvan İvanıç'ın da şaşırmasını ve "Yo, olamaz!" demesini bekliyordu galiba. Ancak İvan İvanıç çok sakin bir şekilde:

— Kirada oturduğu ev nerede? –diye sordu.

Satıcı kadın, kollarını sıvadı ve çıplak koluyla işaret ederek incecik, tiz bir sesle bağırmaya başladı:

— Dümdüz gidin, gidin, gidin... Küçük kırmızı evi geçince sol kolda küçük bir ara sokak olacak. Bu ara sokağa girin, sağdan üçüncü kapıya sorun...

İvan İvanıç ve Yegoruşka küçük kırmızı eve vardılar, soldaki ara sokağa döndüler ve sağdan üçüncü kapıya yöneldiler. Bu çok eski gri kapının her iki yanında geniş aralıklı gri bir çit uzanıyordu; çitin sağ tarafı öne doğru iyice yatmıştı ve yıkılma tehlikesi gösteriyordu; sol tarafı, geriye, avlunun içine doğru eğilmişti, kapı ise dik duruyordu, herhalde öne mi yoksa arkaya mı devrilse daha kolay olur henüz seçimini yapmamıştı. İvan İvanıç kapıyı açtı ve Yegoruşka'yla birlikte yabani otlarla dulavratotlarının kapladığı büyük bir avlu gördüler. Kapıdan yüz adım

ötede kırmızı çatılı ve pencereleri yeşil kapaklı pek büyük olmayan bir ev vardı. Kollarını sıvamış, önlüğünün uçlarını yukarı kaldırmış şişman bir kadın avlunun ortasında dikilmiş, yere bir şeyler serpiyor ve tıpkı satıcı kadınınki gibi tiz bir sesle:

— Geh bili bili, geh bili bili! –diye bağırıyordu.

Kadının arkasında sivri kulaklı, kızıl bir köpek oturuyordu. Köpek, konukları görünce kapıya doğru koştu ve tenor bir sesle havlamaya başladı (bütün kızıl köpekler tenor sesle havlarlar).

— Kimi arıyorsunuz? –diye bağırdı kadın, güneşten korunmak için elini gözüne siper ederek.

İvan İvanıç, bastonuyla kızıl köpeği kovalarken:

— Merhaba! –diye bağırdı.– Nastasya Petrovna Toskunova burada mı oturuyor acaba?

— Burada oturuyor! Ne için arıyorsunuz?

İvan İvanıç ve Yegoruşka kadının yanına gittiler. Kadın onlara kuşkuyla bakıp:

— Ne için arıyorsunuz? –diye yineledi.

— Yoksa Nastasya Petrovna siz misiniz?

— Evet, benim!

— Çok memnun oldum... Eski arkadaşınız Olga İvanovna Knyazeva size selamlarını gönderdi. İşte bu da onun oğlu. Belki anımsarsınız, onun öz kardeşi İvan İvanıç'ım ben de... Siz bizim N.'densiniz zaten... Bizim orada doğmuş ve evlenmiştiniz...

Bir sessizlik oldu. Şişman kadın, inanmamış ya da anlamamış gibi gözlerini boş boş İvan İvanıç'a dikti, sonra birden canlandı ve ellerini çırptı; önlüğündeki yulaflar yere döküldü, gözlerinden yaşlar fışkırdı.

— Olga İvanovna! –diye keskin bir çığlık kopardı, heyecandan zor soluk alarak.– Canımın içi! Ah iki gözüm, ben niye böyle aptal gibi dikilip duruyorum ki? Küçük meleğim, canım...

Yegoruşka'ya sarıldı, çocuğun yüzünü gözyaşlarıyla ıslattı, hepten ağlamaya başladı.

— Aman Tanrım! –dedi ellerini ovuşturarak.– Olgacığın oğlu! Ne sevimli şeysin sen! Annesinin tıpkısı! Hık demiş burnundan düşmüş! Neden avluda dikilip duruyorsunuz? İçeri buyurun!

Bir yandan ağlayarak, soluk soluğa konuşarak hızlı hızlı eve doğru yürüdü; konuklar da peşinden gittiler.

Her yanı ikonalarla, çiçek saksılarıyla dolu küçük, havasız bir salona konuklarını alırken:

— Derleyip toparlamadım da odayı! –diyordu.– Ah, yüce Meryem Ana! Vasilisa, git de şu pencerelerin kapaklarını aç bari! Meleğim benim! Tarifsiz güzelliğim! Olgacığın böyle bir oğlu olduğunu hiç bilmiyordum!

İvan İvanıç, kadın sakinleşip konuklara alıştığında onunla yalnız konuşmak istedi. Yegoruşka öbür odaya geçti; burada bir dikiş makinesi vardı, pencerede içinde sığırcık olan bir kafes asılıydı ve burada da tıpkı salondaki gibi çok sayıda ikonayla çiçek vardı. Makinenin yanında güneşten kararmış, Tit'inki gibi yanakları tombul, tertemiz basma elbiseli küçük bir kız çocuğu kımıldamadan duruyordu. Kız, gözünü kırpmadan Yegoruşka'ya bakıyordu ve galiba kendini çok huzursuz hissediyordu. Yegoruşka küçük kıza baktı, bir an durdu ve:

— Adın ne senin? –diye sordu.

Küçük kız dudaklarını oynattı, yüzüne ağlayacakmış gibi bir ifade oturttu ve usulca yanıtladı:

— Atka...

Katka demekti bu.

— Sizde kalacak, –diye fısıldıyordu İvan İvanıç salonda,– eğer böyle bir iyilik yaparsanız, biz de size her ay on ruble ödeyeceğiz. Şımarık bir çocuk değildir, sakindir...

— Size ne diyeceğimi bilemiyorum İvan İvanıç! –diyerek ağlar gibi içini çekti Nastasya Petrovna.– On ruble iyi para

da başkasının çocuğunu almak insanı korkutuyor! Aniden hastalanır falan...

Yegoruşka'yı salona tekrar çağırdıkları sırada İvan İvanıç, artık şapkası elinde ayakta duruyor, vedalaşıyordu.

— Tamam mı? O halde sizde kalmaya başlasın hemen, –diyordu.– Hoşça kalın! Burada kal Yegor! –dedi yeğenine hitap ederek.– Yaramazlık yapma, Nastasya Petrovna'nın sözünü dinle... Hoşça kal! Yarın yine gelirim ben.

Ve gitti. Nastasya Petrovna, Yegoruşka'ya bir kere daha sarıldı, ona meleğim dedi ve ağlayarak masayı toplamaya koyuldu. Üç dakika sonra Yegoruşka, onun yanına oturmuş, sonu gelmez sorularına yanıt veriyor, yağlı, sıcak lahana çorbası içiyordu.

Akşam da yine aynı masanın başına oturmuş, başını ellerinin üstüne koymuş Nastasya Petrovna'yı dinliyordu. Kadın kâh gülerek kâh ağlayarak ona annesinin gençliğini, kendi evliliğini, çocuklarını anlatıyordu... Ocakta bir çekirge cırlıyor ve lambanın fitili duyulur duyulmaz bir sesle vızıldıyordu. Ev sahibesi alçak sesle konuşuyordu, heyecandan parmağındaki yüksüğü arada bir yere düşürüyordu, torunu Katya ise yüksüğün peşinden masanın altına giriyor ve her seferinde uzun süre masanın altında oturuyor, herhalde Yegoruşka'nın bacaklarını inceliyordu. Yegoruşka ise dinliyor, uyukluyor ve yaşlı kadının yüzünü, kıllı et benini, sicim gibi akan gözyaşlarını seyrediyordu... Mahzundu, hem de çok mahzun! Yatağını sandığın üstüne yaptılar, gece canı bir şey yemek isterse koridora çıkmasını ve orada, pencerenin önünde duran, üzerine tabak örtülmüş pilici alıp yemesini söylediler.

Ertesi sabah İvan İvanıç ve Peder Hristofor vedalaşmaya geldiler. Nastasya Petrovna sevindi ve semaveri kurmaya niyetlendi, ama çok acelesi olan İvan İvanıç elini sallayıp:

— Çaya, şekere hiç zamanımız yok! –dedi.– Hemen gideceğiz biz.

Vedalaşmadan önce hepsi oturdu, bir dakika suskun kaldı. Nastasya Petrovna derin bir iç çekip yaşlı gözlerle ikonalara baktı.

— Pekâlâ, –diye söze başladı İvan İvanıç ayağa kalkarak,– şu halde kalıyorsun...

Yüzünden bir anda o iş bilir adam soğukluğu kayboldu, biraz kızardı, hüzünle gülümsedi ve:

— Bana bak, iyi oku... –dedi.– Anneni unutma ve Nastasya Petrovna'nın sözünü dinle... Güzel okuyacak olursan seni bırakmam Yegor.

Cebinden para kesesini çıkardı, Yegoruşka'ya arkasını döndü, bozuk paraları uzun uzun karıştırıp bir on kapiklik bularak Yegoruşka'ya verdi. Peder Hristofor iç çekti ve acele etmeden Yegoruşka'yı kutsadı.

— Baba, oğul ve kutsal ruh adına... Oku, –dedi Peder Hristofor.– Gayret et, birader... Ölürsem, beni unutma. Al benden de bir on kapiklik...

Yegoruşka papazın elini öptü ve ağlamaya başladı. İçinde bir şey ona bu ihtiyarı bir daha hiç göremeyeceğini fısıldamıştı.

İvan İvanıç, sanki salonda cenaze varmış gibi bir sesle:

— Nastasya Petrovna, ben dilekçeyi verdim gimnaziyaya, –dedi.– Yedi Ağustos'ta onu sınava götürürsünüz... Evet, hoşça kalın! Tanrı yardımcınız olsun. Hoşça kal Yegor!

— Bari bir çay içseydiniz! –dedi Nastasya Petrovna inler gibi.

Yegoruşka, gözlerine dolan yaşların arasından dayısının ve Peder Hristofor'un gidişini göremedi. Pencereye atıldı, ama artık avluda yoklardı ve biraz önce havlayan kızıl köpek, yüzünde görevini yerine getirmiş bir ifadeyle koşarak kapıdan geri dönüyordu. Yegoruşka, kendisi de nedenini bilmeden yerinden fırlayıp odalardan uçar gibi geçti. Kapının dışına çıktığında İvan İvanıç ve Peder Hristofor, birincisi elinde bastonu, ikincisi ise asasıyla artık köşeyi dönmüşlerdi.

Yegoruşka, şimdiye dek yaşanmış olan her şeyin bu adamlarla birlikte kendisi için bir duman gibi ebediyen yok olduğunu hissetti; bitkin bir halde tahta sıraya çökmüş, onun için artık başlamakta olan yeni ve bilinmeyen yaşamı acı gözyaşlarıyla selamlıyordu...

Nasıl bir yaşam olacaktı bu?

1888